

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 8 maj.

Kl. 3 em.

§ 1.

Herr **talmannen** anförde: Mina damer och herrar! I går nådde oss den glädjande underrättelsen, att det förödande krig, som rasat i vår världsdel sedan den 1 september 1939, upphört.

Då det den 4 maj på kvällen tillkännagavs, att Holland och Danmark befriats från ockupationens ok, strömmade från oss en våg av sympati till dessa hårt prövade länder. Den varma medkänsla, som vi under de gångna ofärdsåren och våldets tunga dagar alltid hyst för dem, byttes i ett lika varmt och innerligt deltagande i deras glädje över den återvunna friheten.

Med ännu större tillfredsställelse hälsa vi nu budskapet, att kriget inom Europa är slut. I främsta rummet gå därvid våra tankar till Norge, och vi glädjas med det norska folket över att frihetens och oberoendets dag åter randats för detsamma.

Vi vilja i denna stund uttala vår beundran för den beslutsamhet och det okuvliga mod, som våra brödrafolk givit prov på under kampåren. Endast folk, som äro besjälade av den urgamla nordiska frihetsandan, kunna bära sådana påfrestningar utan att förlora sin värdighet och ära.

Då återuppbyggnadens tid nu gryr för våra brödrafolk, följas de i detta värv av våra varmaste välgångsönskningar och vår redobogenhet att stå stödjande vid deras sida.

Härefter lämnades ordet på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Enligt vad som meddelats kommer Danmarks riksdag i dag åter att sammanträda. Med anledning härav ber jag att få hemställa, att kammaren ville lämna i uppdrag åt sin talman att till danska riksdagen avlåta ett lyckönskningstelegram, vari uttalas förhoppningen om ett framgångsrikt arbete till välsignelse för Danmark och dess medborgare.

Denna hemställan bifölls.

Dessa anföranden åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Justerades protokollet för den 2 innevarande maj.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Andersson i Dunker till statsrådet och chefen för justitiedepartementet riktat en interpellation rörande be-

*Svar på
interpellation.*

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 20.

Svar på interpellation. (Forts.)

sök av tjänstemän vid sovjetlegationen hos vissa flyktingar här i landet och därvid framställt följande två frågor:

1. Känner herr statsrådet till att besök företagits av tjänstemän från ryska legationen hos enskilda arbetsgivare, som ha flyktingar i sin tjänst, och under vilka former detta skett?

2. Kunna svenska arbetsgivare, som ha flyktingar anställda i sin tjänst, tvingas att mot sin vilja medge tillträde till sina hem, gårdar och arbetsplatser för utländska legationstjänstemän, vilka önska komma i kontakt med flyktingarna?

Då det i frågorna berörda ämnet närmast faller under utrikesministerns handläggning, får jag till svar å interpellationen anföra följande.

I mitt den 13 december förra året i denna kammare lämnade svar på en fråga av herr Janson i Frändesta redogjorde jag för det medgivande, som lämnats sovjetryska beskickningen att vid besök i de förläggningar, där baltiska flyktingar voro omhändertagna, lämna flyktingarna meddelande om att de kunde återvända och vad de därvid hade att iakttaga. Tanken vore, sade jag, att en representant för sovjetryska beskickningen eller konsulatet skulle få, åtföljd av en representant för de svenska myndigheterna, vid ett besök i förläggningarna hålla ett anförande, vari han orienterade om de möjligheter, som föreläge för flyktingarna att återvända till sina hemorter. Efter anförandet skulle de av flyktingarna, som så önskade, få besöka den sovjetryske representanten för att inhämta närmare upplysningar.

I fråga om vad jag sålunda anført om dessa besök i baltiska flyktingsförläggningar har icke någon ändring skett. Besöken hava emellertid ännu icke kommit till stånd, och under tiden har en stor del av de baltiska flyktingarna numera lämnat förläggningarna och utplacerats å den svenska arbetsmarknaden. Några uppgifter om namn eller adresser å sådana flyktingar hava icke lämnats till sovjetryska beskickningen. För undvikande av missförstånd vill jag särskilt understryka, att de förhållanden, som beröras i den nu gjorda interpellationen, således icke avse de baltiska flyktingarna.

Till Sverige har också ankommit ett antal flyktingar från Sovjetunionen, som icke äro balter. Det är här fråga om dels sådana sovjetmedborgare, som rymt till Sverige ur krigsfångenskap i Tyskland, Norge eller Finland, dels andra sovjetmedborgare, huvudsakligen s. k. ingermanländare, vilka anlänt hit från Finland. Över tusen av de nämnda krigsfångarna ha redan återvänt till Sovjetunionen, sedan resemöjligheter yppat sig efter Finlands utträde ur kriget. En del av de kvarvarande flyktingarna befinna sig i flyktingsläger medan andra äro utplacerade i arbete.

Från ryskt håll har det framhållits såsom naturligt och önskvärt, att sovjetmedborgare av dessa båda kategorier snarast återvända till sitt hemland. Det har därvid förklarats, att inga som helst straffåtgärder eller repressalier komme att drabba dem som återvände. Man har vidare framställt önskemål om att från svenska myndigheter erhålla uppgifter om hit ankomna flyktingar av ifrågavarande slag. Avsikten har därvid angivits vara, att ombud för härvarande sovjetbeskickning skulle vid personliga samtal med vederbörande redogöra för möjligheterna att återvända till hemlandet och utröna, vilka som vore villiga att göra detta. Tillstånd har även begärts att för sådant ändamål besöka de förläggningar, där flyktingarna vistades.

Från svensk sida har liksom beträffande de baltiska flyktingarna framhållits, att de svenska myndigheterna icke komme att lägga några som helst hinder i vägen för dem, som önskade begiva sig till sitt hemland, och att man vore beredd att positivt medverka vid hemresans ordnande. Som jag nyss nämnde, ha över tusen personer även begagnat sig av möjligheten att åter-

Svar på interpellation. (Forts.)

vända. Den från rysk sida gjorda framställningen att erhålla underrättelse om ankommande sovjetflyktingar och dessas uppehållsort har man ansett sig kunna tillmötesgå. Beslut av sådan innebörd har också fattats av Kungl. Maj:t. Det är givet, att däri undantag göras för sådana flyktingar, vilka enligt föreliggande upplysningar äro politiska flyktingar. Vad slutligen avser möjligheterna för sovjetbeskickningens ombud att personligen sammanträffa med flyktingarna, så kan konstateras, att något tillstånd icke erfordras för utlännningar att besöka olika delar av landet med undantag för vissa s. k. förbjudna områden. Ryska legationstjänstemän kunna därför fritt företaga resor i landet och därvid uppsöka dem av sina landsmän, som äro anställda hos enskilda arbetsgivare. Vad avser privatpersoners rätt eller skyldighet att emottaga besök av de ryska tjänstemännen gälla givetvis vanliga svenska rättsregler, och tjänstemännen ha icke därvidlag några särskilda rättigheter. De ha heller icke erhållit någon särskild legitimation för dessa besök. Där- emot kräves tillstånd för att besöka flyktingsförläggningarna, och dylikt tillstånd avseende förläggningar av ifrågavarande flyktingar har lämnats, sedan sovjetbeskickningen uttryckligen förklarat, att någon avsikt icke förelåg att gentemot flyktingarna öva hot eller tvång. Några närmare villkor beträffande besöken ha icke uppställts, men till förlägningscheferna har meddelats, att något slag av tvång icke må förekomma gentemot flyktingarna.

Under senaste tiden hava i överensstämmelse härmed enligt en på förhand uppgjord resplan besök avlagts i olika förläggningar av ryska legationstjänstemän. Enligt inkomna rapporter hava dessa besök i stort sett haft ett tillfredsställande förlopp, och ett icke ringa antal flyktingar ha uttryckt önskemål om att återbördas till hemlandet.

Besöken hos enskilda flyktingar hava däremot givit anledning till en hel del klagomål, vilka framkommit i pressen och på annat sätt. Klagomålen ha in- neburit påståenden om olämpligt uppträdande från besökarnas sida samt för- sök från dem att genom hot om tvång förmå flyktingarna att hemresa. Bl. a. påstås besökarna ha uppgivit, att något slags överenskommelse skulle före- ligga mellan Sverige och Sovjetunionen om en tvångsmässig repatriering av flyktingarna. Någon dylik överenskommelse föreligger givetvis icke.

Jag har till sovjetbeskickningen låtit framföra de anförda klagomålen. Be- skickningen har å sin sida uttryckt vissa klagomål innebärande bl. a. att arbetsgivare i några fall icke tillåtit flyktingar, som önskat tala med de be- sökande legationstjänstemännen, att göra detta. Det är mig icke bekant, hu- ruvida och i vad mån dessa klagomål äro befogade. Jag vill dock uttala, att det förefaller mig naturligt, att representanter för flyktingarnas hemland få taga kontakt med dessa, i den mån fråga ej är om politiska flyktingar, och att några hinder däremot från arbetsgivares eller annans sida ej böra upp- ställas.

Utöver de svar, som jag sålunda lämnat å de framställda frågorna, vill jag begagna tillfället att ytterligare anför följande.

De flyktingar, som Sverige under kriget har fått mottaga i stort antal, ha — bortsett från desertörer och förrymda krigsfångar — antingen varit sådana, som av politiska skäl flytt från hemlandet eller också tillhört de skaror, som tvungits lämna sina hemorter för att undkomma den förödelse och de lidanden, som krigshändelserna själva fört med sig. Vi ha tillämpat en generös politik och av humanitära skäl såsom en självklar sak givit asyl åt flyktingar av båda kategorierna. Men Sverige kan givetvis icke ha något eget intresse av att få hit flyktingarna, och på samma sätt ha vi heller icke någon invändning mot att de återvända till sina hemländer. De svenska myndigheterna ha tvärt- om utgått från att det stora flertalet av flyktingarna repatrieras, så snart

Svar på interpellation. (Forts.)

förhållandena det medgiva. Det ligger intet anmärkningsvärt i att även myndigheterna i flyktingarnas hemländer önska se sina medborgare återvända för att taga del i det trängande återuppbyggnadsarbetet.

Dessa synpunkter göra sig gällande lika starkt i fråga om de baltiska flyktingarna som beträffande övriga flyktingsgrupper. Det finnes anledning antaga, att förhållandena i Balticum äro sådana, att de som kunna bidra till dess återhämtning, såsom akademiska, tekniska och medicinska fackmän eller såsom arbetare, skola där finna sysselsättning enligt sin utbildning.

I detta läge får det anses önskvärt att så många baltiska flyktingar som möjligt begagna sig av det tillfälle som erbjudes dem att hemresa. För dem som kvarstanna i Sverige — ingen tvingas ju återvända mot sin vilja — föreligger en ovillkorlig förpliktelse att under vistelsen i Sverige avhålla sig från all slags politisk propaganda eller annan verksamhet av motsvarande art. Vi komma icke att tolerera uppkomsten av någon utländsk gruppbildning inom landet med syften, som äro främmande för svensk politik. Alla baltflyktingar borde inse, att det ligger i deras eget intresse att taga hänsyn därtill.

Här och var har spekulerats om baltfrågans betydelse för de svensk-ryska förbindelserna. I sådant sammanhang har bl. a. påståtts, att svenska regeringen fått mottaga en framställning från rysk sida innebärande krav på baltarnas utlämning. Dylika uppgifter äro gripna ur luften. Vi hoppas och ha anledning tro, att frågan om de baltiska flyktingarna skall kunna lösas i samförstånd med Sovjetunionen och att den ej skall inverka störande på förhållandet mellan de båda länderna. I grunden bestämmes ju detta förhållande av andra och långt viktigare faktorer än den nu aktuella flyktingfrågan.

Härefter yttrade:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Jag vill till hans excellens herr utrikesministern framföra mitt tack för svaret på min interpellation och för att jag fått tillfälle att på förhand taga del av detsamma.

Jag måste dock säga, att svaret giver mig anledning till vissa reflexioner och erinringar. Som jag framhöll i interpellationen, har det väckt stor uppmärksamhet och oro på många håll ute i landet, att tjänstemän från en utländsk legation kunde fritt få resa omkring, tränga sig in hos enskilda svenska arbetsgivare och anställa formliga förhör med hos dem anställda flyktingar. Denna oro finner jag mycket naturlig. Man kan aldrig veta, vad avsikten med dessa besök och förhör i verkligheten är. Man kan icke heller kontrollera vad som sägs vid förhören och vilka påtryckningsmedel, som användas, då de allra flesta icke förstå det språk som talas. Det är ju också den betydelsefulla och märkliga skillnaden mellan dessa besök hos i enskild tjänst utplacerade flyktingar och besöken vid flyktingläger, att de förra få företagas utan att någon representant för svenska myndigheter är närvarande. Av excellensens svar framgår också, att de redan företagna besöken både vid lägren och hos enskilda givit anledning till vissa anmärkningar. Det är beklagligt, att så skall vara förhållandet. Om det icke är möjligt att i fortsättningen förhindra besök av utländska legationstjänstemän, vilket ur svensk synpunkt vore det mest önskvärda, föreligger uppenbarligen anledning för regeringen att följa denna sak med stor uppmärksamhet, då annars onödiga friktioner kunna uppstå. Vill man i verkligheten ingenting annat än meddela flyktingarna, att de äro välkomna hem igen, och underrätta dem om hur hemresan bäst kan företagas, borde detta kunna ske minst lika bra genom svenska myndigheters försorg. Nog vore ett sådant förfarande ur svenska synpunkter bra mycket mer tilltalande än att utländska tjänstemän på detta sätt skola få göra sig ärende och resa kors och tvärs genom landet.

Svar på interpellation. (Forts.)

I interpellationssvaret förklarade excellensen beträffande de baltiska flyktingarna bl. a., att några uppgifter om namn å eller adress till sådana flyktingar icke lämnats till sovjetryska beskickningen. Jag är glad över detta besked, men frågar mig, hur man då har fått adresserna.

I tidningen Svenska Dagbladet för den 30 april 1945 förekom en notis av ett ganska uppseendeväckande innehåll. Den lydde: »Ryssarna mana ester resa hem. Ett flertal estländska flyktingar, som icke äro internerade i läger utan ha egen bostad ute i landet, ha, enligt vad Svenska Dagbladet erfarit, i dagarna fått mottaga cirkulärskrivelser från ryska legationen med uppmaning att återvända hem. I brevet ingår också en skildring av de nuvarande förhållandena i Estland.» Så långt tidningen. Med dessa uppgifter för ögonen kan man ha anledning att fråga: hur ha dessa adresser erhållits?

Som svar på min huvudfråga i interpellationen anför excellensen följande: »Vad avser privatpersoners rätt eller skyldighet att emottaga besök av de ryska tjänstemännen gälla givetvis vanliga svenska rättsregler, och tjänstemännen ha icke därvidlag några särskilda rättigheter.» Jag är tacksam, att detta besked har lämnats. Man kunde ju icke med säkerhet veta, om icke regeringen med stöd av någon av de många fullmaktslagarna givit utländska tjänstemän rättigheter som satt vår urgamla svenska hemfridslag ur funktion. Excellensens svar på min fråga anser jag mig sålunda kunna tolka så, att varje svensk medborgare har full rätt att i enlighet med svensk lag från sitt hem, sin gård eller sin arbetsplats avvisa vem som kommer, han må vara utländsk legationstjänsteman eller någon annan. För egen del har jag aldrig trott, att någon ändring i detta avseende ägt rum, men det hade varit önskvärt, att regeringen tidigare hade lämnat besked härom. För den stora allmänheten är det icke alltid så lätt att i dessa tider veta, vad den har eller icke har för rättigheter och skyldigheter. Sedan är det en annan sak, i vad mån man bör utnyttja denna sin rätt. Önska flyktingar komma i förbindelse med legationstjänstemännen, bör man givetvis medverka till att så sker. Men i andra fall — och det torde vara det alldeles övervägande flertalet åtminstone då det gäller de baltiska flyktingarna — önska flyktingarna icke mottaga legationstjänstemännens besök, och då bör också enligt min mening den person, som har flyktingarna i sin tjänst eller hos sig boende, söka förhindra att sammanträffande eller förhör kommer till stånd. Själv har jag baltiska flyktingar anställda i min tjänst, och sedan jag förvissat mig om att de icke önska komma till tals med sovjetryska legationstjänstemän, har jag givit min arbetsledare bestämda order att, om under min frånvaro några sådana skulle komma, under inga förhållanden släppa in dem, vare sig i hemmet eller på arbetsplatsen.

I interpellationssvaret framhålles, att det är en väsentlig skillnad mellan olika slags flyktingar, exempelvis mellan krigsfångar, politiska flyktingar, s. k. ingermanländare och egentliga balter, och att vårt ställningstagande gentemot dessa olika slag av flyktingar i viss mån måste vara beroende av vilket slag av flyktingar det är fråga om. För min del kan jag förstå denna ståndpunkt, men det är olyckligt, att de enskilda arbetsgivarna i de flesta fall icke ha klart för sig, vari skillnaderna bestå, så att de kunna rätta sitt handlingssätt därefter. Kunde begreppen härvidlag på lämpligt sätt klargöras för allmänheten, tror jag att mycket vore vunnet.

I senare delen av interpellationssvaret gör excellensen ett uttalande om sin syn på flyktingfrågan i allmänhet. För min del kan jag ansluta mig till de synpunkter, som här framförts. Det är bara på en punkt jag ställer mig tveksam. Det är i den del det säges, att förhållandena i Balticum nu skulle vara sådana, att det kan vara anledning att förmå härvarande baltiska flyktingar att resa hem. Dessa länder äro ju alltså ockuperade, och så länge så är förhållandet.

Svar på interpellation. (Forts.)

torde lusten, åtminstone hos en stor del av de baltiska flyktingarna, att återvända till sina hemländer vara mycket ringa.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Jag finner det egendomligt, att de borgerligas intresse för flyktingarna vaknat så plötsligt. Det har under hela kriget förekommit ett ganska stort utländskt intresse för vissa flyktingar utan att man varit indignerad på borgerligt håll. Det har nyss avslöjats, att tyska legationen, när den ville komma i förbindelse med antifascistiska flyktingar, som åtnjöto asylrätt i Sverige, bara fick en anvisning av U. D. att vända sig till socialstyrelsen, som stod till tjänst med adresser. När det återigen gäller de baltiska flyktingarna och endast dem som själva ha begärt att få komma hem till sina länder igen eller i varje fall vilja undersöka villkoren för en sådan återflyttning, synes herr Andersson i Dunker mena, att man skall införa särbestämmelser, som icke gälla för andra nationer. Hans excellens herr utrikesministerns besked var i det fallet klarläggande. Man har tillämpat samma riktlinjer, som gälla i alla andra avseenden, och man har icke avvikit därifrån. Vad kan det finnas för legitimt intresse att förhindra sådan upplysning?

Hans excellens herr utrikesministern underströk vidare, att flyktingarna hade en ovillkorlig förpliktelse att här i Sverige icke driva någon som helst politisk propaganda. Jag undrar, hur det är med kontrollen över efterlevnaden av dessa regler. Jag har mig bekant — och det tror jag att många av kammarens ledamöter också ha — att från en aggressiv fascistisk grupp bland dessa flyktingar bedrivs en synnerligen intensiv politisk propaganda och organisationsverksamhet, vilken i längden måste bli till skada för Sverige. Jag tager fasta på utrikesministerns ord, att vi icke ha något intresse av att tillåta konspirationshärdar av främlingar, vilka utöva en verksamhet som riktar sig mot ett annat land. Denna baltiska flyktinggrupp utgör spillrorna från den gamla fascistregimen där, personer som funno sig bra till rätta i Balticum så länge tyskarna där hade koncentrationsläger för den baltiska befolkningen av samma typ som vi nyss sett exempel på i Buchenwald, Dachau och Maidanek, men som överflyttat hit sedan tyskarna drivits bort. Det är denna, delvis med svensk hjälp hitkomna grupp, som driver skrämselfpropaganda bland andra balter och därmed i Sverige söker konservera en immigration, som icke är önskvärd ur svensk synpunkt.

Herr Andersson i Dunker undrade, hur det kunde komma sig, att ehuru adresser icke utlämnats sovjetlegationen dock fått sådana. Kan icke, herr Andersson i Dunker, förklaringen helt enkelt vara den, att dessa flyktingar skrivit och hört sig för om villkoren? De flyktingar, som arbeta på herr Anderssons gård, vilka icke vilja resa hem och vilka icke skrivit, ha tydligen icke fått några cirkulär.

Jag anser, att när ingenting annat, enligt hans excellens herr utrikesministerns redogörelse, har förekommit än att man givit de baltiska flyktingar, som vilja resa hem, möjlighet att få saklig upplysning om de betingelser, under vilka hemresa kan äga rum, måste det vara ett intresse för oss att motverka dessa konspirationshärdars försök att härvidlag skapa en politisk motagitation och icke heller söka behålla dessa flyktingar i Sverige.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

*Svar på
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har fru Humla — under hänvisning till att hon i egenskap av

Svar på interpellation. (Forts.)

suppleant i bankoutskottet iakttagit, att man i riksbanken och riksgäldskontoret sökte på olika sätt utestänga kvinnor från högre tjänster, och att hon särskilt uppmärksammat förhållandena i detta hänseende i riksbanken, där endast ett fåtal kvinnor vunnit befordran inom kammarskrivarkarriären — till mig riktat följande fråga:

Har herr statsrådet beaktat dessa förhållanden vid riksdagens verk och är herr statsrådet beredd att medverka till bättre och rättvisare ordning på detta område?

Såsom svar torde jag få allenast hänvisa till att fullmäktige i riksbanken i skrivelse till mig i anledning av interpellationen meddelat, att denna anmälts för fullmäktige och att fullmäktige hade för avsikt att i skrivelse till bankoutskottet behandla frågan angående befodringsförhållandena för kvinnliga tjänstemän i riksbanken.

Härpå anförde:

Fru **Humla:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret, som är lämnat. Att jag inte kunde få något direkt svar på min interpellation har jag under hand blivit underrättad om. Riksbanksfullmäktiges skrivelse till bankoutskottet har icke kommit ännu, varför jag inte vet vad denna skrivelse kommer att innehålla.

Det är emellertid ett par saker utöver vad som framhålls i interpellationen, som jag skulle vilja beröra. Det gäller förhållandena i riksbanken. Det har berättats för mig, att förhållandena för personalen i riksbanken äro ganska olidliga. Genom dessa godtyckliga befordringar har skapats en irritation, som måste inverka menligt på arbetsprestationerna och sannerligen inte befodrar någon arbetsglädje. Bara den allmänna tendensen att försöka hindra de kvinnliga tjänstemännens befordran till högre tjänst verkar nedslående på dem och gör att de känna sig osäkra. Man har bland annat sänkt lönerna för eller tagit bort en hel del tjänster, men arbetet är likaväl detsamma. Det har också förekommit personliga trakasserier mot kvinnor, som sökt högre tjänst. Det har hänt, att föredraganden i fullmäktige vid tjänstetillsättningar personligen lämnat vissa upplysningar om den sökande, som inte alltid ha varit med fulla sanningen överensstämmande. Man har t. o. m. en gång pekat på att magkatarr skulle vara ett kraftigt minus för den sökande.

Vad jag har velat med min interpellation har varit att fästa riksdagens uppmärksamhet på förhållandena i riksdagens egna verk, och jag uttalar den förhoppningen, att förhållandena i riksbanken bli föremål för en undersökning. Jag skall också, om jag får tillfälle, i bankoutskottet påyrka en sådan undersökning.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Det är ju förklarligt, att det inte kan komma något svar från herr statsrådet, ty detta är ju en riksdagens egen sak, som inte har i riksdagen att göra, i varje fall inte på detta sätt. Det skall i så fall komma genom bankoutskottet.

För övrigt vill jag säga, att det icke så sällan förekommit, att en kvinna suttit på en befattning och skött den på förordnande i flera år, men så har det befodrats en ung pojke som ordinarie på denna befattning. Sådant kan man inte säga är riktigt. Det bör inte vara på det sättet.

Vidare vill jag uttala, att arbetsförhållandena inom riksbanken icke äro sådana som de borde vara. Där råder en oerhörd olust bland personalen. Det råder ovisshet och osäkerhet inom riksbankens personal, därför att befodrings-

Svar på interpellation. (Forts.)

förhållandena äro så konstiga. Den som suttit på en befattning och skött den väl i flera år vet inte, när befattningen skall besättas med ordinarie innehavare, om han kan bli befördrad, utan det kan bli en betydligt yngre tjänsteman. Sådant ger icke arbetsglädje i ett företag. Senast under förra året förekom ett fall, då en riksbankstjänsteman på ett av avdelningskontoren sökte en befattning som kamrer. Han fick den inte. Mannen var, om jag minns rätt, född 1887. Befattningen gavs åt en ung tjänsteman, som var född 1906, men då kunde inte bankoutskottet stå emot längre utan rättade till saken. Sådana förhållanden äro inte trevliga i ett verk. Man borde försöka skapa trivsel för personalen, det är mycket nödvändigt.

Om man ser på riksgäldskontoret, så hör man aldrig något gnissel därifrån. Det synes vara ett mycket gott förhållande mellan ledning och tjänstemän inom riksgäldskontoret. Det kan inte bero på personalen. I riksbanken som i riksgäldskontoret består den av duktigt folk, som är villigt att sköta det arbete, som ålagts dem. Det måste bero på ledningen. Mitt enda hopp i detta fall är att vår deputerade herr Vougt, när han bli tillräckligt varm i kläderna, även skall ägna sig åt denna sida av den tjänst, som han i egenskap av deputerad innehar, och att förhållandena då skola ändra sig.

Fröken Andersson: Herr talman! Som den föregående talaren sade får ju inte riksdagen tillfälle att i fortsättningen, åtminstone icke i detta sammanhang, taga upp denna fråga, och därför skall jag be att just nu få säga några ord.

Det är beklämmande att sådana frågor gång på gång aktualiseras, och det gör inte det hela bättre att det ofta just rör sig om förhållandena inom riksdagens egna verk. Det finns liknande exempel inte bara ifrån andra områden inom statens verk utan också från kommunernas. Den som har intresse för denna sak och som vill, att rätt och rättvisa skall bli gällande i enlighet med av riksdagen själv fattat beslut, kan gärna titta på ett arbete, där man på nära 300 sidor visar massor av exempel på hur det kan gå till. När som sagt detta är förhållandet också inom riksdagens egna verk tycker jag att det vore på tiden att man toge itu med denna sak litet mera allvarligt än vad hittills varit förhållandet.

Den föregående talaren har här nämnt — och jag skall be att få ytterligare understryka det — att dessa förhållanden sannolikt icke kunna stimulera arbetsglädjen och trivseln för människorna, som man ju strävat att få fram inom det privata näringslivet. Skall då, frågar jag, det allmänna, i detta fall riksdagens egna verk, föregå med sådana här exempel? Vi hålla ju nu på att radera de sista hindren för kvinnorna att vinna befordran och få sina rättigheter, vi hålla på att radera de återstående hindren inom behörighetslagen, och ändå tillämpas det en praxis som går, såsom man flera gånger sagt här, stiek i stäv mot de uttalanden, som riksdagen dock ställt sig bakom. Det finns exempel i interpellationen på hur det kan gå till, och jag skall inte taga upp tiden här med att gå in på dem. Emellertid skall jag be att få hänvisa till vad som sagts, att det dock — och detta är ingen kvinnoemancipationsfråga utan det är fråga om rätt och rättvisa — icke är någon tillfällighet att när det gäller männen så sammanfaller oftast förtjänst och skicklighet med antalet tjänsteår. När det gäller kvinnor sammanfaller praktiskt taget aldrig förtjänst och skicklighet med antalet tjänsteår. Jag bara ber herrarna att tänka igenom denna sak — damerna ha tänkt igenom den förut, så de veta hur den ligger till — ty om så sker tror jag att det någon gång skall kunna bli rättelse här. Jag utgår då ifrån att också herrarna vilja få fram en rättvis tingens ordning i detta sammanhang.

Nu framhåller herr statsrådet i sitt svar, att denna fråga redan är överlämnad

Svar på interpellation. (Forts.)

till riksbanksfullmäktige, som i sin tur skola överlämna den till bankoutskottet. Det är nog gott och väl, och jag förstår att det för närvarande inte finns någon annan väg, men jag måste säga, att i och för sig verkar detta föga hoppfullt, ty om man läser vad interpellanten anför i sin interpellation finner man, att riksbanksfullmäktige 1943 i samband med omorganisationen av riksbanken yttrade, att det skulle vidtagas vissa anordningar för underlätande av befodringsutsikterna för den manliga personalen. Det är den inställningen, som är utslagsgivande här, och jag skulle vilja understryka vikten av att en ändring i denna uppfattning kommer till stånd. Visserligen har detta uttalande helt naturligt tolkats välvilligt, när vederbörande fick en direkt fråga ställd till sig, men uttalandet visar icke förty vilken inställning man här har. Samma tendens kom för övrigt fram, när vi 1942 diskuterade en motion och åtföljande utlåtande ifrån bankoutskottet. Det gällde också förhållandena inom riksbanken. Det gällde, huruvida samma pensionsålder skulle införas för kvinnorna som för männen. Man får ju ofta det påpekandet: ja, se kvinnorna bli utslitna tidigare, de ha lägre pensionsålder o. s. v. Nåväl, man hade förslag om att detta skulle ändras, och det fördes en diskussion i kammaren. Jag hänvisar i detta avseende till protokollet, som nog ger en viss uppfattning om vilken inställning åtminstone majoriteten inom bankoutskottet hade till denna fråga: man kan inte höja kvinnornas pensionsålder, därför att de bli fortare slitna! Och vad tog man för exempel? Jo, man tog fram exempel på att det var så slitande arbete i riksbanken. Det var t. ex. någon som räknat fel på 10 000 kronor. Att detta gällde en manlig tjänsteman glömde vederbörande att tala om. Exemplet visar snarare i den riktningen, att kvinnornas pensionsålder skulle höjas och männens sänkas. Men à la bonne heure, jag bara nämner detta för att visa, vilken utgångspunkt man tillåter sig, när det gäller kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Jag skulle kunna anföra en massa exempel här, men jag skall inte göra det. Jag skall emellertid be att få påpeka, att det vore på tiden, när man nu talar så vackra ord då och då om demokrati och rättvisa, att man också tillämpade dessa satser när det gäller kvinnorna, enkanerligen kvinnorna på arbetsmarknaden. Det sätt, på vilket man nu går fram, är uppenbarligen i strid med behörighetslagens anda och mening och är sannerligen icke ägnat att förbättra förhållandena.

Jag slutar alltså med att uttrycka den förhoppningen, att riksbanksfullmäktige och främst bankoutskottet, som jag här väddar till, ta upp denna fråga på ett objektivt riktigt sätt och verkligen penetrera den och helst då också tänka med rätt organ, nämligen hjärnan.

Herr Vougt: Herr talman! § 32, första stycket, lagen för Sveriges riksbank har följande lydelse: »Fullmäktige kunna ej i och för sin befattning med riksbanken emottaga föreskrifter av någon annan än riksdagen och dess bankoutskott i de fall nämnda utskott äger att sådana å riksdagens vägnar meddela; och äro fullmäktige för sina åtgärder i denna egenskap riksdagen eller dess bankoutskott och revisorer allena redo skyldiga.» När fru Humla för några månader sedan meddelade mig, att hon ämnade komma med en interpellation i förevarande fråga, pekade jag på det faktum, att riksbanken är ett riksdagens verk och att en framställning via regeringsbanken sålunda konstitutionellt vore minst sagt egendomlig och sannolikt vore, att något svar icke skulle kunna ges från departementschefen. Jag ansåg att det var en kollegial plikt att framhålla den synpunkten för fru Humla. Fullmäktige ha också på grund av ovannämnda paragraf ansett sig förhindrade att till statsrådet och chefen för finansdepartementet lämna något annat svar än det som för en stund sedan upplästes här i kammaren.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag hoppas, att damerna och även herrarna i kammaren nu förstå, att jag i min egenskap av bankofullmäktig icke kan yttra mig i saken, eftersom ju i fullmäktiges svar har angivits, att fullmäktige skola i sinom tid lämna ett yttrande till bankoutskottet. Jag vill emellertid tillfoga, att förberedelserna till ett yttrande rörande tillämpningen av behörighetslagen inom riksbanken voro undanstökade redan innan interpellationen framställdes. Jag hade tillfälle att under hand ge fru Humla ett utkast till yttrande i frågan av den tjänsteman i fullmäktige, som har hand om dessa ting, nämligen chefen för administrativa avdelningen. Detta utkast till yttrande, som bankofullmäktige ännu icke kommit med, men som vi ämna överlämna inom den närmaste tiden, var dagtecknat den 27 februari. Det framgår av detta utkast, som icke godkänts av fullmäktige men vars riktlinjer jag hoppas, att fullmäktige skola ansluta sig till, att meningen är att lägga grunden till en enhetlig anställningspolitik inom riksbanken, enhetlig för män och kvinnor. Vår tanke har varit, att vi skulle anställa i tjänstemannagraden män och kvinnor med studentexamen. De skulle få tävla med varandra och sedan få aspirantutbildning och därefter fortsätta som banktjänstemän. Jag kan icke se att vi skulle kunna åstadkomma någon bättre ordning för att få till stånd likställighet mellan män och kvinnor.

Nu ha ju de två av kammarens kvinnliga ledamöter som yttrat sig i frågan berört även förhållanden i det förgångna som jag givetvis icke är i stånd att närmare belysa. Jag vill emellertid framhålla en synpunkt, nämligen att det förslag till omorganisation av riksbanken, som på förslag av bankoutskottet även denna kammare anslöt sig till på hösten 1943, givetvis icke kunnat undgå att skapa vissa svårigheter inom banken även när det gäller förhållandet mellan manliga och kvinnliga tjänster, därför att den personalplan som vi då fingo innebar en viss sammankrympning, och det är alldeles riktigt, som herr Paulsen framhållit, att inom riksbanken funnits ett visst missnöje. Herr Paulsen var reservant i bankoutskottet vid behandlingen av förslaget till omorganisation av riksbanken, och jag erinrar mig mycket väl, att han då också med stort eftertryck gjorde gällande att missnöjet skulle vara särskilt utbrett inom riksbanken. Jag kan i det avseendet endast säga, att vi givetvis skola göra vad vi kunna för att under nuvarande förhållanden undanröja alla berättigade anledningar till missnöje, men vi kunna icke utlova, att vi alltid i de fall, då en äldre tjänsteman tävlar med en yngre i ett befordringsärende, skola välja den äldre. Jag tyckte det var ett egendomligt resonemang i den riktningen som herr Paulsen var inne på.

Fröken Andersson sade, att det är beklagligt, att sådana här frågor aktualiseras. Jag måste uppriktigt säga, att jag icke vet vad som därvidlag är aktuellt, om icke, att det kommit ut en bok, som heter »Hatt och huva», skriven av en säkerligen mycket förtjänt dam, fru Ingrid Gärde Widemar, i vilken bok även förhållandena vid riksbanken beröras. Som jag redan nämnt syssla vi inom riksbanksfullmäktige med frågan om att skapa en bättre ordning i förevarande hänseende. Jag tror, att det vore lyckligt, om vi finge fullborda den saken, innan vi ytterligare diskutera denna sak i kammaren. Jag är naturligtvis fullt beredd att fortsätta diskussionen, när bankofullmäktige avgivit sitt yttrande till bankoutskottet och utskottet i den ordning utskottet finner lämpligt vidarebefordrar frågan till riksdagen.

Slutligen kanske jag i all vänlighet får säga till fru Humla, att det är ganska betänkligt, när man ifrån kammarens talarstol gör gällande, att den eller den tjänstemannen lämnat uppgifter, som icke varit med sanningen överensstämmande.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Riksgäldsfullmäktige ha ju blivit skonade i den kritik, som riktats mot riksdagens verk i denna fråga, och jag skulle därför kanske icke behöva yttra mig här. Jag begärde emellertid ordet när jag hörde fru Humlas påstående, vilket också den siste ärade talaren var inne på, nämligen att vid tjänstetillsättningarna personliga upplysningar lämnats, vilka icke voro överensstämmande med verkligheten. Detta är ju en beskyllning, som är ganska hård och som man icke gärna bör framkasta utan att ha verklig grund för densamma.

Det förekom vidare från den andra talarinnans sida här ett uttalande, som jag icke kan låta stå oemotsagt. Det var när fröken Andersson yttrade, att då det gäller tillsättande av tjänster sammanfalla för männen alltid förtjänst och skicklighet med tjänsteålder, men när det gäller kvinnorna sammanfalla förtjänst och skicklighet aldrig med ålder. Det finns ett gammalt och förståndigt ordspråk som säger: »säg aldrig aldrig». Jag tror att det vore skäl i att man tänkte på det ordspråket i det här sammanhanget.

Jag begärde egentligen ordet för att säga en sak, som jag tror kommer att kännas ganska obehaglig för kammaren, men som jag anser mig skyldig att säga. När det gäller personalen vid riksdagens verk böra riksdagens ledamöter vara vänliga att icke låta de anställda *prata* med sig så mycket som faktiskt sker.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Till herr förste vice talmannen vill jag säga, att jag tycker att det är ganska underligt att han här kan komma med det uttalandet, att riksdagens ledamöter icke böra låta personalen vid ett riksdagens verk tala vid sig i angelägenheter, som röra denna personal. Ty vem skulle väl annars denna personal kunna vända sig till i dylika angelägenheter om icke till riksdagsmännen; de skulle ju i annat fall icke ha någon att vända sig till.

Till herr Vougts vill jag säga, att jag ger honom fullkomligt rätt i att riksbanksfullmäktige icke ovillkorligt kunna utfästa sig att, när det gäller att tillsätta en plats, fullmäktige alltid skola välja en äldre tjänsteman framför en yngre. Är emellertid den äldre tjänstemannen väl kvalificerad för den befattning han söker, bör man väl inte föredraga den yngre framför den äldre. I det fallet jag relaterade var det en åldersskillnad mellan vederbörande på ungefär 20 år. Denna händelse inträffade förra året. Den yngre tjänstemannen var egentligen bara en pojke, medan den äldre var född 1887. Det fanns alla skäl att välja den äldre, och bankoutskottet rättade också till saken, så att han fick befattningen.

Fru **Humla**: Herr talman! När jag tackade för interpellationssvaret var det just i avsikt att fästa riksdagens uppmärksamhet på förhållandena i ett dess eget verk. Jag tycker att det skulle vara mycket egendomligt, om icke riksdagen såsom arbetsgivare och dess anställda skulle kunna talas vid.

Herr Vougts sade liksom också herr förste vice talmannen, att man skall akta sig och tänka på vad man säger. Jag skall då be att få läsa upp ett aktstycke, som visar hur det går till då riksbanksfullmäktige ha att befordra kvinnor till högre tjänst. Jag har i min hand en avskrift av ett papper, som legat bland offentliga handlingar i riksbankens sekretariat, men som man tydligen av misstag låtit ligga kvar där. Jag skall be att få läsa upp vad där står om en kvinnlig tjänsteman, som jag kan kalla för B. Det står där: »Kinkig, besvärlig, kan ej sitta i dammig lokal, har därför ej velat åta sig sedelräkning. Svår att samarbeta med. Har magkatarr. I tjänsten ganska duktig och kan

Svar på interpellation. (Forts.)

en hel del, rätt snabb i arbetet, men hon ställer sig ej till förfogande för vad slags arbete som helst. Har i Sth. tjänstgjort på registret och sedelförstöringen.» Jag kan utesluta resten utom slutorden, som lyda: »Torde sakna intresse för arbetet i banken.» Till att börja med säger man alltså, att tjänstemannen i fråga är ganska duktig i tjänsten, men man slutar sitt omdöme med att säga, att vederbörande torde sakna intresse för arbetet i banken. Aktstycket är vidimerat av en trovärdig person, och jag har sålunda icke farit med osanning.

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag vill understryka för fru Humla, att jag icke på något sätt har något emot att vi diskutera denna sak i kammaren. Då fru Humla omtalade att hon ville taga upp frågan bad jag henne emellertid att hon i sin egenskap av suppleant i bankoutskottet, där hon ju suttit i många år, skulle göra det inom utskottet, som ju när som helst kan begära en redogörelse från bankofullmäktige för fullmäktiges sätt att tillämpa behörighetslagen. Då skulle man kunna diskutera frågan på det sätt, som jag hoppas att vi skola kunna lägga upp den en dag, då vi fått in ett material, som är annorlunda än de uppgifter, som fru Humla i dag bringat inför kammaren, senast nu genom ett aktstycke, som näppeligen kan anses vara av offentlig natur.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 290, angående anslag till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 291, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 292, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 293, med förslag till förordning om provisorisk förstärkning av blindhetsersättningar, m. m. remitterades propositionen, i vad angick anslagsfrågan, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 110—120, bevillningsutskottets betänkande nr 36, första lagutskottets utlåtanden nr 28 och 29, andra lagutskottets utlåtanden nr 37—39 och 41, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 7.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista följande ärenden skola uppföras närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 41 och före första tillfälliga utskottets utlåtande nr 11, nämligen tredje tillfälliga utskottets utlåtanden nr

12 och 13, under det att övriga ärenden uppföras å föredragningslistan i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr von Friesen, som anförde: Herr talman! Kungl. järnvägsstyrelsen har i besparingssyfte vidtagit vissa förändringar beträffande tågbesättningen å en del lokalbetonade tåg innebärande att tågmästar- och konduktörsbefattningarna å tågen minskats, varjämte stationskarlar fått i uppdrag att granska biljetterna. Dessa indragningar ha framkallat kraftiga protester dels från den berörda tågpersonalens förbundsavdelningar, dels från allmänheten. Sålunda framhåller tågpersonalen i Göteborg vid möte den 18 april att den »under inga förhållanden kan godkänna den föreslagna indragningen av tågmästar- och konduktörsbefattningarna samt vikariatsersättningens bortfallande för stationskarlarna i reserven». Anmärkningsvärt är också att denna indragning icke företagits på alla lokalbetonade tåg av ungefär liknande beskaffenhet. Trafikinspektören vid 1:a trafiksektionen framhåller t. ex. beträffande sträckan Stockholm C—Uppsala C att persontågen där böra betraktas som långtgående med hänsyn bl. a. »till de fordrande trafikanten som frekventera tågen i fråga och som ställa höga krav på den tjänstgörande tågpersonalen». Särskilt den femte trafiksektionen (Göteborg—Hallsberg) synes vara utsatt för indragningarna. De 36 tågmästarna minskas där till 28, de 90 konduktörerna minskas till 80 medan stationskarlarnas antal växer från 9 till 27. I ekonomiskt avseende och i befordringsavseende försämrats villkoren för de berörda grupperna. Konduktörerna kunna icke befordras till tågmästare och få sålunda lägre pension än de förut räknat med. För stationskarlarna utgår icke vikariatsersättning annat än till dem som ha ständigt förordnande som konduktörer på vintertidtabell. Stationskarlarna ha genomgått en tvåårig korrespondenskurs för att lära till konduktörer, något som i regel blivit en fritidssysselsättning för dem.

Några siffror från åren 1920—1942 äro i detta sammanhang av intresse. Antalet tågkilometer i miljoner uttryckt för snäll- och persontågen har ökat från 12,84 till 37,43, antalet resande under samma tid från 31,6 miljoner till 76,2 miljoner. Antalet tågmästar- och konduktörsbefattningar har endast ökat från 876 till 909.

Påpekandet att det *totala* antalet av dessa senare befattningshavare ökat medför dock icke en förbättring av befordringsmöjligheterna. Ökningen är beroende på den successiva införlivningen av enskilda järnvägar, som ju är ett för riksdagen välbekant förhållande.

Ur trafikanternas synpunkt är denna fråga av största betydelse. Helt nyligen ha ett stort antal alingsåsbor, vilka ofta frekventera bandelen Alingsås—Göteborg, inlämnat en skrivelse med protest mot indragningarna, som icke äro i den tågresande allmänhetens intresse. Man kan med fog peka på att ordningens upprätthållande å tågen, inte minst närvaron av många störande fyllerister, kräver ett auktoritativt uppträdande som endast kan presteras av den mera erfarna personalen. Med de höga taxor som numera S. J. tillämpar och den goda vinsten på dess rörelse anser man sig ha rätt att resa invändningar mot en försämrad kundtjänst på tågen.

Med stöd av vad sålunda anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande frågor.

Interpellation. (Forts.)

1. Har statsrådet observerat den starka kritik som från såväl de anställdas som den resande allmänhetens sida riktats mot tågpersonalindragningen å vissa sträckor vid statens järnvägar?

2. Är statsrådet i tillfälle meddela huruvida åtgärder i syfte att återgå till tidigare gällande bestämmelser äro att vänta?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om fria sommarresor för barn m. m.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande maj.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt nedan omförmälda, uti jordbruksutskottets memorial nr 14 och statsutskottets memorial nr 99 framlagda voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen

1:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 14):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å motionen II: 21, till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 21 eller till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* för budgetåret 1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 81 Ja och 115 Nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 69 Ja och 62 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 81 Ja och 115 Nej, sammanräkningen visade 150 Ja och 177 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 14):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt avslag å motionerna I: 203 och II: 327, till *Bidrag till ladugårdsförbättringar* för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som innefattas i bifall till motionerna I: 203 och II: 327, eller till *Bidrag till ladugårdsförbättringar* för budgetåret 1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 400 000 kronor samt beslutat hemställa hos Kungl. Maj:t om ändring av gällande bestämmelser för bidrag till ladugårdsförbättringar i enlighet med de synpunkter, som i motionerna angivits.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 62 Ja och 149 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 60 Ja och 73 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 62 Ja och 149 Nej, sammanräkningen visade 122 Ja och 222 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 14):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å motionerna I: 88 och II: 152, till *Bidrag till uppförande av siloanläggningar* för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I:88 och II:152 till *Bidrag till uppförande av siloanläggningar* för budgetåret 1945/46 anvisat ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 93 Ja och 112 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 82 Ja och 53 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 93 Ja och 112 Nej, sammanräkningen visade 175 Ja och 165 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 99):

Den som i likhet med första kammaren vill, *dels* att riksdagen må såsom *Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter* för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 kronor, *dels ock* att motionen II:240 må anses besvarad med vad statsutskottet i sitt utlåtande nr 8 under punkten 146:o) anfört, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till motionen II:240, avslagit Kungl. Maj:ts under punkten 148:o) av åttonde huvudtiteln framställda förslag.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 59 Ja och 146 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 57 Ja och 75 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 59 Ja och 146 Nej, sammanräkningen visade 116 Ja och 221 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

5:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 99):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må besluta, att motionerna I:95 och II:163 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till motionerna I:95 och II:163, till *Anordnande av en kurs för utbild-*

ning av lärare för hörselsvaga barn för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 3 500 kronor, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 43 Ja och 157 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 43 Ja och 88 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 43 Ja och 157 Nej, sammanräkningen visade 86 Ja och 245 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

6:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 99):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 321 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 235 och II: 367, såsom *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1945/46 anvisat ett anslag av 331 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 84 Ja och 128 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 62 Ja och 73 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 84 Ja och 128 Nej, sammanräkningen visade 146 Ja och 201 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 3.

I enlighet med kammarens därom den 4 innevarande maj fattade beslut företogs nu val av tolv ledamöter i det särskilda utskott, som enligt kamrarnas samstämmiga beslut skulle tillsättas.

Därvid avlämnades 181 godkända valsedlar med partibeteckningen »Gemensam lista» och 14 godkända valsedlar med partibeteckningen »Kommunisterna».

De med partibeteckningen »Gemensam lista» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första	namn	herr	<i>Hedlund</i> i Östersund,
» andra	»	»	<i>Lindmark,</i>
» tredje	»	»	<i>Nordström</i> i Torsby,
» fjärde	»	»	<i>Andersson</i> i Dunker,
» femte	»	»	<i>Gustafson</i> i Dädesjö,
» sjätte	»	»	<i>Rylander,</i>
» sjunde	»	»	<i>Hoppe,</i>
» åttonde	»	»	<i>Olson</i> i Göteborg,
» nionde	»	»	<i>Bladh,</i>
» tionde	»	»	<i>Gustafsson</i> i Lekåsa,
» elfte	»	»	<i>Severin</i> i Gävle och
» tolfte	»	»	<i>Allard.</i>

De med partibeteckningen »Kommunisterna» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första	namn	herr	<i>Kempe,</i>
» andra	»	»	<i>Persson</i> i Landafors och
» tredje	»	»	<i>Karlsson</i> i Stuvsta.

På grund härav blev ordningen mellan namnen å de båda gruppernas valsedlar bestämd på sätt här ovan angivits.

Vid härefter företagen fördelning av platserna mellan de båda grupperna befanns, att röstvärdet vid tolfte platsen utgjorde $15\frac{1}{2}$ för de under partibeteckningen »Gemensam lista» avgivna valsedlarna, men endast 14 för de under partibeteckningen »Kommunisterna» avgivna valsedlarna, och att således samtliga platser tillföll den förstnämnda gruppen.

Övannämnda personer, som upptagits å de med partibeteckningen »Gemensam lista» avgivna valsedlarna, hade alltså utsetts till ledamöter i det särskilda utskottet.

§ 4.

Anställdes val av tjugo suppleanter i det särskilda utskottet.

Därvid avlämnades 177 godkända valsedlar med partibeteckningen »Gemensam lista» och 14 godkända valsedlar med partibeteckningen »Kommunisterna».

De med partibeteckningen »Gemensam lista» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första	namn	fru	<i>Ekendahl,</i>
» andra	»	herr	<i>Karlsson</i> i Granebo,
» tredje	»	»	<i>Hedqvist,</i>
» fjärde	»	»	<i>Persson</i> i Norrby,
» femte	»	»	<i>Johansson</i> i Kalmar,
» sjätte	»	»	<i>Kristensson,</i>
» sjunde	»	fru	<i>Svedberg,</i>
» åttonde	»	herr	<i>Ljungberg,</i>
» nionde	»	»	<i>Jansson</i> i Kalix,
» tionde	»	»	<i>Svensson</i> i Vä,
» elfte	»	»	<i>Engström,</i>
» tolfte	»	»	<i>Skantze,</i>
» trettonde	»	»	<i>Nilsson</i> i Varuträsk,
» fjortonde	»	»	<i>Olsson</i> i Oskarshamn,
» femtonde	»	»	<i>Johnsson</i> i Stockholm,
» sextonde	»	fröken	<i>Olsson,</i>
» sjuttonde	»	herr	<i>Larsson</i> i Luttra,
» adertonde	»	»	<i>Lundqvist,</i>
» nittonde	»	»	<i>Jonsson</i> i Malmgrava och
» tjugonde	»	»	<i>Jönsson</i> i Lund.

fru *Nordgren*,
herr *Olsson* i Mellerud,
» *Paulsen*,
» *Persson* i Norrby,
» *Persson* i Tidaholm,
» *von Seth*,
» *Severin* i Stockholm,
» *Skoglund* i Doverstorp,
» *Svedman*,
» *Svensson* i Grönvik och
» *Wiberg*,

var och en med 166 röster; samt

suppleanter:

herr *Dickson*,
» *Skoglund* i Umeå,
» *Ljungberg*,
» *Johansson* i Norrfors,
» *Stjärne* och
» *Olsson* i Oskarshamn,
var och en med 112 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3—6 här ovan omförmälda valen.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om fria sommarresor för barn m. m.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att nu till avgörande företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs den av herr *von Friesen* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i anledning av de indragningar av tågpersonal, som vidtagits å vissa sträckor av statens järnvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 15, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Utskottet hade, med begagnande av sin initiativrätt jämlikt § 38 mom. 1 riksdagsordningen, hemställt, att riksdagen för sin del ville antaga följande

*Ändrad
lydelse i vissa
delar av stad-
gan om er-
sättning för
riksdags-
mannaupp-
dragets full-
görande.*

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

*Förslag
till*

Lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande.

2 §.

Bliver riksdagsman förhindrad deltaga i riksdagsgöromålen, skall han för tid, varmed frånvaron i en följd överstiger trettio dagar, vidkännas avdrag å arvudet med en fjärdedel av vad eljest skolat för samma tid utgå.

3 §.

Riksdagsman äger på det allmännas bekostnad företaga resor å statliga och enskilda järnvägar.

Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger jämväl vid begagnande av annat färdmedel än i första stycket sagts på det allmännas bekostnad resa till och från riksdagen samt under tid, då arvode till honom utgår, mellan riksdagsorten och hemorten.

6 §.

Arvode och representationsbidrag utbetalas i efterskott var femtonde dag på rekvisition av vederbörande kammares talman.

Dag för — — — prövas lämpligt.

Vid beräkning — — — trettio dagar.

7 §.

De ledamöter av riksdagen, vilka jämlikt § 80 riksdagsordningen hava in-seende över riksdagens kansli, äga, tillika med kamrarnas talmän, meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras för tillämpningen av denna stadga.

Utbetalningar med stöd av denna stadga verkställas av riksgäldskontoret.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz*, *Kyling* och *Hæggbloom*, vilka ansett, att utskottet bort, med begagnande av sin initiativrätt jämlikt § 38 mom. 1 riksdagsordningen, hemställa, att riksdagen för sin del ville antaga följande

*Förslag
till*

Lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande.

2 §.

(= utskottet)

3 §.

Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger under tid, då arvode till honom utgår, på det allmännas bekostnad företaga resor mellan riksdagsorten och hemorten eller annan ort, belägen inom den valkrets, för vilken han är utsedd. Enahanda rättighet tillkommer honom beträffande resa till och från riksdagen.

6 §.

(= utskottet)

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

7 §.

(= utskottet)

Denna lag — — — 1945.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Kyling**: Herr talman! Under förra årets riksdags höstsession uppkommo vissa tolkningsspörsmål beträffande stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. Såväl bankoutskottet som riksgäldsfullmäktige underställde konstitutionsutskottet dessa tolkningsspörsmål, som huvudsakligen rörde paragraferna 2 och 3 i denna stadga. Den förstnämnda paragrafen berör huvudsakligen ledigheten för riksdagsledamot, medan § 3 berör riksdagsledamöternas rätt till fria resor. Konstitutionsutskottet har nu med begagnande av sin initiativrätt framlagt vissa ändringsförslag, som vi i dag ha att taga ställning till. Då konstitutionsutskottet vunnit enighet om de flesta paragraferna i det ändringsförslag som förelagts riksdagen, skall jag, herr talman, endast stanna inför § 3, i fråga om vilken en reservation avgivits.

Det heter nu i stadgan angående ledamots rätt till fria resor följande: »Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger under tid, då arvode till honom utgår, på det allmännas bekostnad företaga resor mellan hemorten och riksdagsorten. Enahanda rättighet tillkommer honom beträffande resa till och från riksdagen.» Ifrån början var det ju så ordnat med riksdagsmännens resor här i landet, att vederbörande riksdagsledamot tillerkändes fem fria hemresor under riksdagstiden. Sedan ändrade riksdagen denna bestämmelse därhän, att riksdagsledamot hade rätt till två fria hemresor i månaden, alltså en var fjortonde dag. För något år sedan ändrades stadgan på nytt och den ändring som då vidtogs innebar, att riksdagsledamot under riksdagstiden hade rätt till ett obegränsat antal resor mellan riksdagsorten och hemorten. Att riksdagen vidtog denna ändring i stadgan var bland annat be-tingat därav, att man ansåg, att de riksdagsmän som hade uppdrag att fullgöra i sin hemort skulle vara betjänta av att erhålla denna förmån, då de därigenom skulle kunna fullgöra sitt riksdagsmannauppdrag på ett bättre sätt. Jag skall lämna därhän, huruvida resultatet har blivit sådant som man från början hoppats.

När vi reservanter ha försökt att få fram en bestämmelse som skulle vara ändamålsenligare än den som för närvarande finns, ha vi först och främst stannat för de ord i stadgan som tala om hemorten. Det är nämligen på det sättet, att hemorten enligt stadgan är identisk med mantalsskrivningsorten. Det har visat sig, att det varit en hel del besvärligheter sammankopplade med denna tolkning. Reservanterna ha därför velat skapa en vidare tolkning av begreppet hemort och göra hemorten identisk med valkretsen. Vi mena nämligen, att det kan vara en riksdagsledamots skyldighet att stå i kontakt med den valkrets och de väljare som satt in honom i riksdagen. Det finns ju en hel del problem som riksdagsledamoten behöver taga del av och därför hålla kontakt med valkretsen.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet gått mycket längre i sitt resone-mang beträffande detta spörsmål. Utskottet har på s. 2 i sitt utlåtande sagt: »Utsträckes emellertid rätten till fria resor på sådant sätt» — d. v. s. på sätt som i reservationen föreslås — »uppstår osökt det redan vid vissa tidigare till-fällen inom riksdagen dryftade spörsmålet, om ej riksdagsmännen i gemen borde erhålla rätt till fria resor på landets järnvägsnät överhuvud taget.» Jag

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

vill, herr talman, innan jag fortsätter detta resonemang, ge några exempel på de besvär som den stadga som hittills tillämpats medfört när det gäller att tolka begreppet hemort. Jag tar först mitt eget fall.

Om jag skall besöka någon plats inom valkretsen för att vara med om ett informationsmöte eller för att med befolkningen dryfta någon fråga, som det kan vara värdefullt i vårt demokratiska samhälle för allmänheten att få del av, så kan jag icke utnyttja min rätt till fria resor hem på annat sätt än att resa till min mantalsskrivningsort. Nu ligger denna mantalsskrivningsort vid sidan av allfarsvägen. Om jag tar ett konkret exempel och säger, att jag skall resa till Skövde för att t. ex. vara med om något sammanträde, så har jag icke rätt att resa fritt till Skövde på annat sätt, än att jag löser biljett till Torved, en station på västgötabanan. Jag reser således ned till Skövde, och för att kunna utnyttja fribiljetten får jag sätta till en dag extra genom att göra en avstickare ned till mantalsskrivningsorten. På detta sätt kommer jag att öffra mer tid för denna resa än som varit nödvändigt och undandrar denna tid från riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

Jag skall inskränka mig till att ta ett exempel till. En riksdagsman har sin mantalsskrivningsort i Tingsryd. Det händer allt som oftast, att han behöver resa ned till Växjö för att fullgöra något uppdrag. Han kan emellertid icke resa till Växjö och få fri resa dit på annat villkor än att han fortsätter till Tingsryd och sedan reser upp till Stockholm igen.

Det måste enligt reservanternas mening vara ett fel i detta system. Det är också därför som vi för vår del ha kommit till det slutresultatet, att man bör göra en vidare tolkning av begreppet hemort och göra detta begrepp identiskt med begreppet valkrets. Som jag tidigare sagt har konstitutionsutskottet gått betydligt längre i sitt resonemang. Jag skall stanna några ögonblick inför hur konstitutionsutskottet tänker sig detta och visa, att dess resonemang enligt vår uppfattning icke är hållbart.

För det första innebär vår reservation, att dessa fria hemresor skulle få äga rum endast under pågående riksdag. Konstitutionsutskottets majoritet har gått längre och begärt, att dessa fria resor skola gälla över hela landet och under hela året, oavsett om riksdag pågår eller inte. Nu säger man från konstitutionsutskottets sida, att denna utsträckning av rätten till fria resor skulle vara be-tingad av nödvändigheten för den enskilde riksdagsmannen att i studiesyfte besöka olika orter för att bättre kunna tränga in i de spörsmål, beträffande vilka han sedan i riksdagen skall vara med om att fatta beslut. Det ligger naturligtvis någonting i detta resonemang, men jag förmenar, att riksdagen, om den vill vara med om att ge ökad möjlighet till sådana studieresor, skulle kunna göra på det sättet att man beslutar om ett förslagsanslag, som exempelvis får handhavas av riksgäldsfullmäktige och av vilket de riksdagsmän, som vilja göra en studieresa, på vanligt sätt få ansöka om medel.

För en del riksdagsmän skulle givetvis de nu föreslagna fria resorna komma att bli en direkt ekonomisk favör, men jag betonar, att detta endast gäller ett mindre antal; majoriteten av riksdagens ledamöter komma nog inte att ha vare sig tid eller råd att ligga ute på resor i, som det heter, studiesyfte. Men om jag tar t. ex. de ledamöter av denna kammare, som äro knutna till olika organisationer såsom ombudsmän eller dylikt, så skulle de ju under hela året på statens bekostnad kunna företaga de resor, som äro nödvändiga för att de skola fullgöra sin organisations uppdrag. Eller jag kan ta ett ännu mer talande exempel. Låt oss säga, att det här i kammaren finns en ledamot, som till professionen är handelsresande — jag tänker då inte på en politisk handelsresande utan på en handelsresande i vedertagen mening. Så fort riksdagen är slut, rycker han in i sitt vanliga arbete och får då av sin firma ersättning för

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsernas fullgörande. (Forts.)

de resor, som han företager. Men i egenskap av riksdagsledamot har han rätt till fria resor, och han får alltså på detta sätt en direkt ekonomisk favör. Nu invända naturligtvis utskottets talesmän, att den, som får fria resor av staten, inte har rätt att från ett enskilt företag eller någon annan taga emot ersättning för resorna. Men mot detta kan ju sägas, att riksdagen väl inte bör lagstifta på ett sådant sätt, att en person såsom i detta fall blir favoriserad, om han har några konkurrenter om den verksamhet som det gäller.

Vad vidare gäller frågan om ett användande av flyglinjerna, så säger utskottet följande: »I samband härmed vill utskottet, i syfte att förkorta tiden för bortovaron under pågående riksdag, framhålla betydelsen av att riksdagsmännen allteftersom reguljära flyglinjer upprättas erhålla möjlighet att, där de så önska, företaga sina resor mellan riksdagsorten och hemorten med dessa flyglinjer.» Vi reservanter ha inte vågat gå så långt utan föreslå, att utskottets utlåtande på denna punkt måtte få följande lydelse: »I samband härmed vill utskottet, i syfte att förkorta tiden för bortovaro under pågående riksdag, framhålla betydelsen av att i den mån ett system av reguljära flyglinjer kommer till stånd, det måtte övervägas, i vilken utsträckning riksdagsmännen böra erhålla möjlighet att företaga sina resor med dessa.» Skillnaden är alltså den, att enligt vårt förslag skulle det, därest de reguljära flyglinjerna inte från början få den kapacitet, som önskvärt vore, finnas möjlighet att något skjuta på införandet av fria flygresor för riksdagsmännen.

Till sist vill jag bara, herr talman, säga, att för mig har det framstått såsom ganska olyckligt att fastställa ikraftträdandet av de nya bestämmelserna just till den 1 juli 1945. När vi i fredags här debatterade de fria sommarresorna för barn, så sades det ju från olika håll, att man gärna skulle se en utsträckning av rätten till sådana fria resor, men att man inte vågade gå med på detta i år, då järnvägsmyndigheterna hade riktat en appell till svenska folket att under sommarmånaderna inte frekventera järnvägarna mer än som vore absolut nödvändigt.

Jag kan också nämna, att jag varit i förbindelse med en representant för järnvägsstyrelsen som meddelat mig, att det till alla dem här i landet, som nu ha fribiljetter, kommer att skickas ut en uppmaning att icke använda dessa fribiljetter mer än som är nödvändigt. Dessutom kommer enligt vad som sagts mig den restriktionen att införas, att fribiljetterna försätts ur funktion från fredag kväll till måndag morgon. Men det skulle väl knappast låta sig göra, att riksdagsledamöternas fribiljetter på detta sätt försattes ur funktion av järnvägsstyrelsen, då det ju är riksdagen själv, som fattat beslut om deras ikraftträdande.

Jag skall inte, herr talman, tränga djupare in i dessa spörsmål, utan vill slutligen endast säga att jag tror att det förslag, som reservanterna ha framlagt, ger vad som behövs för tillfället, då ju de enskilda riksdagsledamöterna därigenom skulle beredas möjlighet att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla kontakten med sin valkrets.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, enligt vilken § 3 i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsernas fullgörande skulle få följande lydelse: »Riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, äger under tid, då arvode till honom utgår, på det allmännas bekostnad företaga resor mellan riksdagsorten och hemorten eller annan ort, belägen inom den valkrets, för vilken han är utsedd. Enahanda rättighet tillkommer honom beträffande resa till och från riksdagen.»

I detta anförande instämde herrar *Nolin* och *Haggblom*.

Andrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

Herr von Friesen: Herr talman! I egenskap av representant för den majoritet, som har utformat konstitutionsutskottets här föreliggande memorial, samt även såsom ledamot av den delegation inom utskottet, som har utarbetat de här föreslagna bestämmelserna i arvodesstadgan, skall jag tillåta mig säga några ord som försvar för utskottets ståndpunkt.

När det gäller detta försvar kan jag gott inskränka mig till att understryka den del av utskottets motivering, som redan berörts här i debatten, nämligen där det talas om den möjlighet, som riksdagsmännen genom det föreslagna förfaringssättet skulle få att i studie- och informationssyfte besöka skilda delar av vårt vidsträckta land. Det är ett skäl, som bör vara till fyllest för att rättfärdiga det steg, som utskottet nu har tagit.

Nu har ju utskottets förslag rönt åtskillig kritik. Den av reservanterna inom utskottet, som här haft ordet, har kanske inte gått så långt i det avseendet som vår ganska lätttröliga press, vilken i stor utsträckning funnit tillfället lämpligt att kritisera förslaget och därmed också riksdagsmännen. Det har därvid bl. a. sagts, att denna nya förmån, som man kallar det, skulle begagnas av riksdagsmännen till ett ideligt resande hit och dit i landet. Jag tror, att denna teckning blir ganska karikatymässig. Med den längd som riksdagarna fått särskilt under de sista åren och på grund av nödvändigheten för de enskilda riksdagsmännen att uppehålla kontakten med sina valkretsar reser ju redan nu under större delen av året kanske flertalet av riksdagsmännen varje vecka till sin hembygd och tillbaka. Jag tror verkligen icke, att det sker för nöjes skull, bara för nöjet att få åka tåg. Jag tror icke att resorna utom riksdagstiden skulle kunna få en sådan omfattning att den motiverade den kritik, som har riktats mot förslaget.

Här har talats om att riksdagsmännen skaffa sig en förmån. Jag är icke alls säker på, herr talman, att det i realiteten kommer att innebära uteslutande en förmån att få dessa fria resor. Tvärtom kan man nog säga, att denna rättighet säkerligen kommer att ställa betydligt större krav än nu på flertalet riksdagsmän att de skola göra resor i legitimt informationssyfte inom olika valkretsar. Man kommer att inom de olika partierna ställa betydligt större anspråk på riksdagsmännens deltagande i denna verksamhet, som ingalunda bara får karakteriseras som en skäligen överflödigt politisk agitation, utan som i stället måste betraktas som en ganska nödvändig del av opinionsbildandet här i landet. Det har på skilda håll kritiserats, att riksdagsmännen begagna ett tillfälle som detta för att, som man säger, på det allmännas bekostnad skaffa sig förmåner. För att en sådan kritik skall vara helt befogad bör den väl vara grundad på ett visst jämförelsematerial. Kanske görs det gällande, att man i andra demokratiska länder varit betydligt mera restriktivt beträffande riksdagsmännens resor än vad man är i Sverige. För att belysa den saken, som jag icke tror är så känd av kammarens ledamöter, skall jag anföra några exempel från olika länder. Jag kan börja med förhållandet i vårt södra grannland. De danska folkrepresentanterna ha fria resor över hela landet. De finska ha det också, men med den enda inskränkningen att resorna endast få företagas i andra klass. Norrmännen ha samma förmån. I Belgien ha senaten och deputeradekammarernas ledamöter helt fria resor. I Frankrike ha samtliga riksdagsmän praktiskt taget fria resor. Jag vill minnas, att de få betala något obetydligt mera symboliskt belopp för sina frikort. Samma förhållande råder i Nederländerna och även i Amerika. Går man åter till ett par länder, där denna förmån icke är beviljad, t. ex. Australien och Kanada, finner man emellertid, att riksdagsmännens arvoden där äro väsentligt högre än i vårt land. I Australien har en riksdagsman icke mindre än 1 000 pund om året i arvode, och

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

i Kanada 4 000 dollars. Jag tror att en redogörelse som denna skall rättfärdiga påståendet, att de svenska riksdagsmännen sannerligen icke befinna sig i en så där utomordentlig företrädesställning, som man på sina håll i pressen sökt göra gällande.

Till slut, herr talman, skall jag bara med ett par ord bemöta herr Kylings anmärkning mot konstitutionsutskottets förslag att låta dessa bestämmelser träda i kraft redan den första juli. Herr Kyling gjorde där en jämförelse med de bekanta sommarbarnsresorna, om vilka riksdagen nyligen fattade beslut. Men denna jämförelse är väl ändå ganska haltande, ty det rör sig ju i de båda fallen om ett helt olika antal resande, i ena fallet tiotusentals barn och i andra fallet 380 personer. Vi kunna också vara övertygade om att endast en liten del av dessa 380 komma att begagna sig av möjligheten. Sedan kan det väl också ifrågasättas, om icke det förändrade världsläget och freden i vart fall i Europa kommer att medföra en sådan avveckling av den svenska beredskapen att de uttalade farhågorna med avseende å svårigheterna för trafiknätet icke skola visa sig hålla streck.

Jag tror, herr talman, att kammaren med gott samvete kan rösta för bifall till konstitutionsutskottets hemställan, och jag tror, att den reform, som jag hoppas att vi nu skola komma att genomföra, skall visa sig vara till gagn och till nytta. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Falun: Herr talman! Det måste anses vara synnerligen olämpligt att riksdagen så ofta som fallet är sysslar med ledamöternas ekonomiska förmåner. Det är icke längre sedan än i fjol vi hade att ta ståndpunkt till ett förslag från konstitutionsutskottet, som avsåg en betydande utsträckning av rätten till fria resor, och det är icke heller så länge sedan vi här i riksdagen beslutade en väsentlig ökning av ledamöternas arvoden. Som jag ser saken är det dubbelt olämpligt att man framlägger ett förslag, som innebär ökade förmåner för riksdagsmännen, just i det läge vari vi nu befinna oss. Snarare borde man proklamera inskränkningar på en hel del områden, där sådana inskränkningar kunna göras i vår livsföring, för att göra det möjligt för oss att deltaga i det gigantiska återuppbyggnadsarbete, som förestår ute i världen.

Här föreslår nu konstitutionsutskottet på eget initiativ, att riksdagsmännen skola få stående fribiljett på alla järnvägar i landet, såväl statens järnvägar som de enskilda järnvägarna. Jag tror, att den allmänna opinionen kommer att reagera ganska starkt inför ett positivt beslut i denna fråga. Den siste ärade talaren försökte förringa betydelsen av pressopinionen i detta fall. Det är rätt ovanligt att få höra sådana toner just från det hållet. Jag tror icke man skall förringa opinionens betydelse härvidlag, den må komma till uttryck på det ena eller andra sättet. Allmänheten är ganska uppmärksam på vad som sker i sådana här saker, och det torde bli ganska svårt att utanför riksdagsmännens egen krets finna förstäelse för ett beslut med den räckvidd varom här är fråga.

Under den tid jag förestod kommunikationsdepartementet hade jag flera gånger tillfälle att konfronteras med ärenden, som gällde införandet av fria resor för den eller den gruppen befattningshavare, den eller den personen. Alla dessa framställningar behandlades mycket snävt. Man var synnerligen angelägen att icke vidga kretsen av dem som ha förmånen av fria resor på järnvägarna. Om nu riksdagen själv visar en sådan generositet mot sina egna ledamöter, att dessa utrustas med fribiljett på järnvägarna, blir det naturligt-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande. (Forts.)

vis betydligt svårare att kunna hålla emot de framställningar, som komma från det ena eller det andra hållet om att få förmånen av fribiljett. Jag förutsätter alltså, att detta är inledningen till en väsentlig expansion i fråga om antalet av dem som åtnjuta fria resor på järnvägarna. Hittills har denna krets som sagt varit ganska begränsad. Den utgöres av regeringens ledamöter, järnvägsstyrelsens funktionärer i de högre graderna, riksdagens talmän och endast ett ganska ringa antal därutöver. Det är kanske en överraskning för kammaren om jag nämner, att inte ens det kungliga husets medlemmar ha förmånen av fria resor på järnvägarna i den utsträckning varom riksdagsmännen nu skulle besluta för egen del.

Om nu riksdagen anser sig kunna skaffa sig även denna möjlighet, vill jag livligt instämma med herr Kyling i att tidpunkten härför knappast kan vara mera olämplig än den är. Vi stå inför en sommar, då belastningen på kommunikationsväsendet kommer att bli enorm. Jag tror icke man får vara så optimistisk som herr von Friesen och mena, att bara fredsslutet kommer blir det lättad. Ingalunda. Vi ha otvivelaktigt att räkna med en period, då trafikkapaciteten hos såväl järnvägarna som andra kommunikationsmedel kommer att pressas till det yttersta. Järnvägsstyrelsen har redan vidtagit åtgärder för att inskränka användningen av de fribiljetter, som redan äro utställda. Jag frågar då: kan det vara rimligt att utöka antalet av fribiljettsberättigade med 380 stycken på en gång? Är det så att denna sak skall genomföras, borde man i varje fall låtit den anstå tills trafikväsendet änyo kommit i normala gångar.

Jag saknar i utskottsutlåtandet varje redogörelse för kostnaderna för den ifrågasatta reformen. Man kanske har tröstat sig med att statens järnvägar och de enskilda järnvägarna kostnadsfritt skola ställa biljetter till riksdagsmännens förfogande. Ja, men det är ju ett självbedrägeri att tro detta. Statens järnvägar böra givetvis i detta fall ha ersättning för biljetterna, som få debiteras på riksdagskostnadernas konto. Att de enskilda järnvägarna skulle utställa fribiljetter till 380 personer utan gottgörelse håller jag för ganska osannolikt. Visserligen komma de enskilda järnvägarna att så småningom förstärkas. Men det kan ännu dröja några år innan alla blivit införlivade med statsbanenätet. Det skulle vara intressant att höra, om konstitutionsutskottet gjort några undersökningar hos järnvägsstyrelsen och de enskilda järnvägarna om vad anordningen kan dra för kostnader. Dessutom skulle det vara tacknämligt, om man litet närmare kunde få reda på, hur man tänkt sig anordningen utförd i praktiken.

Herr Kyling och hans medreservanter ha föreslagit en reform av betydligt mera inskränkt omfattning. Dessa reservanter anse, att vederbörande riksdagsledamöter i varje fall borde ha obegränsad möjlighet att komma från huvudstaden till en ort vilken som helst, inom den egna valkretsen. Jag vill inte bestrida att det ligger åtskilligt i det resonemanget. Det är en utvidgning av reseförmånen, som är bättre motiverad än den konstitutionsutskottets majoritet föreslår, men jag menar, att även ett sådant beslut kan anstå. Även herr Kyling och hans medreservanter drabbas i någon mån av den kritik, som han själv riktat mot utskottsmajoriteten för att den valt en olämplig tidpunkt för reformens genomförande. Därför vill jag, herr talman, sluta mitt anförande med att yrka avslag på konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Liedberg: Herr talman! Det är först några avsnitt i motiveringen till detta konstitutionsutskottets famösa memorial, som jag skall be att få ta upp till någon granskning. Det står överst på s. 2, att enligt dessa regler gäller för närvarande ett system med rekvisitionsblanketter, men att detta system enligt

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

vad erfarenheten utvisar är alltför omständligt och därför borde ersättas med ett system med stående fribiljetter. Jag måste säga, att detta förefaller mig vara ett domslut, som är träffat på mycket svaga förutsättningar. För såvitt jag har mig bekant fungerar systemet med rekvisition av biljetterna relativt väl och så vitt jag har mig bekant är det fortfarande *möjligt* att skriva räkning på en reseutgift. Rekvisitionsblanketterna ha icke tillkommit för att möjliggöra ett obegränsat antal resor från hemmet till riksdagen och vice versa, utan rekvisitionsblanketterna ha ju tillkommit för att möjliggöra för den som har det besvärligt att ligga ute med resekostnaderna att slippa detta. Under sådana förhållanden förefaller det mig ytterligt egendomligt, att den omständigheten att man genomfört en lättnad för människor, som icke vilja ligga ute med relativt stora belopp för resekostnader, anföres som ett argument för genomförandet av fribiljetter för riksdagsmännen överhuvud taget. Det är uppenbart ett fullständigt ohållbart argument!

Man säger litet längre ner på samma sida, att den möjlighet till fria resor, som här föreslås, är så betydelsefull etc. etc. Men, ärade kammarledamöter, är det icke i själva verket på det sättet, att om vi tro att vi här i riksdagen befinna oss i så förnäm och hög avskildhet att vi därför skulle vara berättigade till alldeles specifika förmåner, när det gäller att resa omkring för att få informationer eller studiematerial, så missta vi oss storligen. Jag tror vi böra se oss som vi äro, representanter för svenska folket för handläggandet av en hel del offentliga uppdrag. Men vi skola icke tro, att det icke finns många andra människor i detta land, som äro beklädda med offentligt uppdrag och som skulle ha precis lika legal rättighet som vi att få resa hit och dit på det allmännas bekostnad.

Man kan ju ifrågasätta, huru stor denna fråga egentligen är. Jag har fullt klart för mig, att om 380 personer bland det svenska folket få ett privilegium, som de andra icke ha, eller om 380 personer få ett större privilegium än andra, detta icke har någon avgörande betydelse för det svenska samhällets struktur, statens finanser etc. Men det förefaller mig, herr talman — och det är därför jag reagerat och reagerar genom att gå upp i denna debatt — som om det vore ett mycket allvarligt *symptom* på en uppfattning och ett betraktelsesätt, som jag tror att riksdagen skall akta sig mycket noga för att tillägna sig. Det är ju så, och det har sagts förut, att riksdagen här ger sig in på ett område av det mest ömtåliga slag som finns, nämligen att riksdagen själv beviljar sig förmåner. Riksdagen har under alla dessa år i alltmera stegrad grad, och vilket troligen kommer att fortsätta, lagt bördor på andra, medan den beviljar sig själv förmåner. Jag frågar mig: är det ett eko av demokratiens seger ute i världen, som tar sig detta förnämliga uttryck här i Sveriges riksdag, att det första riksdagen gör dagen efter segerdagen så begagnar sig riksdagen av sin rättighet och möjlighet att bevilja sig själv privilegier?

Det är naturligtvis en fråga av relativt ringa storleksordning, om och i vad mån en sådan här åtgärd alltför mycket belastar järnvägarna. Det är klart, att på längre sikt har detta ingen större betydelse, och det är också klart, att en massa av de resor, som möjliggöras genom fribiljetterna, skulle ha ägt rum ändå ehuru de betalats av vederbörande själv eller av en annan uppdragsgivare än staten. Men det är väl ändå ganska osmakligt, att just i dessa dagar, då vi tala om att vi ha att räkna med svårigheter att få våra transportmedel att räcka till för de mest angelägna behoven, och vi till och med tala om möjligheten att behöva ransonera barnens ferieresor, riksdagen utan tvekan skall gå in för att bevilja sig själv en förmån, som utan tvivel kommer att medföra ökad resandefrekvens. Jag tror icke för min del, att vi skola se saken så, att en tämligen ome-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

delbar följd av freden i Europa blir den, att de svenska transportmedlen och det svenska järnvägsnätet tåla vilka påfrestningar som helst. Men det är klart, att detta är en fråga av mindre storleksordning.

Den verkliga frågan gäller ju avvägningen mellan å ena sidan vad som kan anses som en riksdagsledamots legala behov av att få resa på statens bekostnad för fullgörandet av sitt värv som riksdagsman och å andra sidan vad som kan anses vara en för en riksdagsman såsom sådan ovidkommande anledning att företaga en resa. Vi ha den nuvarande anordningen, som innebär en starkt utvidgad möjlighet att resa till hemorten. Det är icke så länge sedan vi hade en resa i månaden. Sedan fingo vi två resor i månaden. Nu ha vi ett obegränsat antal resor i månaden. Vi ha utskottets förslag, som jag nu för min del under inga förhållanden kan ansluta mig till, och så ha vi reservanternas förslag. Reservanternas förslag kan jag till nöds ansluta mig till, ehuru jag måste säga som herr Andersson i Falun, om jag fattade honom rätt, att någon stor anledning till utvidgning lär väl knappast finnas. Men det är klart, att man kan argumentera, att resor till valkretsen kunna i vissa fall vara lika befogade och nödvändiga som resor just till hemorten.

Det övervägande som man i reservationen yrkar på i fråga om möjligheten att utnyttja flyget är också riktigt. Det är givet, att man icke kan sätta flygets möjligheter helt utanför våra reseproblem.

Men vad som är det betänkliga med dessa generella fribiljetter är, att det såvitt jag kan finna icke finns någon som helst möjlighet att skilja mellan vad vi kunna kalla för en riksdagsmans tjänsteresa och vad vi skulle kunna karaktärisera som en riksdagsmans nyttoresa, d. v. s. en resa som är till verklig nytta för fullgörandet av hans uppdrag, å ena sidan, och en resa som uteslutande har med hans personliga intresse eller hans personliga trevnad att göra å den andra. Jag kan därför icke föreställa mig annat än att dessa resor av människor, som fara omkring i alla möjliga olika angelägenheter och framvisa sina generellt gällande fribiljetter, måste hos allmänheten framkalla en reaktion. Jag kan för min personliga del icke tänka mig annat än att det måste framkalla en reaktion, liknande den som en riksdagsman som jag och jag förmodar flera med mig skulle känna på sådant sätt, att riksdagen missbrukat den makt som är den given. Man kan säga, att riksdagen kan sätta sig över reaktionen hos gemene man. Men riksdagen skall icke göra det för mycket, om riksdagen är mån om sitt anseende. Vi ha exempel från andra länder. Jag skall av omsorg om »det goda förhållandet till främmande makt» icke nämna något namn, men det finns västeuropeiska exempel på att riksdagens olika kamrar ha utnyttjat sina resurser för egen förmån. Resultatet har icke blivit att man skapat respekt kring parlamentet, det parlament, som man nu hoppas snart åter skall kunna fungera.

Jag tror alltså, att man bör vara mån om riksdagens anseende. Jag tror, att om det är en fråga, där riksdagens anseende verkligen kan spela in, bör man hellre underlåta någonting än göra någonting, varom tvekan kan råda. Jag tror att detta är ett sådant fall, där det gäller för folkstyret att visa självtukt!

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag skulle nästan tro, att min ärade vän landshövding Andersson i Falun kanske kommer att vara kvar i kammaren här kortare tid än jag, vilket jag beklagar. Jag avundas honom icke, att han haft fribiljett såsom kommunikationsminister i åtskilliga år, och att han som landshövding har fribiljett nu. Men jag avundas honom, att han måhända är närmare den sista stunden i riksdagen än jag. Ty jag skulle hellre ha sagt vad jag

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

nu går att säga, om detta hade varit min sista riksdag, än jag gör det nu, när det är min sista period.

Vi äro ju allesammans mer eller mindre fega och äro icke alldeles okänsliga för vad folk kan behaga säga om oss. Jag var för femton år sedan med bland de sakkunniga för riksdagens arbetsformer; vi äro blott två kvar i livet och riksdagen av dem, som voro med då, nämligen herr Ivar Anderson i första kammaren och jag. Då var det bland dessa riksdagens främsta förtroendemen egentligen blott en mening; det var den, att det skulle vara gagneligt för landet, om riksdagens ledamöter hade fribiljetter och möjligheter att studera förhållandena och komma in i de olika orternas villkor. Men man sade att det blir ju ett så förfärligt larm, och man utsätter sig för så mycket klander, och tidningarna komma att skriva och skämma ut riksdagen.

Låt oss, mina damer och herrar, ärligt och uppriktigt erkänna, att det är nog detta som är anledningen till att icke ett sådant här förslag har legat på riksdagens bord med konstitutionsutskottets tillstyrkan förrän i dag! Är det någon som tror, att vår kammars och vår medkammars aktade talmän skulle göra flera resor därför att de ha fribiljetter? Är det någon som tror, att de framstående ämbetsmän, som ha fribiljetter, för den skull äro ute mera? Och är det någon, som i likhet med herr Liedberg möjligen skulle undra och söka bena upp, huruvida den resa, som en med fribiljett utrustad förtroendeman gjort, var en resa i tjänsten, eller om det till äventyrs var för sitt höga nöje som han företog den? Jag skulle uppriktigt och ärligt vilja säga: Vad är det för ett sätt att hålla på och bena upp detta bland vuxna personer, bland vårt folks förtroendemen, och undra, huruvida de till äventyrs någon gång skulle göra en resa, där det icke var absolut eller hundraprocentigt nödvändigt utan där det kanske bara var till 50 eller 75 procent i tjänsten, o. s. v.?

Jag är en av de äldsta ibland er, mina damer och herrar, och jag säger uppriktigt, att detta uppbenande är ovärdigt oss riksdagsmän.

Jag fick under rätt många år glädjen att kallas för »norrlandsvännen». Jag hoppas, att jag skall få bära den hederstiteln så länge jag är kvar. Jag vet, att jag fick den benämningen från 1929, när jag för första gången fick tillfälle att komma upp och lära känna förhållandena högst uppe i landet. När mina kamrater reste hem med extratåg, hade jag fått järnvägsstyrelsens löfte att få en fribiljett hem för att jag skulle få vara kvar där och privat försöka att ännu litet bättre lära känna förhållandena. Det hade åtminstone det goda med sig, att jag efter de åren på ett alldeles nytt sätt har kunnat följa förhållandena där uppe. Jag skulle tro, att mina kamrater uppifrån Norrbotten skulle ha gagn av att komma till Kronobergs läns magra hedar eller backar eller norra Blekinge och studera förhållandena där samt finna, att det icke alltid är ett Gosen, där andra riksdagsmän bo. Jag tror, att även om riksdagsmännen skulle resa ut och icke precis ha något direkt ärende, så skulle de i alla fall därvid möta andra medborgare, möta vårt folk och informera sig om förhållandena. Då skulle vi tjäna demokratin, när vi gjorde något sådant, och ingalunda vara några demokratiens dödgrävare eller sådana som skada demokratin. Jag tror icke, att den svenska riksdagens ledamöter i mindre grad än kamraterna i Finland, Norge, Danmark och andra länder förtjäna det förtroende, som folket skänker dem. Är det så, att vi som äro här icke skulle vara värda detta förtroende, så må väl det upplysta svenska folket låta oss vara hemma och skicka hit andra, som i den delen bättre fullgöra uppdraget.

Jag vill icke undandraga mig det klander, som till äventyrs kan komma över mina grå hår för att jag talat för detta förslag första gången det är uppe

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande. (Forts.)

i riksdagen. Jag säger detta offentligt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Falun erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr Mosesson sade, att en landshövding har fria resor på järnvägarna. Den uppgiften är icke riktig. Det är så att landshövdingen har fri tillgång till kommunikationsmedel i det egna länet men icke därutöver, förutom vissa resor till Stockholm.

För övrigt förstår jag icke varför herr Mosesson talar om sitt och mitt mandat. Vad har det med denna sak att skaffa? Icke annat än jag förstår äro vi valda för samma period.

Vidare anförde

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Egentligen skulle jag ha kunnat inskränka mig till att instämma i vad von Friesen nyss yttrat. Jag vill säga, att diskussionen i utskottet i dessa spörsmål mellan majoriteten och reservanterna fördes på ett mycket mera sakligt plan och var fri från all partipolitisk propaganda — i motsats till det partipolitiska propagandatäl, som herr Liedberg uppbyggt oss med.

Jag undrar, om det skall vara möjligt att på detta sätt vinna någon förståelse bland väljarna genom att förvränga och förfalska själva grundtanken i dessa spörsmål. Det är icke på det sättet att denna fråga kommit upp i dag, därför att freden har inträffat, utan frågan var uppe redan under fjolåret i en motion av herr von Friesen, däri han föreslog ett obegränsat antal fria resor på järnvägarna. Redan då var utskottet inne på den linjen att vidga denna rätt över hela landet. Även högermännen ha varit inne på den tanken. Jag vill tala om för herr Liedberg, att det finns högermän i utskottet, som äro positivt inställda i denna fråga, men de ha icke deltagit i behandlingen.

Jag har börjat med att säga detta därför att vi ha ämnat och ämna även i fortsättningen betrakta frågan ur sakliga synpunkter. Det är en väsentlig skillnad på det anförande, som reservanten i utskottet hållit. Han har tillsammans med mig och tre andra ledamöter av utskottet setat i den kommitté som utrett frågan. Vi ha strävat efter att grundligt penetrera densamma. Vi ha olyckligtvis kommit till olika ståndpunkter. Men vi märkte ganska tydligt, att det icke var möjligt för herr Kyling att vidare entusiasmera sig för den ståndpunkt han intagit.

Här gäller det att skapa ett arbetsorgan för riksdagsmännens fullgörande av sitt politiska uppdrag. Vi få besinna, att riksdagsmännen få lov att taga ställning till en hel del mycket betydelsefulla spörsmål som angå skilda landsdelar. Personligen tänker jag särskilt på de problem, som vi ha nere på västkusten. Jag tar bara ett exempel, som jag naturligtvis kan flerfaldiga; det gäller arbetslöshetsproblem och andra angelägna frågor som röra Bohuslän. Under riksdagstiden är det väl icke möjligt att man kan resa ut och studera dessa spörsmål. Men under tid då riksdag inte pågår har jag många gånger känt ett legitimt behov av att kunna sätta mig in i låt mig säga Bohusläns spörsmål, att resa ut och studera stenhuggarnas och den övriga bohusbefolkningens problem. Jag vet så väl, att bohusbefolkningen — för att fortfarande hålla mig till detta exempel — och även herr Liedbergs valmän, när jag på något sätt varit där uppe, ansett, att det är både nödvändigt och nyttigt för riksdagsmännen om de någon gång kunna komma ut och se hur man har det och icke uteslutande bli hänvisade till deputationer, uppvaktningar, motioner och dylikt.

*Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas
uppgifternas fullgörande. (Forts.)*

Är det någon som kan säga, att detta kan betraktas så som att riksdagen ger sig ett privilegium eller tillförsäkrar sig orättfärdiga förmåner, om den vidtar en åtgärd så att även den, som icke har det så gott ekonomiskt ställt, kan resa ut? Märk väl, herr Liedberg, att det är klart, att det finnes folk här i riksdagen med sådana ekonomiska resurser, att de, när de resa ut, kunna kosta på sig denna utgift. När det gäller ett spörsmål som de äro intresserade av kunna de resa ut på egen bekostnad och studera detta. Men alla kunna ej göra sådant.

Jag tror icke, att i något fall, där det gäller att använda de tilltänkta fribiljetterna på detta sätt, man skall kunna mobilisera valmännen mot riksdagen till att säga, att här äro vi ute på orättmätiga vägar. Hur många av riksdagsmännen är det, som sett exempelvis de stora anläggningarna vid Kvarntorp? Jag vet ej, hur många miljoner man har lagt ner där. Men om man t. ex. kunde resa där förbi eller, när man låge här uppe i Stockholm under riksdagstiden, kunde någon söndag resa dit, vore det något orimligt att begära detta? Vore det icke en skyldighet för riksdagsmännen, när de finge dessa fribiljetter, att de reste dit och finge se vad de miljoner använts till, som riksdagen beviljat? Många andra exempel äro icke att förglömma.

När vi behandlade denna fråga hade jag en del erinringar att göra. Jag var litet tveksam, huruvida tiden för tillämpningen var den lämpliga. Jag var också tveksam om rätten för riksdagsmännen att begagna första klass, framför allt i dagtågen. Där sitter man lika bra i andraklasskupé. Jag skall icke gå in på frågan om sovvnadsplatserna i första klass; det kan vara nödvändigt att de användas för en del äldre folk. Men i övrigt anser jag, att jag varit inne på vägar, där det har gällt att tillförsäkra vilken riksdagsman som helst, som icke har råd att på annat sätt komma ut i landet, möjlighet att komma ut och se vad där förhåller sig.

Det överraskade mig, att herr Andersson i Falun vände sig mot detta projekt lika väl som herr Liedberg. Ty om jag icke misstager mig har landshövding vissa förmåner av fria resor, åtminstone inom sitt län, och jag tror också, att han har fria resor till Stockholm ett visst antal gånger per månad. Jag vet icke om det är riktigt, men jag har den uppfattningen att det är så. Och herr Liedberg, som är engagerad i tusen och ett offentliga uppdrag, har naturligtvis en viss chans att utan fribiljetter gratis komma ut och titta på hela detta land.

När jag varit med om att behandla denna fråga, har jag — det vill jag säga till högermännens och de andra partiernas i utskottet förtjänst — icke märkt den ringaste avsikt att göra någon partipolitisk propaganda i denna sak. Det bör vara sagt ut, att där ha vi i utskottet sakligt gått in för att behandla frågan. Det är först när denna kommit hit till en större offentlighet som framför allt högern på detta sätt söker misstänkliggöra riksdagsmännen och deras strävan att kunna på ett bättre sätt, icke i främsta rummet tillgodose sina egna intressen utan kanske framför allt tillgodose allmänhetens, medborgarnas och samhällets intressen. Men jag vill understryka, att när riksdagen nu går med på rätt till dessa fria resor, skall denna rätt också begagnas med omsikt och omtanke. Det är inte meningen — det är inte min mening i varje fall — att den riksdagsman, som har andra, privata uppdrag, skall utnyttja fribiljetten vid fullgörandet av dessa. Det bör bli på vars och ens ansvar som denna biljett utlämnas till vederbörande. Finns det någon som har samvetsskrupler och verkligen allvarligt menar, att här begår riksdagen en orättfärdig handling, står det ju honom fritt att icke kvittera ut dessa fribiljetter. Det är inte ovill-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsernas fullgörande. (Forts.)

korligen nödvändigt att herr Liedberg kvitterar ut biljetten, utan anser han detta vara så avvikande från allt vad rätt och ordning heter, då kan han låta biljetten stå inne. Men vi andra, som betrakta denna fråga som ett spörsmål som rör kommunikeringen mellan medborgarna i övrigt och riksdagsmännen, mellan väljarkåren och dess representanter här uppe i Stockholm, kunna utan att blygas och utan att ängslas för den allmänna opinionen besluta om detta.

Till slut vill jag göra en erinran. Jag har blivit överraskad över att herr Kyling ville säga att för en del riksdagsledamöter blir det en favör, att biljetterna kunna utnyttjas i privat syfte. Jag har redan framhållit att det inte är meningen, att biljetten skall utnyttjas på annat sätt än då riksdagsmannen skall ge sig ut på en resa, som kan anses stå i samband med hans politiska uppdrag. Då man talar om att riksdagsmännen skola bli favoriserade genom denna åtgärd, förhåller det sig i själva verket så, att herr Kyling likaväl som jag och många, många flera här redan äro favoriserade gent emot andra riksdagsmän därför att vi under riksdagstiden åtnjuta en del av vår lön. Vi skola tala tyst om favorisering, vi som nu ha en förmån som inte andra riksdagsmän ha.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Liedberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Trots högtalaranläggningen här i kammaren hade jag faktiskt litet svårt att höra herr Mosessons anförande. Jag fick i alla fall det intrycket att herr Mosesson menade, att allmänheten inte får göra reflexioner över riksdagens handläggningssätt, och det förefaller av den fortsatta debatten, som om inte ens riksdagens egna ledamöter finge göra några reflexioner gent emot den majoritet som nu kommit till stånd i konstitutionsutskottet.

Jag kan inte förklara herr Nilssons i Göteborg anförande på annat sätt än att herr Nilsson, som tydligen nu fått ett kärkommet tillfälle på grund av meningsskiljaktigheterna mellan honom och mig, gärna vill säga, att när man nu hör denna rysliga höger gå fram med politiska propagandatal etc., så må alla rättänkande människor — bland vilka naturligtvis herr Nilsson i Göteborg är en framträdande representant — kunna gå så långt som att påstå, att jag t. o. m. har förfalskat grundtanken i detta förnämliga utlåtande. Jag må säga herr Nilsson och andra, kammarens ledamöter att är det så att grundtanken kommit till uttryck i konstitutionsutskottets motivering, så måste grundtanken vara ganska oklar; jag hoppas åtminstone den varit litet klarare än motiveringen.

Det finns högermän, utropar herr Nilsson, som ha en annan uppfattning än herr Liedberg. Det är möjligt, vi äro faktiskt inget kollektiv inom högern, vi kunna ha olika uppfattningar om saker och ting utan att därför stämpla andras uppfattning som vidrig högerpolitik, medan den man själv hyser skulle vara de rättsinnigas enda och riktiga uppfattning. Herr Nilsson måste egentligen ha tagit ganska illa vid sig av att en annan mening kommit till uttryck. Det förefaller mig som om den psykologiska förklaringen knappast kan vara någon annan än att samvetet i grund och botten känt sig litet skakat, varför herr Nilsson måste försöka intala sig mod och intala både sig själv och andra, att den där lilla skakningen var ganska onödig. Det var mitt hela intryck av anförandet, som inte gav något i sak.

Jag vill inte ta upp till bemötande det där resonemanget om att den ene skulle fara omkring gratis men inte den andre; sådant hör till det demagogiska plan som jag tycker att både herr Nilsson och jag skola hålla oss borta ifrån.

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

Härpå anförde

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag skulle egentligen kunna inskränka mig till att instämma med herrar Kyling och Liedberg. Det är som dessa framhållit inte någon väl vald tidpunkt att komma med en sådan här framställning, och inte heller kan det vara lämpligt att så omedelbart efter det riksdagsledamöterna fått förbättrade reseförmåner framställa ytterligare krav. Jag delar helt herr Liedbergs uppfattning att det nuvarande systemet med resor till hemorten fungerar bra.

Varför jag likväl begärt ordet, herr talman, är för att gå något utöver det som föregående talare berört, nämligen dels utskottets formuleringar och dels ytterligare en sak, som jag kommer till på slutet. Men först vill jag säga att när riksdagen så gott som enhälligt, vi kunna säga med undantag av kommunisterna, förordat lönestopp och vi ha måst klargöra för människorna, att de på olika områden i dessa tider få vänta med att öka sina förmåner och t. o. m. avstå från att söka höja sin levnadsstandard till förkrigsnivån, det måste förefalla rätt underligt, att riksdagen inte själv tänker på att föregå med gott exempel och icke utsätta sig för kritik.

Jag tycker det är mycket onödigt att herr Mosesson använder sådana ord som »ovärdigt», när han i detta sammanhang yttrar sig angående dem som ha en annan mening. Jag tycker likaså det är ett alldeles onödigt ord, när herr Nilsson i Göteborg talar om att man »äventyrar riksdagens anseende». Det har vidare här i debatten understrukits att i de flesta andra länder ha riksdagsledamöterna sådana här förmåner, och man har tydligen ansett att detta hör samman med demokratien. Jag vet inte om det är bara i demokratiska länder sådant förekommer. De tyska riksdagsmännen hade i varje fall avsevärt mycket större förmåner: högre löner, fria resor — och de kunde dessutom under den nazistiska regimen nöja sig med att komma en gång om året och sjunga! Jag vill också minnas att president Ulmanis i Lettland, när han fick spika igen riksdagshuset, var angelägen om att riksdagsmännen skulle ha alla ekonomiska förmåner kvar. Detta hör alltså inte ihop med demokrati, utan jag tror det hör ihop med om man är mäktig visa ett gott omdöme och inse vad som är det lämpliga i olika situationer.

När jag läste konstitutionsutskottets utlåtande måste jag erkänna att jag hade mycket svårt att förstå, vad utskottet menar med § 3 i förslaget till den stadga, som där är intagen. Man talar om »annat färdemedel än i första stycket sagts», och även med sådant kan en riksdagsman »på det allmännas bekostnad resa till och från riksdagen samt under tid, då arvode till honom utgår, mellan riksdagsorten och hemorten». Får man fråga utskottets ledamöter, hur detta skall tolkas? Betyder det att den som vill får åka bil från Skåne till Stockholm och debitera den kostnaden? Betyder det att t. ex. någon av mina grannar här på sörmlandsbänken, som finner det trevligare, om han har egen bil, får med den åka fram och tillbaka morgon och kväll, eller att andra kunna göra på samma sätt till och från någon punkt, som ligger inom det möjligas gräns, och sedan bara debitera den kostnaden? Riksdagsledamöterna från Stockholms län kunde i så fall alltid åka bil och sedan presentera kostnaden. Att herr Nilsson i Göteborg skulle få åka båt till den bohuslänska skärgården förmodar jag också kunde medgivas enligt dessa bestämmelser.

Jag antar att jag får det svaret, att detta hör till de närmare anvisningar som skola utformas senare. Då jag gör mig den frågan: kunna talmännen och kanslideputerade, som skola få hand om denna uppgift, gå utanför vad riks-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

dagen själv har givit anvisning på, och få de av sådana uttryckssätt någon vidare ledning?

Därmed är jag framme vid vad jag anser vara mycket tveksamt, nämligen utskottets förslag att man skall flytta över ifrån riksgäldsfullmäktige till kanslideputerade att handha frågan om resorna. Vi hade ju en lång diskussion här för inte så länge sedan om insynen i ekonomiska företag. På mig verkar detta ungefär så att här vill man gå den motsatta vägen och se till att ingen utomstående kan blicka in i riksdagens ekonomiska angelägenheter, utan den skall kontrollera sig själv fullständigt. Jag anser det riktigare att riksgäldsfullmäktige och dess tjänstemän fortfarande få ha detta uppdrag.

Jag skulle kunna ha tillagt beträffande herr Nilssons i Göteborg yttrande, när han talar om att dessa resor skulle berika riksdagsmännens möjligheter att bedriva studier och nämner som exempel stenindustrien i Bohuslän som han tänkt besöka på sommarledigheten, att jag tycker han valt en mycket tjänlig och angenäm tidpunkt på året för sina resor i den bohuslänska skärgården, ty då äro nog badstränderna som mest inbjudande.

Vad som till sist, herr talman, och som jag förut åsyftade, föranlett mig att begära ordet är att här ha vi i upprepade sammanhang talat om nödvändigheten av att riksdagen rationaliserar sitt eget arbete, att riksdagen kommer till rätta med sina egna arbetsformer. När det gäller den saken har konstitutionsutskottet mycket stora möjligheter att ta initiativ. Det har gjorts utredningar i olika sammanhang och framförts önskemål vid både det ena och det andra tillfället, men det visar sig att då har konstitutionsutskottet, liksom riksdagen överhuvud taget, mycket litet intresse för saken. Jag anser det felaktigt, om vi enbart syssla med vad som hör samman med förmåner och dylikt men icke göra någon allvarlig ansträngning att komma till rätta med våra arbetsförhållanden, så att riksdagsmännen exempelvis inte behövde vara här hela året och heller inte behövde ha denna tillgång till resor i alla tänkbara situationer.

Jag skulle alltså vilja rekommendera konstitutionsutskottet, när det har detta friska mod att ta upp frågor, där det inte föreligger någon motion utan där utskottet tillgriper sin egen initiativrätt, att också ge sig ut på andra områden, där det vore väsentligt mycket nödvändigare än i det här fallet. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Mosesson**, som nu på begäran erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag tror inte jag någonsin gjort mig skyldig till det felet att insinuera, att den som har en annan uppfattning än jag och ger uttryck åt denna inte skulle vara i alla avseenden lika aktningvärd som jag skulle önska att vara själv. Men när man håller på att, som jag sade, försöka bena upp huruvida en riksdagsman när han har rest på fribiljett — om vi få en sådan — är till femtio procent eller till mindre eller större del ute i privata ärenden eller för sitt nöjes skull, då är detta ett sådant resonemang, som jag icke anser vara värdigt. Det var det jag sade och detta menar jag alltjämt.

Härefter anförde:

Herr **Voug**: Jag måste säga, herr talman, att denna debatt i varje fall vad vissa anföranden beträffar varit ganska olustig. Det tycks vara frestande att rikta anklagelser från den ene mot den andre, från det ena partiet mot det andra för att man vill skaffa sig förmåner. Jag har begärt ordet med en viss

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande. (Forts.)

tvekan, men det är några synpunkter som jag ändå tycker borde ytterligare understrykas.

Jag nämner då först den förebräelse som herr Liedberg riktade mot de partier, som stå bakom utskottsmajoriteten, och i vilket sammanhang han tycktes principiellt fördöma, att riksdagen beviljar sig förmåner. Då skulle jag vilja fråga herr Liedberg: Kanna vi överhuvud taget undgå att reglera våra egna arvoden och formerna för våra resor? Någon måste ju göra det. Vi kunna inte överlämna det till Kungl. Maj:t, inte till kanslideputerade och inte till folkömröstning, utan vi måste syssla med dessa ting. Jag finner således att det är ett argument, som inte är bärande, vilket herr Liedberg här anför.

Jag är naturligtvis inte okänslig för det påpekande som gjorts, att det kan väcka en viss reaktion ute i landet om det skulle konstateras, att riksdagen hugger till i överkant när det gäller dess arvoden eller, som i detta fall, möjligheterna att resa i landet. Jag vill emellertid lika bestämt understryka, att det går inte att riksdagen ger efter för den opinion, som alltid liksom principiellt vill utgå ifrån att riksdagens ledamöter skola ha en mycket knapp ersättning för sitt arbete och att riksdagen överhuvud taget inte skall vara organiserad på sådant sätt, att det ger de enskilda en viss rörelsefrihet.

Gent emot dem som äro rädda för en reaktion inom press och opinion vill jag svara att det snarast är på tiden att vi här i riksdagen frigöra oss från något som helst hänsynstagande till en opinion som inte är saklig. Det är vår sak att försöka klargöra vad som i det här landet kan vara rimligt i ersättning för en riksdagsman och vilka villkor som man behöver skapa för att riksdagsmannauppgifternas skall kunna utövas på ett anständigt sätt och så att det blir till nytta för landet. Det är ingen mening med att vi i det här sammanhanget beständigt rikta in oss på att anpassa våra avväganden efter dem ute i landet, som äro mest benägna att se oriktiga och osakliga motiv under vårt ställningstagande.

Herr von Friesen använde i dag uttrycket »en lätttröglig press», och eftersom jag sett att det främst är två liberala blad här i Stockholm som reagerat tycker jag hans karakteristik är mycket träffande. Det finns alltid en press som sätter i gång med att klanka på riksdagsmännen. Om riksdagsmännen tala om för folket vad som kan anses erforderligt för att utöva riksdagsmannauppgifternas på behörigt sätt, kommer folket också att förstå det. Vi kunna inte få något anseende genom att sänka uppfattningen om de legitima anspråk som kunna vara förenade med utövandet av riksdagsmannauppgifternas.

Jag skall beröra bara en sak till innan jag slutar. När jag började här i riksdagen för sexton år sedan hade vi två fria resor hem, bortsett från påskresan. Jag kan ännu inte riktigt klargöra för mig, hur vi ändå kunde upprätthålla kontakten med våra hemkommuner under den tiden. Det gick väl som det gick också. Sedermera har en utveckling i helt annan riktning ägt rum. De fria resorna ha utvidgats undan för undan, och för närvarande ha vi ju ett obegränsat antal under själva riksdagen.

Nu skulle någon kunna säga, att här ger sig riksdagen själv — för att använda herr Liedbergs uttryck — allt flera förmåner, när man väl slagit in på den vägen. Men är det inte så att organisationslivet under de låt mig säga senaste tjugo åren växt ut och fått en omfattning, som är något helt annat än förr i världen? Varje riksdagsman sitter nu i ett betydligt större antal organisationer, kanske också nämnder och styrelser hemma i sin kommun. Det kan visserligen bli för mycket ibland, men det är också önskvärt att han kan hålla en viss kontakt med livet i hemkommunen. Det är i själva verket detta framväxande av ett helt annat organisationsliv, som enligt min mening på-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

verkat utvecklingen också i denna fråga, så att de flesta av oss finna det mycket rimligt, om man tar detta steg till fria resor. Under min skoltid betraktades en stockholmares resa till Skåne som något ytterst sällsynt. Något sådant förekom inte mer än en gång om året och då skulle man befinna sig i ett inkomstläge, som endast ett mycket litet fåtal befann sig i. Resorna överhuvud taget på långa sträckor var något mycket mera sällsynt än nu. Samtidigt som vårt land har fått ett mycket mera utvecklat organisationsliv har också kommunikationsväsendet växt ut och landet har växt ihop.

Jag finner därför att det är helt och hållet naturligt, om nu också vårt folks representanter i riksdagen i anslutning till den utveckling som här ägt rum få möjligheter att lära känna vårt land på ett bättre sätt än tidigare. Det är något som säkerligen i sista hand också skall bli till nytta för lagstiftningsarbetet här på Helgeandsholmen. Jag ser heller inte något som helst olämpligt i att den möjlighet till fria resor som nu skapas kommer den politiska opinionsbildningen i landet till godo. Vi måste även komma ifrån den förlegade och i grunden djupt odemokratiska uppfattningen, att partipolitisk opinionsbildning är något otillbörligt, som under inga förhållanden statsmakterna och det demokratiska samhället kunna bidra till.

Det är på dessa grunder, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag vill tillfoga att praktiskt taget hela den grupp jag representerar står bakom detta förslag.

Häruti instämde herrar *Törnkvist, Olsson* i Mellerud och *Paulsen*.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Med anledning av herr Mosessons inlägg, vari han uttalade att han fått hederstiteln norrlandsvän, vill jag säga, att jag är den förste att vilja understryka detta. Jag har vid flerfaldiga tillfällen kunnat konstatera, att vi i herr Mosesson haft en säker och pålitlig vän i norrlandsfrågor. Men jag är icke, herr Mosesson, lika övertygad om den saken, om det icke vore så, att han haft tillfälle göra resor till Norrland och där lärt känna de säregna norrlandsförhållandena. Jag har därför ett särskilt stort intresse för att detta förslag från konstitutionsutskottets sida skall gå igenom.

Det må förlåtas mig, om jag säger, att det råder stor okunnighet bland riksdagens ledamöter, när det gäller norrländska förhållanden. Jag tror inte att det finnes ett mera effektivt sätt att råda bot på detta missförhållande än om riksdagsmännen genom resor kunde på ort och ställe lära känna de olika frågor, som där komma upp. Men detta är ju givetvis en ekonomisk fråga. Men hur skall det vara möjligt för många av denna riksdags ledamöter, som exempelvis under den tid, då de äro lediga från riksdagen, arbeta till avtalsenliga löner, att bekosta sådana resor? Ha dessa representanter råd att företaga sådana resor. Nej, det är omöjligt för dem att själva bekosta sådana resor. I detta fall råder, kan man säga, en ganska stor, jag vill icke säga orättvisa, det är icke riktigt, men någonting ditåt. Tänk på reservanterna såsom till exempel på herr Kyling. Vad spelar det nu för roll för honom — det må ursäktas mig, att jag säger det — om han gör resor på sommaren, då han under tiden uppbär lön med avdrag på blott 10 à 15 procent, och utkvitterar 6 000 à 7 000 kronor utan annat besvär på sin höjd än att utkvittera beloppet. När man är i den ställningen kan man med frejdigt mod gå emot ett sådant här förslag. Upprätthåller man en professur i Stockholm, samtidigt som man är riksdagsman, eller sitter som folkhögskolelärare, då kan man också ställa sig som reservant. Men om jag är fabriksarbetare och vid arbetslöshet måste träda tillbaka för kamrater, som ha större svårigheter än jag, då ställer sig saken annorlunda.

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

Jag vill också säga, att jag är mycket förvånad över, att en del finner det märkvärdigt att högern går emot detta förslag. Det finner jag ej märkvärdigt, ty om högern ej ändrat sig, bör den ju gå emot detta förslag. Det är ju klart. Jag fick av herr Liedbergs yttrande den uppfattningen, att han tänkte tillbaka på den gamla goda tiden, då ingen riksdagsman hade någon ersättning och ersättning icke heller lämnades i det kommunala. En sådan ordning synes honom vara idealisk. Jag ger honom min högaktning för att han står fast vid högerpartiets gamla uppfattning. Men ser man saken från andra synpunkter, mänskliga eller sociala, då är det klart, att man ej kan gå emot förslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Kyling** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det som herr Jacobson i Vilhelmina yttrade förvånade mig ganska mycket. Om jag instämmer med herr Nilsson i Göteborg däri, att statstjänstemännen äro särskilt favoriserade på grund av att de få behålla en del av lönen under riksdagstiden, då frågar jag herr Jacobson: är det då skäl att favorisera dessa herrar ytterligare? Enligt herr Jacobson skulle dessa ha tid att resa omkring i landet, men icke andra. Bifalles nu detta förslag innebär ju det, att man giver dessa herrar en ny favör. Jag vill dock göra den stilla frågan, huruvida Vilhelminas största varuhus går under, då herr Jacobson i Vilhelmina bevisar riksdagen?

Vidare anförde

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag begärde ordet tidigare för att giva herr Liedberg en replik, men herr talmannen gjorde mig uppmärksam på att jag, då jag icke yttrat mig tidigare i debatten, icke hade rätt att komma med några repliker. Då jag nu yttrar mig, kan jag kanske i stället få använda flera minuter för mitt anförande.

När herr Liedberg talade, tänkte jag på det gamla ordspråket: skomakare bliv vid din läst, ty då mår du alltid bäst. När herr Liedberg talar jordbrukspolitik, är han en gärna hörd talare från alla håll. Men när han skall göra partipolitik är han, tror jag, merendels så olycklig, att det finns de av hans egna som säga till honom, att Gud bevare oss för våra vänner.

Att jag begärde ordet för en replik till herr Liedberg berodde därpå, att han uppenbarligen gjorde sig skyldig till ett stort fel på samma sätt, som skedde den kvällen, då vi resonerade om ökad insyn i näringsföretagen. Jag tillät mig då säga, herr Liedberg, att det föreföll av hans yttrande, som han tydligen ej läst handlingarna. Nu säger herr Liedberg, att man behöver icke tillämpa bestämmelserna om rekvisitionsblanketterna. Den som vill, sade han, får använda det vanliga sättet att köpa sig biljetter och sedan komma med räkning till riksdagen. Det är detta som är fel. Riksdagens beslut i fjol innebar, att ett sådant betalningssätt skulle upphöra och att man i stället skulle använda sig av rekvisitionsblanketter. När riksdagen fattade sitt beslut tillkom det riksgäldsfullmäktige att utfärda tillämpningsbestämmelser angående riksdagsbeslutet. Dessa utfärdades efter samråd med kamrarnas talmän. I dessa tillämpningsbestämmelser heter det: »Efter början av 1945 års riksdag skall det nya systemet träda i full tillämpning. Reseräkning, avseende ersättning för biljett å järnväg, skulle därefter endast undantagsvis utfärdas; dock bör nytillträddande riksdagsman förskottera sin resa till riksdagen.»

Om damerna och herrarna minnas, så låg det, när vi började riksdagen i år, en blankett på varje ledamots plats. På blanketten stod det, att »reseräkning,

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

avseende ersättning för biljett å järnväg, kommer därefter endast undantagsvis att godkännas». Detta undantag, att man skulle själv få betala och skriva räkning, tillkom på följande sätt. När vi rådgjorde i saken med talmännen, yttrade en av dem, att det kan hända, att en riksdagsman glömmer rekvisitionsblanketterna hemma. Om jag till exempel reser hem och har blanketten kvar i Stockholm, hur skall man då göra? Ja, så fick man denna särbestämmelse, att man under sådana förhållanden skulle kunna få betala som förut, men icke eljest. Herr Liedberg har sålunda fullkomligt felaktiga utgångspunkter, och därför är det tydligt att hans resonemang i övrigt är felaktigt.

I fjol var jag uppe och talade emot förslaget om de fria resorna, vilket förslag dock sedermera bifölls. Jag var nästan ensam om min uppfattning. Jag tillät mig då uttala — jag har ej sett efter i protokollet men jag tror, att jag yttrade mig så — att jag befarade att dessa fria resor skulle verka mindre fördelaktigt för riksdagsarbetet. Det tillkommer ej mig att avgöra, huruvida så blivit fallet. Det är möjligt, att man kan säga, att denna förmån icke verkat till fördel för riksdagsarbetet. Jag erinrar mig till exempel, hurusom vid en votering förra veckan, då riksdagen samlades efter att ha varit åtskild nästan en hel vecka, över 80 ledamöter voro frånvarande. Då kan man fråga sig: är det de fria resorna, som gjort detta, eller något annat. Därom vill jag ej döma.

Herr Liedberg yttrade vidare, att detta rekvisitionssystem verkat fördelaktigt. Jag har en helt annan uppfattning, herr Liedberg. Det har medfört en del besvärligheter, en del som synes för alla och en del som icke synes utåt. Jag vill ställa den frågan till herr Liedberg: hur går det för de ledamöter, som bruka anlita resebyråerna? Känner herr Liedberg till, om det varit några svårigheter därvidlag? Jag tror, att herr Liedberg måste erkänna, att det ej varit så utmärkt bra i den vägen.

Jag hade, herr talman, icke tänkt tala i dag eftersom jag, som saken nu ligger till, tänkt rösta för utskottets förslag, ehuru jag ej är belåten med den motivering utskottet presterat. Motiveringen är ej endast knapphändig utan också i många fall otydlig. Skulle det vara riktigt, som herr Nilsson i Göteborg framlade saken, kan man fråga sig, hur det hela skulle verka. Herr Nilsson säger att fribiljetten icke skulle fritt få användas utan endast skulle få användas för särskilda ändamål, som hänga samman med riksdagsmannauppgiftet. Så var nog ej meningen, utan skulle riksdagsmännen få fribiljetter, skulle de också få använda dem till vilken resa de vilja, även när det gäller nöjesresor. Så fattar jag saken, och så kommer det väl även att bli.

En fråga, som jag tycker det varit fördelaktigt, om konstitutionsutskottet tagit upp och skrivit om, är frågan om riksdagsmännens ledigheter och anmälningen därom, fastän man kanske kan säga, att framläggande av förslag härom icke skulle tillkommit detta utskott utan ett annat utskott. Anmälan om ledighet måste väl förekomma även hädanefter, ty eljest blir det icke möjligt att kontrollera om en riksdagsman åtnjuter ledighet eller ej, när det uppstår fråga om avdrag för dem, som äro sjuka. Jag har ingenting emot den utsträckning av den avdragsfria ledigheten, som här är ifrågasatt, ty det har inträffat många fall under min tid, att en riksdagsman från landsorten kommit upp till Stockholm och blivit sjuk. Han har då att betala både sitt rum här uppe och de höga avgifterna på sjukhuset.

Jag tror icke man kan säga, att det är några obefogade förmåner man giver riksdagsledamöterna genom detta, och förmånerna kunna ej, herr Liedberg, medföra så stora ökade kostnader för statsverket. Det blir säkert ej så många som kunna göra nöjesresor. Det är ju icke endast biljetterna, som kosta pengar. Rum och mat kosta ännu mera, och därför blir det säkert sparsamt med resorna. De

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

fria resor, som vi nu ha, kosta väl ej statsverket mera än litet extra utgifter såsom kostnader för sänglinne och dylikt, som man använder då man begagnar sovvagn. Det har väl ej inträffat så många gånger att statens järnvägar fått sätta till några extra vagnar. Det blir således ej några större ökade kostnader härigenom.

En sak, som jag ej kan underlåta peka på och fråga om, är vad som återfinns på s. 2. Det är ett mycket vackert och inlindat skrivsätt man använder, när man talar om att vad som enligt 7 § arvodeslagen ankommer på riksgäldsfullmäktige enligt förslaget icke skulle ankomma på dem utan på kanslideputerade. Jag har litet svårt att förstå, att man vinner något med att lägga dessa åtgärder på kanslideputerade. Riksgäldskontoret och riksgäldsfullmäktige ha ju ändå en del att göra med detta hus. Och när nu riksgäldskontoret har att utbetala arvoden borde riksgäldsfullmäktige också ha rätt att utfärda tilläggsbestämmelser därom. Kanslideputerade fungera ju endast under riksdagen. Emellan riksdagarna fungera de icke. Riksgäldskontoret har ju tillgång till sina tjänstemän på ett annat sätt än vad kanslideputerade ha. Jag har frågat en av konstitutionsutskottets ledamöter om orsaken till den här ifrågasatta omläggningen. Detta kan ju sägas vara en så liten sak att den ej behöver närmare motiveras. Men det måste vara något, som ligger bakom. Jag varken tigger eller ber för att riksgäldsfullmäktige fortfarande skola ha kvar denna befogenhet. Så vitt jag förstår, skulle det bli mycket arbete för kanslideputerade. De måste komma i förbindelse med statens järnvägar och med ledningarna för de enskilda järnvägarna. Det blir en hel del att göra efter detta. Trots att motiveringen härom är så vackert skriven, förefaller det, som om däri skulle ligga en anmärkning mot riksgäldsfullmäktige, att de i detta avseende icke riktigt skött det uppdrag, som de haft att sköta.

Herr talman! Jag begärde ordet som jag sade närmast för att replikera herr Liedberg, och det har jag gjort genom att säga, att han har missuppfattat saken så som han har gjort vid tidigare tillfällen, när det gällt saker, som han i vanliga fall ej sysslat med. Här gäller det för herr Liedberg — så väl som för oss alla — att vid resor skriva rekvisitionsblanketter och att icke betala själv annat än om han glömt blocket i Skåne eller i Stockholm.

Herr talman. Jag skall sluta med att icke göra något yrkande.

Herr **Jacobson** i Wilhelmina, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag tror, att herr Kyling missuppfattat mig. Jag sade att det är många, som icke ha råd att företaga de här resorna. Men herr Kyling påstod, att jag sagt, att de icke ha tid till resor och att detta bland annat skulle gälla statstjänstemän. I detta sammanhang frågade han, om jag icke anser, att de äro så favoriserade förut, att de icke böra bli ytterligare favoriserade. Vad det gäller kompensation i lönehänseende föreligga inga svårigheter att få en rättelse till stånd. Detta så mycket lättare, som jag är övertygad om att herrar Herlitz, Kyling och Hæggbloom äro de första att vara med om en begränsning av de nuvarande löneförmånerna under pågående riksdag. Så stort intresse som de synas ha för att slå vakt om statens utgifter komma de säkert att gå med på en sådan förständig framställning.

Herr **Liedberg** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag borde kanske vara herr Lindqvist i Halmstad tacksam för den klapp på axeln jag fick, då han sade, att herr Liedberg står och pratar om det han inte begriper. Men herr Lindqvist, skola vi båda, som han sade, bli vid vår läst, skulle ingen av oss vara här!

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

Det skulle ju vara förtjusande, om det vore så, att ingen annan än den som *vet* att han har rätt får yttra sig, medan de, som ha en annan uppfattning skola vara tysta.

Jag *tror* inte, att jag har fel uppfattning i denna sak och inte att jag hade fel förra gången heller. Om ett eller annat år kanske jag får tillfälle att påminna herr Lindqvist om, att jag hade rätt den gången också. Nu säger herr Lindqvist i Halmstad med den logik som är honom egen, att herr Liedberg har fel i en detalj, följaktligen har han fel i allt. Det gäller den detaljen, att man skall använda rekvisitionsblanketter och icke bara skriva räkning. Jag vet mycket väl att det är det normala att använda rekvisitionsblanketter. Men jag vet av egen erfarenhet, att när jag glömt dem, kan man få skriva räkning i stället. Ja, om systemet med enbart rekvisitionsblanketter icke fungerar bra, så bör man få skriva reseräkning i stället, om vederbörande hellre önska det. Ty jag förmodar, att herr Lindqvist väl icke vill förmena riksdagsmännen att skriva räkning på grund av någon sorts misstro mot riktigheten av vederbörandes räkning? Är det ej så, finner jag knappast något sakligt skäl att förmena riksdagsmännen att använda det ena eller det andra sättet.

Jag har fortfarande mitt biljetthäfte hos den resebyrå, som jag sedan många år brukat använda, och det systemet fungerar alldeles utomordentligt bra. Fungerar statens järnvägars resebyrå sämre, beklagar jag detta. Men på det sätt jag ordnat det, går det utmärkt bra. Jag skriver på blanketter och rekvirerar telefonledes min biljett. Jag tror inte, att jag har så fel, som herr Lindqvist i sin goda allvishet förmenar.

Herr Mosesson sade, att det ej vore något ovärdigt, om riksdagen tillerkände sig en förmån, och herr Vougt sade, att vi icke kunna undvika att behandla spörsmål om våra förmåner. Det är alldeles givet, herr Vougt, som ställde frågan direkt till mig, det ha vi aldrig kunnat och kunna inte heller göra det i framtiden. Men frågan är ju helt enkelt den: är den förmån, som vi stå i begrepp att bevilja oss, befogad eller icke? Jag tillåter mig ha den uppfattningen, att den är mera obefogad än motiverad, och det är för mig tillräckligt för att säga, att då skall man inte tillerkänna sig den. Vad som är sakligt riktigt försöker jag låta vara mitt rättesnöre, om än herr Lindqvist och herr Nilsson i Göteborg underkänna mina bevekelsegrunder, och då kommer jag till att jag tycker det är fel, och då tillägger jag, att jag tror att det är flera människor som tycka detsamma. Riksdagen bör icke bara av egen rättfärdighet sätta sig över menige mans reaktion.

Herr Nilsson i Göteborg, som likaså på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Med anledning av det anförande, som herr Lindqvist höll, vill jag förklara, att den tolkning, som herr Lindqvist gjorde, att i utskottets förslag skulle ligga en begränsad rätt för riksdagsmännen till fria resor, icke på något sätt kommer fram i utskottsutlåtandet. Vad jag däremot har sagt är, att rätten att begagna dessa fria resor bör av riksdagsmännen utövas med omsikt och omtanke. Det är skillnad på detta yttrande och att det i utskottets förslag skulle ligga en begränsad rätt till fria resor, vilket inte har varit fallet.

Jämväl herr von Friesen erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det kom en suck från herr Lindqvists kvalda bröst, som ingalunda var oväntad. Han påpekade, att konstitutionsutskottet föreslår, att riksgäldsfullmäktige inte längre skola få sköta dessa tillämpningsföreskrifter, utan att de skola läggas på kanslideputerade och riksdagens talmän.

*Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas
uppdragets fullgörande. (Forts.)*

Då herr Lindqvist direkt framställde en fråga, vad som är avsikten, skall jag lika uppriktigt och ärligt säga honom, att det har förefallit inte bara oss inom utskottet utan också många av kammarens ledamöter i övrigt, som om riksgäldskontoret och dess tjänstemän på ett alldeles för byråkratiskt och invecklat sätt har handlagt denna uppgift. Det har gått så långt att det har känts som faktiska trakasserier emot enskilda riksdagsmän med de långt gående kontrollföreskrifter, som riksgäldskontoret tillämpat.

Detta är ju för övrigt en uppgift, som faller alldeles utanför riksgäldskontorets normala arbetsuppgifter. Jag tycker snarare, herr Lindqvist, att det skulle kännas såsom en lättnad för riksgäldskontoret, om denna arbetsbörda avlastas och reduceras till vad den enligt utskottets förslag kommer att bli i framtiden, nämligen en kassalucka, genom vilken arvoden och dylikt skola utbetalas.

Herr Lindqvist, som ävenledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill säga till den föregående talaren, att om riksgäldskontoret går till väga på ett byråkratiskt sätt, så beror det väl därpå, att vad konstitutionsutskottet skrev i fjol var så oklart, att det varit svårt att veta vad som varit meningen med det. Det förefaller inte otänkbart, att vad konstitutionsutskottet i år skrivit är minst lika oklart som det som skrevs i fjol.

Härefter anförde:

Herr Falla: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg yttrade för en stund sedan, att det var hans mening att riksdagsmännen inte skulle bruka detta fribiljett-system vid fullgörandet av sina privata angelägenheter. Om det är meningen, måste jag säga, att det är ytterst dåligt uttryckt i detta utskottsutlåtande. Det finns faktiskt inte ett enda ord om en sådan begränsning, som herr Nilsson i Göteborg för sin del har ansett att det skall vara, och det förvånar mig, om herr Nilsson i verkligheten har den uppfattningen, att han då har kunnat ställa sig bakom detta utlåtande. Nej, det är väl så, att här har man ansett — och det står ju i full överensstämmelse med det resonemang som konstitutionsutskottet för och med det författningsförslag som finns bifogat — att riksdagsmännen skola få fria resor i obegränsad utsträckning för vilket som helst ändamål som dem lyster. Det kan inte vara något annat, ty det finns ju inte angiven någon begränsning i detta avseende.

Nu har här sagts — och herr Nilsson i Göteborg formulerade det så — att de fria resorna äro ett arbetsorgan för riksdagsmännens fullgörande av sitt uppdrag. Det är ju mycket svårt att få in någon klar mening i det, men man får väl gå till andra uttolkare av denna skrift för att få en uppfattning om vad som är meningen, och då går jag först till herr von Friesen. Han säger, att det kommer i och med detta att ställas större anspråk på riksdagsmännens deltagande i opinionsbildningen ute i landet, och det har flera andra talare också varit inne på. Riksdagsmännens medverkan i opinionsbildningen skulle vara en grund för dessa fria resor, d. v. s. det är ungefär som vi på vårt enkla och vardagliga språk annars bruka kalla för agitationsföredrag, där var och en talar för sin uppfattning i den ena eller den andra frågan. Alltså, de fria resorna skola hjälpa riksdagsmännen till att på statens bekostnad fullgöra sina agitationsuppgifter för den ena och den andra uppfattningen. Så ligger det till i själva verket. Hittills ha ju de olika politiska organisationerna tagit hand om detta eller eventuellt riksdagsmännen själva. I den mån de enskilda riks-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

dagsmännen inte ha ansett sig ha ekonomisk möjlighet eller vilja till det, så ha deras politiska partier bekostat denna opinionsbildning, och jag tycker uppriktigt sagt, att det kunna de gärna göra i fortsättningen också. Det parti jag tillhör vill åtminstone inte vara med om att staten skall betala dess agitation, och jag tycker att detsamma borde gälla även de andra partierna, som i allmänhet ha en bättre ekonomisk grundval — jag tänker framför allt på det stora majoritetspartiet här i kammaren med dess utomordentligt solida ekonomi.

Ett annat motiv, som anförts i debatten, är ju att det skulle vara så nödvändigt för att skola riksdagsmännen och göra dem skickade att fullgöra sitt uppdrag att låta dem se vårt land. Visserligen var det någon talare — jag tror det var herr Nilsson i Göteborg — som sade, att det skulle vara väldigt bra att riksdagsmännen skulle kunna fara och titta sig omkring, och det kanske är, när allt kommer omkring, så att det mesta får reduceras till att det blir så utomordentligt bra när de kunna titta sig omkring. Det må inte vara dem förment att titta sig omkring, men någon så förfärligt stor betydelse för uppbyggandet av deras kunskaper om landet och de frågor, som föreligga till avgörande, tror jag inte att detta tittande kommer att ha. Men om det vore fråga om verkliga studieresor, som naturligtvis kunna vara av värde, skulle man ha gått en helt annan väg. Då skulle man begärt ett anslag, och jag tror man då också fått ett anslag, för att handhavas av riksgäldsfullmäktige, och ur detta anslag skulle riksdagsmännen kunna begära resekostnadsersättning för vissa klart angivna studiesyften, för att resa till den eller den platsen för att studera en bestämd sak. Om man lagt det på det sättet skulle det helt säkert ha blivit av verklig betydelse för att ge riksdagsmännen kunskap om olika ting, som de kunna ha behov av, vilket jag mycket betvivlar att det kommer att bli i någon större utsträckning på den här vägen. Men det har man inte velat. Jag drar därav den slutsatsen, att själva studiemålet har i grund och botten inte så förfärligt stor betydelse i detta sammanhang. Det är ett mycket bra skäl att föra fram, men det är inte någon avgörande skäl. När herr Mosesson med känslovibrerande stämma för en stund sedan talade om dessa ting, om vad han sett i Norrland och framhöll, att det skulle vara väldigt nyttigt om riksdagens ledamöter finge se inte bara Norrland utan också Småland, Skåne och en hel del andra platser i vårt land, så kan jag hålla med honom om att det skulle ha gått mycket bra för sig, om man gått den väg som jag nyss antydde, om man fått ett anslag för studieändamål, som riksdagens ledamöter kunnat begagna sig av. Men det har man som sagt inte gjort och inte velat göra.

Herr Vougts sade, att tiden är annorlunda nu än förr och att det är mycket angeläget att riksdagsmännen kunna hålla kontakt med sina hemorter och med sina hemkommuner. Ja, visst är det det, men härför ha ju inte de fribiljetter, som det här är fråga om, någon som helst betydelse, ty den möjligheten ha vi ju nu med obegränsat antal resor till hemorten. Jag förstår inte herr Vougts resonemang på denna punkt.

Meningsskiljaktigheterna i denna fråga röra sig ju inte om riksdagsmännens fullgörande av sitt uppdrag utan hänföra sig till förmåner, som konstitutionsutskottet vill att riksdagsmännen skola åtnjuta vid sidan av uppdraget, alltså som ett privilegium utan motsvarande prestation. Detta privilegium, fria resor i obegränsad omfattning under hela året och hela landet, skulle vara något för riksdagens ledamöter fullkomligt säreget. Det har förut erinrats om, och jag ber att få understryka detta, att statens ämbets- och tjänstemän inte ha detta privilegium. Endast i mycket få fall och då i samband med alldeles särskilda uppdrag förekomma sådana fribiljetter. Det finns faktiskt

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgadgets fullgörande. (Forts.)

inga andra skäl för att tillskapa ett resekostnadsfrälse för riksdagsmännen här i landet än att riksdagen kan göra det. Riksdagen kan missbruka sin ställning till att tillerkänna sina medlemmar sådana särskilda rättigheter och förmåner, som andra medborgare i landet inte få åtnjuta.

Inom parentes, herr talman, så är det ganska säreget, att när en fråga som denna kommer upp till debatt, så föredrar en stor del av kammarens ledamöter att med det mest högljudda sorl och buller hindra ett verkligt meningsutbyte. Jag måste säga, att detta är verkligen en god illustration till vart vi börja komma här i kammaren numera. Jag skall vidare komma fram till det på en liten stund. När kammarens ledamöter gå att tillerkänna sig förmåner av detta slag alldeles utanför sitt arbete och sin uppgift som riksdagsmän, borde det vara dem angeläget att vid detta tillfälle utåt visa något av arbetsordning och arbetsdisciplin.

I detta sammanhang är det anledning att erinra sig, hur arbetsförhållandena allt mer gestalta sig i kammaren. Den som varit med någon längre tid vet, hur katastrofalt arbetstakten sjunkit i riksdagen under de senare åren och vilka former arbetet i riksdagen har tagit. Särskilt efter höstsessionernas införande och det obegränsade antalet fria resor under riksdagstiden har denna företeelse tagit sig former, som äro särskilt anmärkningsvärda. Riksdagsmannauppgadgets synes numera betraktas som ett uppdrag, som man kan ha för sitt nöje vid sidan av en mängd andra och bättre påpassade uppdrag, och därmed har det blivit så att kamrarna bli uttunnade på ett sätt, som man tidigare aldrig haft erfarenhet av i den svenska riksdagen. Det har resonerats mycket om vilka åtgärder som man skulle kunna vidtaga för att få bättre förhållanden till stånd, men ingen lösning av detta problem har kunnat vinnas. Det har talats om att anordna två arbetsplena i veckan även när man inte har arbetsmaterial till mer än ett för att på det sättet kunna hålla riksdagens ledamöter kvar under veckans arbetsdagar. Men det är mycket ovisst om det skulle ha någon väsentlig betydelse, därför att kamrarnas ledamöter i så stor utsträckning äro frånvarande också vid plena. Vi veta alla, hur det brukar vara i detta avseende, och en synnerligen belysande illustration till hur det verkligen är gav förra fredagens arbetsplenium, då efter en sexdagars 1-majledighet voteringarna vid olika frågors avgörande visade, att de frånvarandes antal i denna kammarväxlade mellan ett 40-tal och över 80. Naturligtvis kan en hel del ha haft giltigt förfall, men det kan inte gärna vara förhållandet med flertalet, och det var som sagt det första arbetsplenium efter en mycket rundligt tilltagen ledighet. Det ser inte bra ut, och det är inte bra att vi ha kommit in i en sådan ordning. Det är inte bra, och det ser inte bra ut, om riksdagens ledamöter därtill skulle på det allmännas bekostnad bevilja sig själva förmåner och privilegier, som ingenting ha med riksdagsmannauppgadgets fullgörande att skaffa.

Jag förstår, att reservanterna resonera som så, att det har landet mycket väl råd med, och det betyder inte så mycket. Ja, det kan hända att landet har råd att betala kringresande riksdagsmäns resor, men riksdagen och landet kanske inte ha råd att alltför mycket förstöra riksdagens anseende.

Jag måste också säga, att detta initiativ från konstitutionsutskottets sida är mycket egendomligt och mycket opåkallat. De bör vara verkligt angelägna ting att taga itu med, när ett utskott skall utan någon kungl. proposition och utan någon motion av sig självt framlägga förslag för riksdagen. Det förefaller, som om konstitutionsutskottet skulle ha alltför litet arbetsmaterial att syssla med och därför måste i sin sysslolöshet hitta på någonting till sin egen och andras förströelse. Kanske vi rent av numera få betrakta konstitutionsutskottet som riksdagens förströelsedetalj. Beredskapstjänstens förströelsedetalj

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande. (Forts.)

lärbland ha serverat en ganska dåligt tillredd anrättning, och det ser ut som om konstitutionsutskottet också skulle gjort det här. Läs bara förslaget tredje paragraf på sidan 3 i utlåtandet! Vad innehåller denna paragrafs andra stycke? Ja, det kan bli föremål för de skriftlärda många tolkningar, så oklar och tvetydig som texten där är. I uttrycket »annat färdmedel» vid resa till och från riksdagen kan inrymmas mångahanda. Det har sagts, att däri skulle inrymmas flygplan, vilket öppnar vida perspektiv såväl beträffande kostnaderna som i övrigt. Bil innefattas givetvis i andra färdmedel. Det har sagts, att bil skulle här anses ha samma funktion som nu, alltså för resa till och från järnvägsstation, men såsom här står skrivet kan den, som vistas på lägligt bilhåll från riksdagen, få betalt för resa med egen eller med taxebil hela vägen till och från riksdagen. Vilka möjligheter till trassel och missbruk öppnas inte här, och vilka besvärigheter möter det inte vid kontrollen? Herr von Friesen var ytterst indignerad över den kontroll, som förekommer nu, och det är möjligt att det inte skall förekomma någon som helst kontroll i fortsättningen på dessa resor. I så fall måste man säga, att friheten blir obegränsad, men under förutsättning att det skall vara någon sorts kontroll kommer det att vålla oändligt mycket trassel. Nog bör ett utskott, som tar initiativ i en fråga, ha tänkt igenom sitt förslag så pass, att det kan på ett någorlunda klart och otvetydigt sätt göra begripligt vad som utskottet avser. Detta krux har utskottet sökt komma förbi genom att i 7 § stadga, att kanslideputerade skola meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras för tillämpningen av denna stadga. Då måste man fråga sig: varför skola just kanslideputerade få den uppgiften att bringa ordning och reda i den oreda, som utskottet här har framburit? Kanslideputerade ha ingen särskild kompetens för ett sådant kanske rentav olösligt problem. Om det vid närmare inträngande i § 3 i konstitutionsutskottets förslag skall visa sig, att det uppkommer rent orimliga konsekvenser, så kunna varken kanslideputerade eller någon annan sätta ur kraft av utskottet föreslagna och av riksdagen möjligen fattade beslut. Överhuvud taget måste jag anse kanslideputerade vara en mycket olämplig instans i detta sammanhang.

Sedan komma vi till olämpligheten överhuvud taget av att staten skall bekosta riksdagsledamöternas resor i enskilda angelägenheter av olika slag. I detta sammanhang måste man ju också tänka på järnvägsnätets överbelastning av trafik numera, men konstitutionsutskottet har trots detta förhållande inte haft några betänkligheter mot att utrusta riksdagens 380 ledamöter med fribiljetter för obegränsade resor hur som helst och var som helst i landet utan att statens intresse därvid tillgodoses eller att statens intresse på något sätt är engagerat. Det är ett säreget dokument detta, och lyckligtvis har riksdagen mycket sällan om ens någonsin från ett utskott mottagit ett så illa genomtänkt och ett så dåligt utformat utlåtande som detta, och jag måste, herr talman, därför yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall icke spilla någon tid för kammaren genom att sysselsätta mig med vad herr Falla hade att säga. Jag vill endast uttrycka min glädje över att han utnämnde det gamla ärevärdiga konstitutionsutskottet till riksdagens förströelsedetalj. Jag vet icke, om vi skola särskilt uppskatta denna befordran. Någon nytta har det hela i alla fall medfört, då det gett herr Falla en mycket långvarig förströelse i dag. Om kammaren uppskattar den förströelsen är en annan historia.

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

Det har både under debatten och under hand kommit en del förfrågningar angående vissa praktiska detaljer, som icke äro angivna i utskottets allmänna motivering. Jag säger som herr Skoglund i Doverstorp förmodade, att vi skulle svara, nämligen att vi överlämna till riksdagens kanslideputerade att utarbete dessa detaljer. Här ha exempelvis gotlänningar frågat, hur det skall gå i fråga om dem. De skulle alltså ha rätt att under den tid arvode icke utgår, d. v. s. då riksdagen icke är samlad, företaga studieresor och sådant på järnväg, och de fråga, om de icke också självfallet ha rätt att på det allmännas bekostnad taga sig i land från Gotland till fastlandet för att antråda järnvägsresan. Det är klart, att detta är meningen, men kanslideputerade komma att närmare angiva alla detaljer, som kunna komma i fråga.

Jag brukar, herr talman, sällan tala om partier. Jag tycker nämligen icke, att det är trevligt — man skall se på varandra som människor — men nog finner jag det litet underligt med högerpartiet i detta fall. Nu har det fått en ny ledare, — sedan den förutvarande avböjt att fortsätta — och man kan väl därför säga, att högern i dag kommer med sin nya giv. Jag tycker, att högern väljer en underlig startplats, när den i dag mobiliserar sådana krafter som den gjort för att ställa sig i en särställning gentemot den övriga riksdagen. Jag undrar, om detta är så lyckligt. Högern har ju hittills bara sett, hur dess taktik medfört en serie nederlag och hur partiet krympt undan för undan. Jag vet icke, om starten i dag skall innebära ett försök till ny taktik för att få aktierna att stiga en liten smula. Jag betvivlar, att de stiga. Man måste betvivla det, då man hör herr Liedberg. Vore jag högerman, skulle jag tacka en mild försyn för att icke valet till ledare föll på herr Liedberg. Han kan vara en mycket kvick karl, men han har ett slags arrogans, som gör att han ingalunda hör till dem som vinna röster genom det sätt, varpå han lägger upp sina anföranden — åtminstone icke i frågor som denna. När herr Liedberg kan ha mage att i kammaren säga något sådant som att den svenska demokratien använder dagen efter V-dagen för att tillskansa sig uppenbara fördelar och privilegier, är det att smutsa ned och draga ned riksdagsmannaskapet på ett oerhört sätt. Jag anser, att man icke skall gå in i detaljer för att bemöta sådana resonemang. Kring dem skall svepas föraktets tystnad.

Här ha dragits paralleller mellan barnens sommarresor och riksdagsmännens resor, och man har talat om att riksdagsmännen skulle tanklöst och egoistiskt breda ut sig och lägga beslag på platser på tågen och åstadkomma svårigheter. Det är precis som om man tänkte sig, att riksdagsmännen skulle efter den 1 juli resa hit och dit i landet och åstadkomma en extra belastning för järnvägarna. Detta är konstruerade argument, som ingen vettig människa kan taga på allvar.

Landshövdingen i Falun sade, att han bara hade fria resor inom sitt län men icke i landet i övrigt. Ja, det är alldeles riktigt. Men då är det icke mer än på sin plats, att riksdagsmännen få resa gratis inom *sitt* län, och det är mera än Kopparbergs län. De kunna ha behov av att skaffa sig informationer inom sitt verksamhetsområde, som sträcker sig betydligt över länsgränserna.

Så skulle jag också vilja säga ett ord med anledning av något som jag vet förekommit här i dag. Det är på det sättet, att inom kammaren cirkulerat, såsom vi ha reda på, en lista för att med hjälp av 11 § i de reglementariska föreskrifterna vid den förestående omröstningen se till, att vi få en omedelbar votering och sedan namnen på de röstande för de olika förslagen tagna till kammarens protokoll. Då det tydligen var litet krångligt att få ihop de erforderliga 24 namnen tillät jag mig själv säga till en av listsamlarna, att jag kunde hjälpa till, om det behövdes. Jag tror nämligen icke, att vi behöva vara rädda för att låta saken komma till allmänhetens kännedom. Men kanske syftet är något

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande. (Forts.)

helt annat? Kanske dessa som tycka, att vi profanerat demokratin, ha för avsikt att icke alls använda sig av fria resor den tid riksdagen icke pågår? Är anordningen då en avi till kungl. järnvägsstyrelsen att i protokollet se, vilka som undanbedja sig denna s. k. förmån?

Herr talman! Jag har varit med om 36 riksdagar och varit med på den tid, då man icke ens hade någon fri hemresa utan då man fick resa hit den 15 januari och hem omkring den 1 juni och dessemellan icke resa alls. Vi hade 10 kronor om dagen att leva på, och vi voro så fattiga, många av oss, att när vi skulle göra en nattresa och icke hade råd att taga sovvagn, lägo vi på bagagehyllorna i tredje klass den tid detta var tillåtet. Vi kända nog till vad det betyder att resa. Tror någon, att vi riksdagsmän, som äro så trötta på att resa, göra detta i onödan? Man kan tvärtom befara, att det icke blir så mycket av de studieresor man skulle önska. Att tro att riksdagsmännen skulle ge sig till att resa, om de kunna slippa, är en orimlig tanke. Hur många resor har en riksdagsman, som varit med i 25—35 år, gjort till Stockholm? Jag undrar, om det icke är 400 eller 500. Icke reser han i onödan på några nöjesresor. Varifrån får man sådant tal?

Det är visserligen sant att vi i utskottets motivering icke preciserat arten av resorna. Vi ha icke kunnat draga bestämda gränser mellan resor för föredrag, föreläsningar och dylikt och resor av rekreationsnatur. Det måste lämnas åt den enskilde riksdagsmannens ambition och egen känsla att förfara som han finner lämpligt. I ett fritt land med en fri press finns ju för övrigt den allmänna opinionen, som har sina strålkastare på offentliga människor, och det är en tillräcklig kontroll mot missbruk anser jag.

I de fattiga länderna Finland och Norge har man just på grund av dessa länders stora yttinnehåll berett möjligheter för riksdagsmännen att när dessa så önska utan kostnad få fara och informera sig om de olika landsdelarnas behov, och man har rent ut sagt, att det är ett berättigat krav inom en demokrati, att vederbörande få denna möjlighet. Tror någon, att man i den finska riksdagen och det norska stortinget, då man genomförde den saken, hade en debatt sådan den vi fört i dag och kom med sådana argument, som förts fram från opponenternas sida? Absolut icke.

Herr Senander: Herr talman! Jag måste konstatera, att diskussionen knappast legat på något högre plan. Det är framför allt högermännen — med undantag av herr Kyling, som strängt höll sig till sak — som få svara för den låga nivån i debatten. Från den sidan har anförts, att det framlagda förslaget skulle skada riksdagens anseende ute hos allmänheten. Jag skulle vilja påstå, att den debatt, som förts i denna fråga, mera är ägnad att sänka riksdagens anseende ute bland folket än förslaget i och för sig. Högermännen ha framför allt använt det argumentet, att förslaget skulle väcka ovilja hos den stora allmänheten, d. v. s. hos de breda folklagren. Jag kan för det första icke fatta detta nyvaknade intresse hos högern för de folkmassornas uppfattning. Därmed må emellertid vara hur som helst. Jag hävdar, att det icke finns någon risk för att något större missnöje skulle uppstå, om det förslag blir förverkligat, som i dag föreligger till behandling. Ty de breda folklagren fråga icke efter dylika detaljer, när det gäller att bedöma riksdagsmännens verksamhet. De fråga sig i första hand, huruvida vederbörande partier och de enskilda riksdagsmännen bedriva en politik, som står i överensstämmelse med de breda folklagrens intressen. Kanske ligger förklaringen till högerns rädsla för allmänhetens dom däri, att den fört en mycket dålig politik. Om man ser till att folkpensionärerna och andra eftersatta folkgrupper få sin rätt, behöver man

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

icke frukta väljarnas dom, därest man ger riksdagsmännen den förmån, som det här är fråga om.

Det är för övrigt icke, såsom tidigare framhållits, enbart fråga om förmån. För vårt vidkommande innebär den ofantligt mycket mer arbete, ty vi ha tänkt oss att utnyttja dessa resor för att verkligen komma i kontakt med väljarna icke bara inom den egna valkretsen utan över hela landet. En förutsättning för att man skall kunna föra en politik, som står i överensstämmelse med de breda folklagens intresse, är att man på ort och ställe i samråd och samförstånd med befolkningen diskuterar angelägenheterna och därigenom får den verkliga sakkunskap, som fordras för att kunna föra en god politik.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att inom vår riksdagsgrupp äro de flesta i den belägenheten, att de endast ha sitt riksdagsarvode såsom inkomst. Var och en vet, vad det betyder, då man har att uppehålla sig själv på en plats och familjen på en annan. Därtill kommer, att vi inom vår grupp måste beskatta våra medlemmar trots att de icke ha någon annan inkomst än riksdagsarvodet, just för att finansiera resor till olika platser, där vederbörande skall taga reda på missförhållanden, som kommit till vår kännedom, och rådgöra med de folkliga organisationerna på vederbörande orter. Detta har orsakat oss dryga utgifter, och vi anse det oriktigt, att man skall åsamkas dessa utgifter, då det hela kan ordnas så lätt och med så små kostnader — jag skulle nästan vilja påstå inga kostnader alls — för staten genom anordningen med fria resor. Det spelar för oss ingen roll, om resorna ske på första, andra eller tredje klass. Huvudsaken är, att vi få möjlighet att upprätthålla kontakten med de breda folklagen och de folkliga organisationerna. Jag tror, att vi litet var måste medgiva — därest man tager saken på det sätt vi göra — att den förmån, om vi nu skola kalla den så, som kommer att beslutas, blir till gagn för riksdagsarbetet i fortsättningen och därmed till gagn för de stora folkmassorna ute i landet.

Herr talman! Med vad jag här sagt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Falla** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Senanders anförande var ju mycket upplysande och intressant. Herr Senander medgav oförbehållsamt, att den kommunistiska riksdagsgruppen skulle använda dessa fribiljetter just för agitationsändamål och för att resa omkring på agitationsföredrag. Jag måste säga, att detta åtminstone var rent besked och ställer denna fråga i klar och verklighetstrogen belysning.

När herr Senander började sitt anförande, beklagade han att debatten stått på en alldeles för låg nivå. Med den argumentering herr Senander förde förmodar jag han menade att han lyfte upp debatten på den nivå där den borde stå.

Härpå anförde:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Det är med stor tvekan jag tager till orda i denna debatt, som redan är så tyngd av mängden av anföranden. Men jag har icke velat stillatigande åhöra, hur debatten på sina håll, så vitt jag förstår, fullkomligt snedvridits. Jag vill icke yttra mig om — jag har faktiskt icke någon bestämd uppfattning i den frågan — huruvida en del talare härvid varit ledda av fariseiska och hycklande synpunkter eller icke. Men faktum är, att debatten blivit snedvriden genom det sätt, varpå man plötsligt sprängt in de moraliska synpunkterna. Det finns icke någon fråga, som icke kan sned-

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgragets fullgörande. (Forts.)

vridas, om man börjar laborera med dessa fullkomligt godtyckliga och subjektiva synpunkter, vilka kunna ältas och vändas på i det oändliga allt efter vars och ens behag. Jag har, herr talman, ofta tillåtit mig påpeka, hur rättfärdighetsjakten, strävan efter att i alla vinklar och vrår, i varje detalj nå ett tillstånd, som var och en skulle kunna finna rättfärdigt — hur, säger jag, denna orimliga chimär är ägnad att kasta tjocka slöjor över realiteterna.

Saken är i själva verket den, att vi som riksdagsmän tillhöra landets styrelse. Det måste väl vara axiomatiskt, att det är av yttersta vikt, att varje ledamot av landets styrelse lär sig känna landet så fullkomligt som möjligt. Fullkomligt kunna vi nu icke göra det. I vårt land ha vi våra särskilda svårigheter på grund av det stora ytinnehållet. Emellertid kan nämnda syftemål icke nås på annat sätt — jag behöver icke närmare gå in på en motivering för påståendet — än därigenom att varje riksdagsman har fria resor. Men, säger man, skall han då ha rätt till fria resor utan någon kontroll? Jo, naturligtvis, ty *det går icke* att anordna någon kontroll. Det är omöjligt att här åstadkomma en sådan begränsning, som skulle kunna utesluta det privata intressets tillgodoseende genom resorna. Jag anser det vara en fullkomligt felaktig synpunkt att i det avseendet vilja korrigera utskottsutlåtandet eller anmärka på utskottet för bristande fullständighet eller noggrannhet. Men, säger man, om riksdagsmännen fritt få dessa fria resor, skulle de för sitt eget intresse kunna resa omkring i landet. Ja, det skulle de kunna. Varför skulle icke en riksdagsman någon gång i sitt eget intresse kunna få resa gratis som ledamot av landets styrelse på landets järnvägar? Vore det så underligt? Det vore underligt, om det verkligen förhölle sig så, att riksdagsmännen icke skulle göra annat än resa omkring på järnvägarna. Men såsom konstitutionsutskottets ärade herr ordförande framhöll, är det icke så, fastän motsidan tycks ha den föreställningen, att riksdagsmännen vore en samling lathundar, som icke gjorde annat än passade på att utnyttja de möjligheter till nöjen och privata fördelar, som gratis stode dem till buds. Riksdagen kan dock icke visa ett påtagligt statsintresse ifrån sig av den anledning, att dess tillgodoseende medförde en konsekvens, som kunde missbrukas av *oansvariga och för sitt uppdrag olämpliga riksdagsmän*.

Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Skulle man gå in på alla dessa storslagna uttalanden och i detalj undersöka och kritisera vad här har sagts, skulle det kanske behövas timmar. Jag inskränker mig nu till att endast yrka bifall till utskottets hemställan, och jag vill tala om för den som icke känner till det — meddelandet kom just nu — att första kammaren redan tagit utskottets förslag med mycket stor majoritet. Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **Senander**: Herr talman! Herr Falla trodde sig ha gjort ett fynd, när han drog den slutsatsen av mitt anförande, att det här gällde en förmån för att kunna bedriva kommunistisk agitation. Ja, herr Falla får kalla det vad som helst, det finns intet annat sätt på vilket legala partier inom landet kunna driva agitation än genom att resa ut till massorna. Så tänker jag göra oberoende av vad man beslutar i riksdagen. Jag är förvissad om att vi skola vinna betydligt flera röster på denna vår verksamhet än vad högern förmår. Vi ha icke gjort någon hemlighet av att denna förmån kommer att av oss användas till att komma till tals med våra valmän. Därest icke herr Falla och högern i övrigt fruktade valmännens dom skulle de säkerligen vara angelägna att er-hålla denna förmån.

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å utskottets berörda hemställan; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Falla begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Herr talmannen meddelade, att herr Liedberg jämte 23 andra ledamöter av kammaren skriftligen, under återopande av § 11 mom. 3 reglementariska föreskrifter för riksdagen, framställt begäran om omröstning medelst omröstningsapparat.

På grund härav verkställdes nu, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, votering medelst omröstningsapparat. Därvid avgavos 164 ja och 35 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Av nedan intagna voteringslista framgår huru varje ledamot röstade.

	Ja	Nej	Av- står		Ja	Nej	Av- står
Herr Förste vice tal- mannen		1		Fru Ekendahl	1		
» Andre vice tal- mannen		1		Herr Nilsson i Stockholm	1		
<i>Stockholms stad.</i>				Fru Linderot	1		
Herr Eriksson i Stock- holm	1			Herr Malmberg i Stock- holm			
» Hansson i Stock- holm				» Johnsson i Stock- holm	1		
» Bagge		1		» Johansson i Stock- holm	1		
Fru Gustafson	1			» Ljungqvist		1	
Herr Severin i Stockholm	1			» Fagerholm			1
» Cruse	1			<i>Stockholms län.</i>			
» Lindberg				Herr Andersson i Tung- elsta	1		
» Bergvall		1		» Mosesson	1		
Fröken Andersson		1		» Thorell	1		
Herr Henriksson		1		» Eriksson i Sandby	1		
» Ohlin				» Wallentheim	1		
Fru Västberg	1			» Birke		1	
Herr Persson i Stockholm	1			» Sköldin	1		
» Hästad		1		» Hedqvist	1		

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatgets fullgörande. (Forts.)

	Ja	Nej	Av- står		Ja	Nej	Av- står
Herr Boman i Stafsvund	1			<i>Kronobergs län.</i>			
Fröken Olsson	1			Herr Svensson i Grönvik		1	
Herr Karlsson i Stuvsta	1			» Mattsson			
<i>Uppsala län.</i>				» Gustafson i Dädesjö	1		
Herr Lundstedt	1			» Nolin		1	
» Hansson i Skediga	1			» Persson i Växjö...	1		
» Jonsson i Skutskär	1			<i>Kalmar län.</i>			
» Lundberg i Uppsala	1			Herr Gustafson i Vim-			
» Jacobsson i Igelsbo	1			merby	1		
<i>Södermanlands län.</i>				» Holm	1		
Herr Lundbom	1			» Jonsson i Skeds-			
» Andersson i Dunker	1			bygd		1	
» Nilson i Eskilstuna	1			» Ohlsson i Kastlösa	1		
» Larsson i Julita ..	1			» Johansson i Kal-			
» Janson i Frändesta		1		mar	1		
Fru Svedberg	1			» Olsson i Oskars-			
Herr Andersson i Eskils-				hamn	1		
tuna	1			» Hæggbloom		1	
<i>Östergötlands län.</i>				» Jonsson i Malm-			
Herr Ward	1			grava		1	
» Skoglund i Dovers-				<i>Gotlands län.</i>			
torp		1		Herr Svedman		1	
» Hermansson	1			» Engström	1		
» Falk	1			» Svensson i Sten-			
» Hoppe	1			kyrka	1		
Fru Johansson	1			<i>Blekinge län.</i>			
Herr Johansson i My-				Herr Törnkvist	1		
singe	1			» Hällgren			
» Ljungberg		1		» Witzell	1		
» Thapper	1			» Johnsson i Kastan-			
» Stjärne	1			jegården		1	
» Johanson i Norrkö-				» Skantze		1	
ping	1			<i>Kristianstads län.</i>			
<i>Jönköpings län.</i>				Herr Björklund	1		
Herr Fast	1			» Isacsson			
» Andersson i Löbbo	1			» Hammarlund	1		
» von Seth				» Andersson i Mun-			
» Gustafsson i Bogla	1			kalljungby	1		
» Pettersson i Norre-				Fru Björck	1		
gård	1			Herr Karlsson i Granebo		1	
» Forsberg	1			» Norup	1		
» Boman i Kieryd ..	1			» Johnsson i Skog-			
» Svensson i Vä	1			lösa	1		
				» Kristensson			

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannamannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

	Ja	Nej	Av- står		Ja	Nej	Av- står
<i>Malmö, Hälsingborgs, Landskrona och Lunds städer.</i>				<i>Göteborgs och Bohus län.</i>			
Herr Bergström	1			Herr Mårtensson	1		
» Andersson i Malmö	1			» Staxäng			1
» Vougt	1			» Johansson i Öckerö	1		
» Hagberg i Malmö .		1		» Andersson i Möln- dal	1		
» Nilsson i Lands- krona	1			» Carlsson i Bakeröd	1		
» Bladh	1			» Svensson i Ljungs- kile	1		
» Wiberg			1	» Utbult			1
» Fahlman		1					
» Adolfsson	1			<i>Älvsborgs län.</i>			
» Jönsson i Lund ...	1			Herr Danielsson	1		
<i>Malmöhus län.</i>				» Olsson i Mellerud..	1		
Herr Sköld				» Rubbestad	1		
» Paulsen	1			» Svensson i Alingsås	1		
» Pehrsson-Brams- torp				» Dickson	1		
Fru Nordgren	1			» Lundqvist	1		
Herr Liedberg		1		» Ryberg	1		
» Landgren	1			» Ericsson i Kinna..	1		
» Olofsson i Höganäs				» Andersson i Hyssna	1		
» Persson i Svensköp	1			» Hagård		1	
» Hansson i Skegrie .	1			» Sveningsson		1	
<i>Hallands län.</i>				<i>Skaraborgs län.</i>			
Herr Lindqvist	1			Herr Persson i Tidaholm	1		
» Pettersson i Dahl .	1			» Gustafsson i Lekåsa	1		
» Persson i Vinberg.	1			» Sundström i Sköv- de	1		
» Nilsson i Göinge- gården			1	» Kyling		1	
» Nilson i Spånstad.			1 ¹	» Onsjö	1		
<i>Göteborgs stad.</i>				» Malmberg i Skövde	1		
Herr Wigforss				» Larsson i Luttra ..	1		
» Nilsson i Göteborg	1			» Odhe	1		
» Senander	1						
» Sundberg	1			<i>Värmlands län.</i>			
» Olson i Göteborg..		1		Herr Hallén	1		
Fröken Öberg	1			» Spångberg	1		
Herr Sefve		1		» Björling	1		
Fru Rönn-Christiansson	1			» Nordström i Torsby	1		
Herr von Friesen	1			» Werner			1
» Dahlgren				» Nilsson i Kristine- hamn	1		
				Fru Humla	1		
				Herr Larsson i Karlstad		1	

¹ Se dock herr Nilsons i Spånstad anförande under § 19 A sid. 68.

Ändrad lydelse i vissa delar av stadgan om ersättning för riksdagsmannamannauppgdragets fullgörande. (Forts.)

	Ja	Nej	Av- står		Ja	Nej	Av- står
Herr Kempe	1			<i>Västernorrlands län.</i>			
» Ståhl	1			Herr Berg			
<i>Örebro län.</i>				» Jonsson i Haverö ..	1		
Herr Falla		1		» Norén	1		
» Pettersson i Rosta	1			» Edberg	1		
» Lindahl	1			» Mäler	1		
» Pettersson i Deger-				» Nordström i Kram-			
fors	1			fors	1	1	
» Brandt	1			» Stattin			
» Allard	1			» Andersson i Al-			
» Swedberg				fredshem	1		
» Jansson i Örebro ..	1			» Hedlund i Rådom ..	1		
				» Osterman	1		
<i>Västmanlands län.</i>				<i>Jämtlands län.</i>			
Herr Olovson i Västerås				Herr Hedlund i Öster-			
» Andersson i Surah-				sund	1		
hammar	1			» Larsson i Öster-			
» Hall	1			sund	1		
» Vigelsbo	1			» Andersson i Gissel-		1	
Fru Eriksson	1			ås			
Herr Rylander	1			» Jonsson i Järvsand	1		
				» Jönsson i Rosshol.	1		
<i>Kopparbergs län.</i>				<i>Västerbottens län.</i>			
Herr Andersson i Falun		1		Herr Sandberg	1		
» Pettersson i Häll-				» Lindmark		1	
backen	1			» Jacobson i Vilhel-			
» Karlsson i Gräng-				mina	1		
esberg	1			» Åkerström	1		
» Ericsson i Sörsjön	1			» Johansson i Norr-			
» Sundström i Vik-				fors			
manshyttan	1			» Skoglund i Umeå ..	1		
Fru Alvéén	1			» Nilsson i Varuträsk	1		
Herr Gezelius		1		Fru Sandström			
» Pettersson i Ers-							
backen	1			<i>Norrbottnens län.</i>			
» Jansson i Aspeboda	1			Herr Lövgren			
				» Hagberg i Luleå ..	1		
<i>Gävleborgs län.</i>				» Viklund	1		
Herr Olsson i Gävle	1			» Gavelin	1		
» Holmström		1		» Andersson i He-			
» Orgård	1			densbyn	1		
» Persson i Norrby ..	1			» Jansson i Kalix ...	1		
» Lindholm	1			» Holmberg	1		
Fröken Nygren	1			Fru Boman			1
Herr Fröderberg	1						
» Severin i Gävle ...	1						
» Persson i Landafors	1						
				Summa	164	35	10

§ 11.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 294, angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.;
och
nr 295, angående ytterligare kreditgivning till utlandet m. m.
Dessa propositioner bordlades.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i *Utgifter under riksstatsens elfte huvudtitel.* statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Efter föredragning av utskottets i *inledningen* gjorda hemställan yttrade:

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Med anledning av att jag vid detta utlåtande fogat en blank reservation skall jag be att få säga några ord. Utvecklingen under senare tid har ingivit oss vissa förhoppningar om att anslagen på denna huvudtitel skulle kunna komma att minskas. Jag hör visserligen icke till dem, som hängiva sig åt en ljusblå optimism och som tro att vi kunna slopa anslagen, men jag vill uttala den förhoppningen, att en avveckling skall företagas så snart som detta är möjligt.

Det är dock icke därför, herr talman, som jag reserverat mig. Jag har reserverat mig i anledning av att Kungl. Maj:t bemyndigat trafikkommissionen att fastställa arvoden för länstrafikledarna. Det formellt sett riktigaste hade kanske varit att jag yttrat mig vid behandlingen av tolfte punkten. Vi stå nu vid avslutningen av ett tidsskede. Vi hoppas alla att förhållanden, liknande dem som rått under detta tidsskede, icke ånyo skola inträffa. Jag är medveten om att man haft särskilda skäl att inträtta ifrågavarande befattningar, men det förefaller mig, som om den fullmakt, Kungl. Maj:t har givit trafikkommissionen, erhållit en vidsträcktare avfattning än som varit nödvändigt. Vi ha inom vederbörande utskottsavdelning sökt taga reda på vilka kvalifikationer som fordras för länstrafikledare. Det är mycket olika. Vi ha bland annat erfarit, att till länstrafikledare har kommissionen utsett personer, som tidigare haft betydligt lägre avlöning. Detta har möjliggjorts därigenom att riksdagen avhänt sig beslutanderätten beträffande lönerna. I allmänhet ha vi ju här i riksdagen visat oss mycket angelägna om att slå vakt om riksdagens beslutanderätt beträffande löner. Jag är nog, herr talman, medveten om att riksdagen på detta område lämnat Kungl. Maj:t en fullmakt att bestämma, men jag vill i detta sammanhang giva uttryck för min tvekan beträffande det riktiga i att riksdagen överlämnat beslutanderätten. Det var för att säga detta, herr talman, som jag begärde ordet. Jag vill uttala den förhoppningen, att man så snart som möjligt skall bliva i stånd att indraga dessa befattningar. Deras innehavare ha icke alltid varit till belåtenhet. Jag förstår, att dessa tjänstemäns uppgift icke varit så lätt, men deras kvalifikationer ha icke alltid motsvarat de anspråk, som man kunde hava rätt att ställa på dem, i varje fall om man tar hänsyn till den lön de erhålla.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10, 18, 22 och 29.

Lades till handlingarna.

*Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel. (Forts.)**Övriga punkter.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.; och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undervisning i folkrätt vid Stockholms högskola.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Anslag till avlöningar åt häradsskrivarna. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till häradsskrivarna jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1, angående Häradsskrivarna: Avlöningar.

I propositionen nr 136 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 mars 1945, under punkterna 1 och 2 föreslagit riksdagen, bland annat, att under rubriken Häradsskrivarna för budgetåret 1945/46 såsom förslagsanslag anvisa till Avlöningar 760 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfgren* (I: 309) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindahl m. fl.* (II: 490), i vilka hemställdes, »att riksdagen måtte för sin del besluta, att såsom villkor för häradsskrivares rätt att uppbära sportelinkomster skall gälla, att han för binder sig avlöna den anställda biträdespersonalen enligt de grunder, som föreslagits av den av Kungl. Maj:t tillkallade utredningsmannen, dock att denna skyldighet skall, på sätt föreslagits av statskontoret, gälla personal med ett års anställningstid samt att, för beredandet av förhöjda förvaltningsbidrag åt sådana häradsskrivare, vilkas förvaltningsbidrag och sportelinkomster icke förslå till täckandet av utgifterna i tjänsten, riksdagen måtte höja anslaget för avlöningar åt häradsskrivare med 30 000 kronor».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 309 och II: 490 till Häradsskrivarna: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 760 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lindahl**: Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få framföra några synpunkter. Det råder ju ingen tvekan om att den personalgrupp, som motionen tagit sikte på, nämligen biträdena på häradsskrivarkontoren, känt sig ytterst besviken över att dess lönefråga icke heller vid denna riksdag fått sin lösning. Förutsättningarna för åtminstone en provisorisk förbättring voro synnerligen stora, och det är klart, att personalgruppen i fråga hade mycket starka förhoppningar om att dess lönefråga skulle bli löst vid detta tillfälle. Jag vill erinra om att vi redan under föregående riksdag i en motion

Anslag till avlöningar åt häradsskrivarna. (Forts.)

påtalat de rådande missförhållandena beträffande den på häradsskrivarekontoren anställda personalens löner. Vi lade också fram ett ganska omfattande siffermaterial, varav framgick, att denna personal, som ju indirekt avlönas av staten, i själva verket i mycket stor utsträckning utgör ett manschettproletariat. Vi anförde i motionen, att det fanns biträden, som uppnått trettio års ålder och arbetat på häradsskrivarekontor under minst fyra år men ändå bara hade en lön av omkring 100 kronor i månaden. Överhuvud taget kan man säga, att det är en fantastiskt låg lönenivå för denna personalgrupp. Vi framhöllo också, att genomsnittet av årslönerna för dessa biträden skulle, om 1936 års uppbördskommittés förslag småningom skulle vinna riksdagens bifall och denna personalgrupp bleve statsanställd, öka med omkring 1 200 kronor. Den utredning, som senare sattes i gång på grund av vad som anfördes i vår motion och i statsutskottets däröver avgivna utlåtande, har fastslagit, hur nära svältgränsen många av dessa befattningshavare måste leva. Enligt utredningen äro de löner, som betalas till befattningshavare i denna personalgrupp, betydligt lägre än de löner, statstjänare med motsvarande sysselsättning erhålla. Utredningsmannen har uppgivit, att 365 fast anställda biträden i årslön ha i genomsnitt 2 100 kronor eller således 175 kronor i månaden.

Reflexionerna göra sig själva. Här är det fråga om personal, som på sätt och vis redan kan betraktas som statsanställd. Alla som taga del av detta material, måste säga sig att dessa befattningshavare leva mycket nära svältgränsen. Då de nuvarande lönerna måste anses otillräckliga, föreslog utredningsmannen en provisorisk lönereglering i väntan på att ett förstatligande av dessa tjänster skulle ske. Detta av utredningsmannen framställda förslag ligger till grund för den motion, som jag jämte några andra ledamöter i denna kammare och i första kammaren avgivit i anslutning till propositionen. Med denna provisoriska lönereglering skulle man i alla händelser uppnå att ifrågasvara personalgruppen genom att minimilöner fastsloges finge ett visst skydd mot den uppenbara utsugning, som nu äger rum från snåla arbetsgivares sida. I enlighet med utredningsmannens förslag skulle dessa löner fastställas tillhöra grupp 1. Placeringen skulle således icke inverka förryckande på en lönereglering företagen efter det dessa befattningshavare blivit statstjänstemän. Den skulle emellertid medföra en förhöjning av lönerna med 50 %. Det är klart, att en provisorisk förbättring skulle medföra en minskning av häradsskrivarnas inkomster. Motionärerna dela utredningsmannens uppfattning, att på några undantag när häradsskrivarna skulle klara denna lilla merutgift utan att bli barskrapade. Häradsskrivarsysslan är i allmänhet bevisligen en ingalunda dåligt betald befattning. Själva lönen är visserligen icke hög, men sportlerna äro så tilltagna att häradsskrivarnas inkomster i många fall kunna betecknas som ganska höga. I sådana fall, där vederbörande häradsskrivares lön jämte sportler och förvaltningsbidrag vore för låg för att häradsskrivaren skulle kunna bära ifrågasvarande merkostnad, ha vi ju i likhet med utredningsmannen föreslagit, att staten skulle träda hjälpande emellan. Man har sagt, att även en så efterbliven arbetsgivargrupp, som häradsskrivarna här i landet tydligen är, borde förstå vad klockan är slagen och frivilligt i fortsättningen betala personalen bättre löner. All erfarenhet visar emellertid, att detta måste förbli en from önskan, som ingalunda kommer att gå i uppfyllelse, om man icke ifrån personalhåll tillgriper kraftåtgärder. Trots att häradsskrivarna själva uppbära dyrtidstillägg både på sin lön och på det statsbidrag, som utgår till täckande av förvaltningsutgifter, ha de varit synnerligen motsträviga, då det gällt att bevilja personalen enahanda förmån. Jag vill erinra om att för att överhuvud taget komma i förhandling med vederbörande måste det förbund som personalen tillhör utfärda varsel om arbetsnedläggelse, och först

Anslag till avlöningar åt häradsskrivarna. (Forts.)

då den statliga förlikningsmannen ingrep, behagade häradsskrivarpartens representant infinna sig vid förhandlingsbordet. Jag tror sålunda icke, att personalen genom frivilliga överenskommelser kan komma så värst långt, när man har en sådan part att göra med. I alla fall måste man väl också ställa den frågan: Kan det vara riktigt, att en personalgrupp, som ändå har en syssla av ganska stor samhällelig betydelse, skall för att överhuvud taget kunna leva behöva vidtaga en sådan åtgärd som arbetsnedläggelse?

Naturligtvis är ju statsrådets uttalande i propositionen likaväl som utskottets utlåtande mycket hoppgivande för denna personal. Det vore ju också ganska tacknämligt, om man vid detta tillfälle kunde få höra, huruvida höstriksdagen kommer att taga upp denna fråga till behandling. Det är ju sagt, att uppbördsreformen skall komma upp vid höstriksdagen. Man har också från departementschefens sida hävdad, att löneregleringen och förstatligandet av personalen vid häradsskrivarkontoren hänger intimt samman med uppbördsreformen. Man frågar sig ovillkorligen då, hur det skall bli i händelse denna uppbördsreform icke kommer att framläggas för höstriksdagen, eller om verkningarna av denna uppbördsreform sträckas längre fram i tiden. Skola då allt fortfarande dessa typiska svältlöner vara gällande för denna personal, eller har man hopp om att få frågan förelagd för höstriksdagen och då få den definitivt avgjord? Det finns, anser jag för min del, så mycket som talar för att riksdagen borde ha tillmötesgått denna blygsamma begäran om en provisorisk lönereglering innevarande riksdag. Det är inga oskäligen krav som där resas. Utredningsmannen har ju helt enkelt bara sökt konstatera vad dessa människor behöva för sin nödtorftiga försörjning. Det gäller här ingen stor grupp av tjänsteinnehavare, på sin höjd 400 stycken. De äro helt och hållet beroende av vilken ställning riksdagen intar till dem.

Även om utskottsutlåtandet är positivt och i viss mån löftesrikt, anser jag i alla händelser, att den motion, som vi ha avlämnat i anslutning till propositionen, är av det slag att den borde kunna av riksdagen bifallas, och jag ber därför att för min del få yrka bifall till motionen nr 490.

I detta anförande instämde herrar *Cruse* och *Gustafsson* i Bogla.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det är min uppgift att ställa ett yrkande av motsatt innebörd än det som den föregående ärade talaren ställde. Men det oaktat kan jag i allt väsentligt instämma i vad den ärade talaren nyss anförde. I ett annat läge är det icke den minsta tvekan om att den motion, för vilken herr Lindahl talade, skulle ha blivit tillstyrkt av vederbörande utskottsavdelning.

När vi togo del av handlingarna i målet, måste vi säga, att vi kunde icke tro, att det kunde finnas en grupp av statstjänstemän som genom sin organisation kunde intaga en sådan ställning i en lönefråga och en sådan inställning till en av statsmakterna föranstaltad utredning som just häradsskrivarkåren. Det visade sig ju, att när Kungl. Maj:t i anledning av att 1944 års riksdag, som den ärade motionären nyss här anförde, skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en utredning rörande ifrågavarande personals avlöningsförhållanden, tillsatt en utredningsman, denne icke kunde komma i förhandling med den kår som här representerar arbetsgivarparten. Det är ganska enastående i vår tid, kan man säga, och jag tvekar icke ett ögonblick att till kammarens protokoll uttala mitt omdöme att häradsskrivarkårens hållning i denna fråga kan betraktas som synnerligen samhällsfarlig.

Att vi emellertid, herr talman, i det nuvarande läget ha ansett oss böra stanna inför Kungl. Maj:ts förslag och tillstyrka detsamma sammanhänger ju med att — som utskottet har anført i sin motivering — vi ju ha räknat med att

Anslag till avlöningar åt häradsskrivarna. (Forts.)

under den väntade höstsessionen få förslag om ändring av beskattningen, och att sålunda hela denna fråga om statsanställning för biträdespersonalen hos häradsskrivarna då kan komma upp till behandling. Under sådana omständigheter tillhör det vanlig riksdagskutym att när man så snart kan vänta, att en fråga framkommer i ett nytt och annat läge, man icke då skall vidtaga särskilda åtgärder utan förlita sig på att frågan skall kunna lösas i en nära framtid. Utskottet har ju med åberopande av detta till yttermera visso tillagt, att därest dröjsmål skulle visa sig uppkomma, frågan om åtgärder i det i motionen berörda syftet torde böra på nytt anmälans för riksdagen. Det torde väl kunna förväntas, att till och med häradsskrivarna såsom kår kunna läsa inlant till och sålunda kunna på grundval av detta skrivsätt göra klart för sig vad klockan är slagen, och att man sålunda skall kunna vänta, att personalorganisationens framställningar i lönefrågan under sommaren 1945 skola kunna komma att få ett annat och bättre resultat än sommaren 1944. Jag tvekar icke att säga, att därest så icke sker, statsutskottets tredje avdelning i ett sådant läge kommer att presentera ett utlåtande av helt annat innehåll än det som nu föreligger.

Med åberopande av detta och dessutom vad utskottet anfört i sin motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av länsresidenset i Kristianstad;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Falun m. m.;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av tomter för postverkets räkning i Västerås; och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Karlskrona.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 119, i anledning av väckt motion om statsbidrag till Lidingöbron.

*Motion om
statsbidrag till
Lidingöbron.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Då vi motionärer tagit upp frågan om statsbidrag till Lidingöbron ha vi icke gjort det på grund av en beskäftig

Motion om statsbidrag till Lidingöbron. (Forts.)

strävan att leta upp och draga fram diverse lokala intressen utan på grund av att vi anse det självklart oriktigt att invånarna i en av Sveriges städer efter förstatligandet av vägväsendet skola betala dubbel vägskatt jämfört med invånarna i alla andra städer i hela landet.

Saken är ju nämligen den att de som färdas över Lidingöbron, alltså bron mellan Stockholm och Lidingö, som för övrigt är Lidingös enda förbindelse med fastlandet, måste betala en broavgift. Den är 20 öre tur och retur för gående och cyklist, 25 öre för spårvägsresande, 1 krona för bilist o. s. v. Det blir sextio kronor om året för en cyklist, om han gör en tur fram och tillbaka varje vardag. Det bör tilläggas, att de flesta förvärvsarbetande Lidingöbor arbeta i Stockholm eller på andra platser utanför Lidingö. Det är sålunda en betydande skatt det rör sig om. För dem som ha månadsbiljett på spårväg är utgiften 4 kronor 20 öre per månad eller 50 kronor 40 öre per år. Om man har kvartalsbiljett kostar broavgiften 45 kronor för år. Det är det billigaste man kan komma undan med. Det är alltså fråga om en extra vägskatt av 45 kronor per år och medborgare eller 60 kronor, därest man cyklar till arbetet. Saken kan ju icke vara vederbörande stads invånares ensak, ty en stad på 12 000 invånare måste ju ha förbindelse med fastlandet. Den kan ju icke gärna vara utan sådan.

Nu säger utskottet i sitt utlåtande, att bron från och med 1 januari 1944 intagits till allmänt underhåll och att statsbidrag utgår med 95 % av kostnaderna för brons underhåll. Man tycker ju att broavgiften i så fall skulle kunna avskaffas. Jag förutsätter, att kammarens ledamöter verkligen känna till hur det förhåller sig. Saken är ju nämligen den att i kostnaden för denna bro ingå även räntor och amorteringar på det lån som upptagits av Stockholms och Lidingö städer för att bygga bron. För att betala dessa låneannuiteter är det som broavgift upptagits. För bestridande av utgifterna för dessa räntor och amorteringar utgår intet statsbidrag, och det är om sådant statsbidrag vi motionerat för att möjliggöra broavgiftens avskaffande, vilken avgifts uttagande vi anse vara olagligt. Dessa räntor och amorteringar gå till stora summor, medan de direkta underhållskostnaderna representera en jämförelsevis ringa summa. Statsbidraget för det direkta brounderhållet i fjol uppgick till 72 000 kronor, men detta är blott 11 % av de faktiska brokostnaderna. Att staten betalar brokostnaderna är alltså riktigt till 11 % och oriktigt till 89 %. Jag förutsätter som sagt att utskottet har satt sig in i saken. Man kan annars tvivla därpå, om man läser utlåtandet bokstavligen.

Vi ha motionerat om statsbidrag till bestridande av de faktiska kostnaderna för bron, för att man skall kunna avskaffa broavgiften. Med tillfredsställelse kan konstateras, att saken nu blivit föremål för förhandlingar mellan statsmakterna och berörda städer. Dessa förhandlingar hade inte kommit i gång då motionen väcktes i januari månad.

Beträffande dessa förhandlingar ligger saken så till, att statsmakterna nu i princip förklarat sig villiga att vara med om att ge ett större bidrag för att även hjälpa till med låneannuiteterna. Men de summor, som staten hittills gått med på att ge de berörda städerna, äro tyvärr så små, att frågan inte kan lösas därmed. Staten vill betala en summa på 170 000 kronor första året och 85 000 kronor andra året men sedan ingenting mer. I verkligheten rör det sig om en summa på sammanlagt en halv miljon kronor.

Det säges från statsmakternas sida att städerna borde i huvudsak kunna klara dessa lån själva utan upptagande av denna broavgift. Uttagande av broavgift anser man, liksom vi motionärer, vara principiellt förkastligt. Kunna då städerna klara denna sak själva? Ja, Stockholm kan det naturligtvis, men inte Lidingö. Om broavgiften avskaffas, blir situationen att för Lidingö

Motion om statsbidrag till Lidingöbron. (Forts.)

ökas utgifterna med 390 000 kronor om året och för Stockholm med 110 000 kronor. De båda städerna svara nämligen inte för lika stor del av länen. För Stockholm är denna summa givetvis en bagatell. Den betyder 0,2 öre per skattekrona. Men för Lidingö stad betyder summan hela 1 krona och 20 öre per skattekrona. Med hänsyn till att taxeringen på Lidingö redan nu är uppe i betydligt över 8 kronor per bevillningskrona är det klart, att en sådan höjning skulle vara onormal och hindra stadens utveckling, även om denna utväg från det arbetande folkets sida skulle vara att föredra framför den nuvarande ordningen, där såväl rik som fattig får betala lika mycket för brons bekostande.

Nu är ju emellertid saken den, att statsbidrag numera utgå även till byggnade av broar — och inte bara till underhåll därav — i städer och därmed jämförliga samhällen. Även då denna bro byggdes fanns en sådan bestämmelse om statsunderstöd, nämligen i kungl. förordningen nr 320 av 1914, som medgav statsunderstöd i vissa fall med två tredjedelar. Då Lidingöbron byggdes utgick emellertid intet statsunderstöd. Lidingöborna ha nu avbetalat en tredjedel av de ursprungliga anläggningskostnaderna genom erläggande av broavgift. Då vore det ju rimligt, att staten övertog de återstående två tredjedelarna, som för övrigt borde ha utgått av statsmedel redan då bron byggdes. Detta är så mycket mer rimligt som statsbidrag för byggande av bro numera kan utgå med upp till 95 % av kostnaderna för bygget.

Vi motionärer ha som sagt krävt åtgärder för att avskaffa broavgiften. Utskottets principiella mening om denna sak ha vi icke hört, och ingenting där- om framgår heller av det mycket fåordiga utskottsutlåtandet. Utskottet hänvisar bara till pågående förhandlingar mellan statsmakterna och berörda städer. Vi motionärer hälsa dessa förhandlingar med tillfredsställelse, men det ser dessvärre inte ut som om de skulle bli särskilt lovande.

Ett förslag har framkommit om att slopa broavgiften för alla utom spår- vägstrafikanterna. Detta är ett från det arbetande folkets synpunkt mycket osympatiskt förslag. Trafikföretaget skulle nämligen erlägga ett visst årligt belopp till brostyrelsen, vilket sedan skulle slås ut på trafikanterna. Det arbetande folket skulle alltså fortfarande betala denna lagstridiga vägskatt, fastän i maskerad form. Jag hoppas att denna lösning icke blir den slutgiltiga.

Herr talman! Man behöver inte vara fången i länsbegränsade synpunkter för att konstatera att förhållandena för det arbetande folket i Stockholms län äro sämre än på de flesta andra håll. Intet län har genomgående exempelvis så dyra och dåliga järnvägar som vårt. Ingenstans frodas bolagens och bankernas tomtspekulationer som hos oss, och ingenstans ha vi en sådan förening av efterblivenhet och orättvisa, som broavgiften vid Lidingöbron är ett uttryck för. Det är att hoppas, att riksdagens ledamöter inte hur länge som helst komma att stillatigande åse detta och att rättelse snart skall ernås. Med hänsyn till att förhandlingar i denna sak nu äntligen kommit till stånd mellan statsmakterna och berörda städer, har jag emellertid för tillfället intet yrkan- de. Jag hoppas att statsmakterna inte på grund av omotiverade snålhetshän- syn skola omöjliggöra en bättre tingens ordning för de 12 000 medborgare det här gäller.

Herr Mosesson: Herr talman! Då jag blev tillfrågad, huruvida jag skulle vilja skriva under förevarande motion, svarade jag nej. Anledningen härtill var inte att jag såsom gammal Lidingöbo inte skulle vara särskilt ivrig att av- lägsna denna medeltida anordning med broavgift. Mina motiv för att icke skriva under motionen voro helt andra. Jag skall inte här för kammaren när- mare klargöra vilket synnerligen komplicerat problem, som Lidingöbron är,

Motion om statsbidrag till Lidingöbron. (Forts.)

och det invecklade förhållande som råder mellan Stockholms stads bidrag till denna bro och Lidingö stads bidrag. Dessa frågor tarva en mycket lång utredning.

Jag vill här blott framhålla, att sedan denna motion överlämnats till statsutskottet, har kommunikationsdepartementet framlagt ett förslag, som är av den art, att det enligt min uppfattning är helt omöjligt att lägga detta till grund för underhandlingar, som på något sätt bära rättfärdighetens prägel. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har också synnerligen starkt kritiserat detta förslag. Jag hoppas därför, att det inte skall dröja alltför länge, förrän riksdagen blir i tillfälle att komma Lidingö stad till hjälp med avlyftande av det väldiga onus som nu i 20 år vilat på staden. Staten har ju inte bidragit till anläggningen av denna bro, vilken uppfördes och invigdes för 20 år sedan och kostade så mycket pengar, att vi Lidingöbor i många år ha måst i broavgifter få in 1 500 kronor om dagen för att kunna förränta och amortera kostnaderna för denna bro. Under sådana förhållanden förstå riksdagens ledamöter säkert hur tungt denna börda vilat på oss Lidingöbor för att vi skulle kunna klara denna affär.

Herr talman! Jag förstår att statsutskottet i detta läge inte kunnat göra annat än hänvisa till pågående underhandlingar och utredningar i denna fråga. Jag har därför intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

*Förbättring av
postförbindel-
serna på
landsbygden.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 120, i anledning av väckt motion om förbättring av postförbindelserna på landsbygden.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Svensson** i Vä: Herr talman! Med synnerligen stor tillfredsställelse har jag tagit del av statsutskottets positiva skrivsätt i yttrandet över den av herr Hansson i Skediga och mig väckta motionen rörande förbättring av postförbindelserna på landsbygden.

Utskottet säger bl. a., att det »finner angeläget, att arbetet på en fortsatt förbättring av landsbygdens postväsen ej får avstanna». Jag vill alldeles särskilt understryka detta, och jag skulle vilja tillägga, att det är synnerligen önskvärt att den före kriget upprättade femårsplanen för postförbindelsernas förbättrande på landsbygden blir genomförd så snabbt som möjligt.

Av generalpoststyrelsens yttrande i anledning av denna motion framgår att en hel del förbättringar åstadkommits, i all synnerhet under 1944. Sålunda inrättades under sagda år 50 poststationer och postombud samt 202 landsvägspostlinjer för en sammanlagd årskostnad av omkring 180 000 kronor. Mycket har således redan utförts på detta område. Men detta till trots äro förhållandena beträffande postförbindelserna på landsbygden ännu allt annat än tillfredsställande. Det råder på många platser i vårt land sådana förhållanden, att man nära nog vill beteckna dem inte endast som föråldrade utan rent av som olidliga, och dessa vänta allt fortfarande på sin lösning. Man gör sig kanske i allmänhet den föreställningen, att endast de mest avlägsna och isolerade bygderna äro särskilt vanlottade, när det gäller postförbindelser. Det är emellertid fortfarande så, att även bygder, som äro belägna t. o. m. i grannskapet av städer och således i övrigt inte kunna betecknas som isolerade, ha sådana förhållanden, när det gäller postförbindelserna, att de kunna jämföras med de sämst ställda ödemarksbygderna.

Förbättring av postförbindelserna på landsbygden. (Forts.)

Jag har fått mottaga ett brev från mitt eget län, från en trakt i grannskapet av den gamla militärstaden Eksjö. Detta brev blottar så usla förhållanden i postförbindelserna, att jag måste säga, att det är förvånande att sådant ännu existerar i detta land. En kontrollassistent, som har sitt verksamhetsområde i trakten kring Eksjö, har lämnat dessa upplysningar, och jag tillåter mig att citera några ord ur detta brev. Kontrollassistenten framhåller bl. a.: »Då jag kommer på min kontrollrunda är det inte mindre än 16 av mina 24 gårdar, som sakna annan postförbindelse än den de själva upprätthålla.» Dessa gårdar alltså helt i avsaknad av reguljär postförbindelse. Kontrollassistenten fortsätter: »På en del ställen tar mjölkbilen tidningarna, men abonnenterna få själva svara för kostnaden härför. Ja, det finns t. o. m. gårdar, där man inte anser det lönt att alls hålla någon tidning av det skälet, att när man inte hinner att fara den 7—8 km långa vägen till Eksjö för att hämta den mer än högst en gång i veckan, då är det ingen nytta med den.»

Man kan mycket väl förstå den ungdom, som fasat för en framtid med sådana förhållanden. Man förstår att denna ungdom vill fortast möjligt lämna den bygd, som ställer i utsikt sådana framtidsförhållanden.

Generalpoststyrelsen anger i sitt yttrande vissa siffror, som belysa postverkets ekonomi och tillägger: »Det kan således icke råda någon tvekan om att postverket skulle kunna bereda landsbygdens befolkning väsentligt bättre postgång, än vad för närvarande är fallet, utan att verkets ekonomi därigenom på något sätt äventyrades. Vad som erfordras är endast, att statsmakternas nu mycket stora anspråk på leverans av överskottsmedel från postverket till statskassan i någon ringa mån nedsätts.»

Herr talman! Jag har givetvis inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag vill till sist alldeles särskilt understryka den passus i generalpoststyrelsens yttrande, där det heter »att åtgärder i syfte att väsentligt förbättra postgången på landsbygden numera äro starkt av behovet påkallade».

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag har med verklig tillfredsställelse konstaterat den välvilliga ståndpunkt riksdagen intagit till denna fråga. Redan 1936 beslöt riksdagen att uppdra åt postverket att lägga upp en plan beträffande en förbättring av postgången på landsbygden. Denna plan blev avbruten av stormaktskriget och har sedan inte tagits upp. Glädjande nog kan man utgå ifrån, att denna plan nu har stora utsikter att bli genomförd. Jag begärde ordet endast för att konstatera detta. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att även befolkningen på landsbygden börjar resa krav på bättre kommunikationer. Jag vill här uttala min förhoppning, att den tidigare uppgjorda planen snarast skall bli genomförd till gagn för de delar av vårt land, som för närvarande äro mycket isolerade i fråga om postgången.

Herr talman! Jag hoppas att riksdagen i dag beslutar i enlighet med utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Vidare anfördes c.j. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 mars 1945 dagtecknad proposition, nr 199, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över fi-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebölager.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
nansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

I anledning av förenämnda proposition hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 334 av herr *Velander* och II: 518 av herr *Hagberg* i Malmö, vari hemställts, »att riksdagen måtte avslå propositionen nr 199 med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker», samt

2) motionen II: 549 av herr *Ward*, vari hemställts »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 199 måtte i författningstexten införa bestämmelse om att den allmänna restaurangrörelsens utskänkningstillstånd skola tillförsäkras de föreslagna dotterbolagen samt därtill uttala, att dotterbolagens styrelser skola, med undantag för en i centralbolagets ledning deltagande person, bestå av personer som äro bosatta inom vidkommande dotterbolags verksamhetsområde».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 199 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 334 av herr *Velander* och II: 518 av herr *Hagberg* i Malmö,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker; ävensom

2) tillkännagiva att de vid propositionen fogade förslagen till dels bolagsordning för Sveriges centrala restaurangaktiebolag dels avtal angående godkännande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag såsom sådant restaurangbolag, som avses i 3 kap. 15 § andra stycket förordningen angående försäljning av rusdrycker, dels avtal angående stamaktiekapitalet i Sveriges centrala restaurangaktiebolag, dels ock ändrad lydelse av bolagsordningarna för de nuvarande fem restaurangbolagen, jämkade på sätt departementschefen anført, icke — utöver vad i utskottets motivering uttalats — föranledde någon erinran från riksdagens sida; samt

B) att motionen II: 549 av herr *Ward* måtte, i den mån densamma icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Axel Ivar Anderson*, *friherre De Geer*, *Velander*, *Hagberg* i Malmö, *Jonsson* i Skedsbygd, *Henriksson* och *Vigelsbo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 334 av herr *Velander* och II: 518 av herr *Hagberg* i Malmö, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 199; samt

B) att motionen II: 549 av herr *Ward* måtte anses besvarad genom vad utskottet anført och hemställt.

II) av herr *Sundström* i Skövde, som yrkat följande ändringar i utskottets yttrande och hemställan, nämligen

a) beträffande frågan huruvida utskänkningstillstånden skulle innehavas av centralbolaget eller dotterbolagen, varvid hemställts,

dels att utskottets motivering i viss angiven del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse,

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

dels ock att i anslutning därtill det vid Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 199 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker skulle i vissa angivna delar hava den lydelse, reservationen utvisade;

b) såvitt anginge frågan om centralbolagets representation i dotterbolagens styrelser, varvid hemställts, att utskottets motivering beträffande berörda fråga i vissa angivna delar skulle erhålla i reservationen föreslagen lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! När man granskar de remissyttranden, som ligga till grund för denna proposition, tror jag att man om de i anspråk tagna remissinstanserna kan säga ungefär som en tidigare kollega — på läroverksbanan alltså — till vår nuvarande finansminister en gång lär ha sagt inför sin klass: Jag ser i dag många, som inte äro närvarande. — Bland de instanser som, enligt vad man kan konstatera, nu inte tillsports om sin mening befinner sig en så pass prominent institution som socialstyrelsen. Man kan naturligtvis undra varför inte socialstyrelsen har rådfrågats denna gång. Jag känner inte anledningen därtill. Men jag har konstaterat, att socialstyrelsen förra året var inriktad emot förslaget, och det kan ju tänkas, att anledningen till att man nu inte tillsport socialstyrelsen skulle kunna ligga i detta förhållande. Andra remissinstanser, som inte heller äro med och som inte heller tillfrågats, äro de anställdas organisationer. Speciellt detta förhållande finner jag vara egendomligt. Ty vad är det, det rör sig om i detta fall? Jo, det rör sig om ett företag, som skall administrera ungefär 200 hotell och restauranger över hela landet med över 7 000 anställda. Man tycker, att det under sådana förhållanden hade varit rimligt, att vederbörande hade berett de anställda tillfälle att uttala sig om denna angelägenhet. Det gäller dock över 7 000 människor, vilkas intressen i eminent grad beröras av den här ifrågasatta organisationen, men deras mening har man som sagt inte ansett sig böra inhämta. Jag tycker att tillvägagångssättet är en smula egenartat, sett mot bakgrunden av det myckna tal om industriell demokrati, som numera framföres så ofta i den offentliga debatten här i landet.

Det har sagts att årets förslag skulle innebära ett framsteg i förhållande till fjolårets. Enligt min mening är detta inte fallet. SARA i år har måhända erhållit en ny värdräkt, men i övrigt är nog damen ungefär densamma som hon var i fjol. Det är ganska intressant att konstatera, att de sakkunniga, som ha utarbetat det betänkande som ligger till grund för propositionen, själva äro ytterst tveksamma rörande huruvida de skola tillstyrka det här föreliggande förslaget eller de skola tillråda departementschefen att stå fast vid den ordning, som han föreslog förra året. De sakkunniga ge uttryck åt denna sin tveksamhet på flera olika ställen i sin promemoria, och även departementschefen delar denna tveksamhet. Man får otvivelaktigt den uppfattningen, att det såväl ur de sakkunnigas som departementschefens synpunkt kan vara hugget som stucket, vilket förslag man stannar för. De sakkunniga anföra själva, att de vägt fördelarna och nackdelarna och funnit dem väga så jämnt, att bland de sakkunniga föreslagat synnerlig tvekan inför valet mellan dessa alternativ. Då kan man ju säga, att om tvekan är så stor, kunde väl de sakkunniga lika väl ha tagit det gamla förslaget.

Enligt min mening äro de båda förslagen tämligen likvärdiga. När vi hade denna fråga före till behandling förra året, utgjorde, som kammarens ledamöter måhända erinra sig, sparsamhetssynpunkter motivet till den kungl. propositionen. Det var ett initiativ från besparingsberedningen 1941, som gav upptakten

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
till det arbete, som resulterade i propositionen. Under utskottsbehandlingen underkändes emellertid från alla hålla just besparingssynpunkterna. Vid de undersökningar, som bevillningsutskottet då gjorde, var man tyvärr ur stånd att överhuvud taget finna något skäl för att påstå att en sådan organisation skulle kunna innebära några besparingar.

När man från deras håll, som propagerade för propositionen, konstaterade, att denna sparsamhetslinje inte var framkomlig, kopplade man resolut över på ett helt annat spår. Man förde fram någonting som vid denna tidpunkt hade intagit en mycket undanskynd plats i debatten, nämligen kontrollstyrelsens »dubbelställning» som det på en gång kontrollerande och direktivgivande organet. Denna dubbelställning, som kontrollstyrelsen otvivelaktigt intager, blåstes nu upp till betydande dimensioner. Det är ganska egendomligt att man först nu har kommit underfund med vådorna av denna dubbelställning. Vi ha haft allmänna restaurangbolag sedan 1915. Ingen människa har tänkt på vådorna av kontrollstyrelsens dubbelställning under alla dessa år. Den stora nykterhetsutredningen började sitt arbete 1928 och avslutade detsamma 1934. Ingen människa i denna nykterhetskommitté märkte några vådor av kontrollstyrelsens dubbelställning. Inom finansdepartementet grubblade man i tre år, innan man framlade propositionen om den stora nykterhetsreformen 1937. Under dessa tre år kom ingen underfund med kontrollstyrelsens dubbelställning och de faror, som därmed voro förenade. Riksdagen tog propositionen 1937 och befann sig alltså i lycklig okunnighet om vådorna av denna dubbelställning. Den har sedermera fortfarit, och först 1944 har man till sin förskräckelse funnit, att det är någonting så ytterst betänkligt, att för den sakens skull måste en helt ny organisation skapas.

Jag för min del kan inte finna annat än att den motivering, som i detta avseende förebragts, är svag. Såvitt jag förstår denna sak, löser man inte i något som helst hänseende med det nu föreliggande förslaget frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning. Därest nu kammaren tar denna proposition, är den för handen i fortsättningen i samma mån som hittills. Förslaget innebär nämligen i stort sett endast, att denna dubbelställning med de olägenheter, som anses vara förenade med densamma, i viss utsträckning överflyttas på centralbolaget, vilket i realiteten skall äga både direktivgivande och kontrollerande befogenhet. Det har talats om att man genom denna organisation med ett centralt bolag och fem dotterbolag skulle skapa ett ökat utrymme åt de lokala synpunkterna. Detta tal anser jag vara vilseledande. I en sådan organisation finnes det inte mera utrymme för de lokala synpunkterna än i den organisation, som planerades förra året. Då föreslogs ett riksbolag, och de lokala synpunkterna skulle då tillgodoses genom något slags distriktsledare. Vid distriktsledarens sida skulle som rådgivare sättas särskilda lokala organ. Detta förslag har man i år frånfallit, och nu har man i stället skapat detta centralbolag med dotterbolag, och genom dessa dotterbolag skulle det lokala inflytandet kunna göra sig gällande. Detta är enligt min uppfattning omöjligt. Ty hela organisationen är så konstruerad, att dessa dotterbolag i realiteten inte få någonting som helst att säga till om gentemot det centrala bolaget i Stockholm.

Jag vill erinra om vad som föreslås angående kompetensfördelningen mellan det centrala bolaget i Stockholm och dotterbolagen ute i landet. De sakkunniga själva ha varit mycket bestämda på den punkten, det måste man till deras heder säga. De förklara på ett ställe i sin promemoria: »I praktiken kunna givetvis uppkomma kompetenskonflikter mellan de centrala och lokala styresmännen, men i dylika konflikter bör självfallet den centrala ledningen fälla avgörandet.» Detta är ju ett tillkännagivande utan någon som helst tvekan. I annat sammanhang fälla de sakkunniga samma omdöme om organisationen. Det heter: »De sakkunniga anse sig i detta sammanhang endast böra understryka — utan att dock

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

frånga sin förut uttalade mening att det icke är möjligt att i förväg draga upp strikta skiljelinjer mellan den centrala ledningen och de lokala förvaltningarna — att alla större ärenden och frågor av mera principiell natur, även om de beröra huvudsakligen lokala förhållanden, måste förbehållas centralbolaget, och att vid uppkommande kompetenskonflikter avgörandet skall tillkomma detta bolag.» Dessa synpunkter ha icke föranlett någon erinran från finansministerns sida, och de ha också satt sin prägel på propositionen. Härmed är det klart utsagt, att allt detta tal om förstärkt lokalt inflytande över denna rörelse i verkligheten saknar fog för sig.

Som ett exempel på hur utomordentligt litet de lokala bolagen komma att ha att säga till om vill jag peka på att icke ens det dock mycket rimliga kravet har tillmötesgåtts, att centralbolaget skall berövas rätten att bestämma, om en restaurang skall nyinrättas eller läggas ned någonstans ute i landet. Även denna typiskt lokalt betingade angelägenhet skall för alla orter i hela landet avgöras av det i Stockholm residerande företaget och ingen annan. Jag frågar kammarens ledamöter: var finns det lokala inflytandet i detta sammanhang? Jag får säga, att som denna anordning nu är konstruerad det ju är skäligen likgiltigt om inflytandet som hittills ligger hos kontrollstyrelsen eller det ligger hos detta centralbolag. Verknings sättet blir i realiteten detsamma, oavsett hos vilken av dessa båda institutioner inflytandet befinner sig. Detta centralbolag blir den kontrollerande och direktivgivande myndigheten på samma sätt som kontrollstyrelsen. Då frågar jag: vad tjänar hela denna väldiga transaktion till? När det inte blir någon som helst förändring, har ju det enda sakliga argument, som framförts för omorganisationens nödvändighet, hur svagt det än i och för sig må ha varit, upplöst i intet.

Det skulle vara mycket att säga om denna angelägenhet. Jag känner emellertid kammarens vanor, och jag vet, att vid denna tid på dagen är det inte tjänligt att ingå på några detaljspörsmål. Det kanske kan bli anledning till detta under det fortsatta meningsutbytet, som förmodligen kommer att bli tämligen utdraget. Jag skall därför sluta om ett ögonblick. Jag vill bara innan jag slutar — liksom jag gjorde då vi behandlade denna fråga förra gången — på det bestämdaste opponera mig mot en tendens, som går igen i detta ärende som i så många andra, nämligen att även i oträngt mål till huvudstaden centralisera viktiga delar av landets ekonomiska liv. Här tala vi i riksdagen gång på gång om nödvändigheten att bevara självverksamheten ute i landsorten, att bevara vårt lokala självstyre och allt vad därmed sammanhängar. Vi betona vikten av att hålla kvar skattekraften ute i landet och hindra detta sammanförande av betydande skatteobjekt till huvudstaden. Det är tonfall, som ständigt höras i debatten i denna kammare. Gång på gång bryter emellertid kammaren mot denna sin uppfattning och lämnar sin medverkan till åtgärder, som gå i rakt motsatt riktning mot dessa enligt min mening riktiga uppfattningar, som kammaren i andra sammanhang ger till känna. En av anledningarna till att jag så starkt har sökt att gå emot detta förslag är just, att jag inte vill medverka till denna anhopning i huvudstaden av ledningarna för snart sagt allt slags ekonomisk och annan verksamhet här i landet.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till den reservation av herr Axel Ivar Anderson m. fl., som är fogad till utskottets utlåtande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande betänkande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 19.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr Nilson i Spånstad, som yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet för att anmäla, att jag vid rösträkningen i samband med voteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 icke avsett att avstå — såsom blev fallet på grund av ett missöde — utan i stället önskade biträda utskottets hemställan.

§ 20.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Ståhl m. fl.*, nr 586, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 281, angående anslag till statens informationsstyrelse för budgetåret 1945/46;

herr *Kempe m. fl.*, nr 587, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 281;

herr *Fagerholm*, nr 588, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

herr *Paulsen m. fl.*, nr 589, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskultur-föreningen bedrivna verksamheten m. m.; och

herr *Jönsson i Rossholm m. fl.*, nr 590, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 280.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.53 em.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag.
(Forts.)

Herr Hammarlund, som anförde: Herr talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga men ej i de klubbade besluten, enär jag då på grund av en viktig hemresa ej kom att få säga i utskottet, hur jag ser på denna sak, skall jag be, herr talman, att få säga ett par ord.

Jag vill först säga, att jag är förvånad över att denna fråga i år kunnat bli stoff till en massa tidningsskriverier. Om denna fråga i fjol, innan kamrarna hade fattat sina beslut, blev orsak till detta, förstår jag. Nu ha emellertid de i fjol missnöjda i år fått ungefär vad de då begärde, men trots detta fortsätter missnöjet, vilket jag finner anmärkningsvärt, fastän herr Hagbergs i Malmö anförande var milda västanfläktar i motsats till vad som sagts förut i denna fråga. Jag kan ej underlåta att säga, att det i utredningskommittén fanns majoritet för det ursprungliga förslaget, men majoriteten var så tillmötesgående, att de som representerade minoriteten fingo sin vilja igenom. Då är det litet otacksamt, att man icke är nöjd med den kompromissen — knappast rent spel. Det jag nu sagt ger svar till herr Hagberg i Malmö, då han nämner sakkunnigkommitténs tveksamhet. Denna tveksamhet låg på den punkten icke om förslaget i dess helhet, utan om man skulle följa förslaget från i fjol eller följa reservanterna från i fjol.

Man har frågat: vad är orsaken till detta förslag? Ja, vi som komma att rösta för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag kunde fråga: vad är orsaken till missnöjet? Ty med detta förslag ändras ej så mycket på den nuvarande anordningen, utan det blir endast något mera ordning och reda. Den direktivgivande myndigheten bör icke samtidigt vara den dechargebeviljande, och om jag inte har missförstått det hela, så är det ju pudelns kärna, som nu blir ändrat till det bättre. Restaurangbolagen komma ju att ligga kvar, där de äro, och centralbolaget övertager kontrollstyrelsens funktioner.

Då man sagt, att man med detta nya förslag ej tillräckligt slagit vakt om landsbygdens intresse och att man flyttar nya ämbetsverk till Stockholm, så håller inte detta streck vid en närmare granskning. Kontrollstyrelsen, överinstansen för de nuvarande restaurangbolagen, sitter i Stockholm, och inte flyttas något ämbetsverk till Stockholm, därför att man överflyttar funktionen från ett ämbetsverk till ett annat eller delar upp ett ämbetsverks funktioner på tvenne. Då man säger, att det blir centralbolaget som kommer att bestämma

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
allt, vill jag fråga herrar reservanter: hur har det varit förut? Vem beslutade inköpet av Stora hotellet i Karlskrona? Var det ett restaurangbolag eller var det kontrollstyrelsen som hade sitt finger med i denna sak — vilket naturligtvis var fullt riktigt? Det är säkert mycket bra, att miljonaffärer med det allmännas pengar bli synade från flera håll, ju flera desto bättre. Jag säger detta trots all respekt för kunnigheten hos respektive chefer för de olika restaurangbolagen, men jag förutsätter, att deras utbildning ligger på ett helt annat plan än förtrogenhet med fastighetsaffärer och dylikt.

Nu säger man, att ingen skada har skett med den nuvarande anordningen; och det är sant. Man kunde troligtvis köra en massa företag i detta land utan revision, men trots detta brukar det ju vara kutym med en dylik — om inte för annat så för att hindra legendbildning. Då man nu talar om att restaurangbolagen komma att äta ut enskilda restauratörer, så kan detta bli möjligt, om restaurangbolagen sköta sig bättre än de enskilda. Blir det däremot de enskilda som sköta sig bäst, så blir det kanske restaurangbolagen som få stryka på foten. Konkurrenten på detta gebit är bara bra. I närvarande stund ser det inte ut, som om det vore bolagen som konkurrerat ut de enskilda. Ty de enskilda äro betydligt flera — ja, om jag inte missminner mig äro de dubbelt så många som bolagskrogarna och inte äro de enskilda restauratörerna så rädda för bolagen. Alla dessa utbudningar till salu av enskilda företag till bolagen tala ett helt annat språk, och är det så, att det nu blir med detta nya förslag sämre restaurangkultur då tjäna ju de enskilda restauratörerna på det, ty då kunna ju ej bolagen konkurrera. Vårt svenska folk vill nämligen säkert ha det som de äro vana vid även i fortsättningen. Det framgick ganska tydligt av tidningarna dagen efter, då vi firade segerns dag i Stockholm, hur det gått till ute på restaurangerna, och vilka fasoner vårt svenska folk eller kanske, rättare sagt, våra stockholmare togo sig i ett dylikt ögonblick. Jag är inte alldeles säker på att allt detta missnöje som kommit till synes är av allmännyttig karaktär. Man kan misstänka någon egoism bakom det hela.

Jag blev — och kanske några andra av kammarens ledamöter — grundligt lurad för några år sedan, och efter det tillfället har jag blivit försiktigare. Jag tar numera inte för kontant allt vad som står att läsa i tidningarna och vad som säges på protestmöten. Det var den gången, när staten uppköpte vissa busslinjer. Tidningarna då som nu förde ett livligt språk, man varnade den gången såsom nu för socialisering och riksdagsmän från olika grupper voro inbjudna till bussägarnas protestmöten, där man talade sig hessa mot vad som var i faggorna. Resolutioner fattades och man tog munnarna fulla mot staten. Strax efter detta möte tog emellertid den som var primus motor, åtminstone vid ett stort möte, och sålde sin busslinje till staten för en stor summa pengar samt blev själv en statens högt avlönade tjänsteman. Så kan det gå. Riksdagsmän användas bara som pådrivare för att ge personer en hög avans, för att pressa fram pengar utav det allmänna.

Man har på sistone i dagspressen talat om att platser redan vikts för vissa herrar såsom ledare för dessa företag, och man vill insinuera, att motivet till det förslag som utkristalliserats vore, att man skulle skaffa fram fina platser till vissa herrar; och man säger väl detta, då sakskäl börja tryta. Jag har inte hört talas om detta — i varje fall icke i kommittén — förrän tidningarna togo upp denna sak, och själv har jag inte ens anspråk på en revisorssuppleantplats. Jag vill bestämt protestera mot detta uttalande, och jag tror inte, att mina präktiga kamrater i kommittén haft sådana funderingar med sitt ställningstagande. Det känner jag dem för väl till såsom hederliga och praktiska män.

Socialiseringspratet kunna vi också upphöra med. Till och med »Sunt För-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

nuft» i sitt majnummer vill inte vara med längre om detta resonemang, ty tidningen säger ordagrant: »att det är inte en egentlig socialiseringsakt, ty folkrestaurangerna voro redan förut liksom spriten icke någon fri näring utan ägdes av det allmänna». Efter detta uttalande i denna tidning, som annars icke brukar spara sig, sprack även denna sista bubbla. Denna tidningsartikel svarar tydligen på herr Hagbergs i Malmö resonemang i dag, när han säger, att vår självständighet är i fara. Det är möjligt, herr Hagberg, att så är fallet. Det vill jag inte bestrida, men vår självständighet är icke i fara på grund av detta förslag, ty folkrestauranger har funnits en lång tid — hur länge kan jag inte säga, men i varje fall under de tider, när andra grupper i samhället voro bestämmande. Sedan nämnde herr Hagberg i Malmö något som skorrade i mina öron. Ingen människa, sade herr Hagberg i Malmö, har tänkt på kontrollstyrelsens dubbelställning förrän nu. Visst har man alltid hört talas om detta förut. Då jag kom till riksdagen — och kanske några år innan herr Hagberg i Malmö kom hit — var det ett stående nummer på dagordningen i kamrarna förslag om bättre revision av statens verk, och när man i vår politiska grupp redogjorde för förslaget till proposition, så var detta resonemang om det förkastliga i kontrollstyrelsens dubbelställning det centrala, vilket av mig godtogs. Sedan ironiserade herr Hagberg i Malmö över Saras kläder som visst inte voro så bra och som kanske inte voro efter den Hagbergska modejournalen. Men intet ont i detta. Om inte Sara är så välklädd, så kanske hon inte frestar eller förför så många.

Jag vill med detta, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrade:

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! När man läser bevillningsutskottets föreliggande betänkande, ringer oavslutligen i mina öron den kända satsen »melodin som kom bort», ty utgångspunkten för denna aktion är ju, såsom vi veta, 1941 års besparingsberednings påpekande att restaurangrörelsen kunde vara ett tacksamt fält, där vissa besparingar voro möjliga. Ehuru jag läst ganska noga igenom betänkandet, har jag där icke funnit något av den synpunkten. Det är riktigt och verklighetsbetonat av utskottet att utesluta den synpunkten, ty besparingstanken har säkerligen hela tiden varit någonting ganska illusoriskt.

Konsekvensen av det föreliggande förslaget, därest det kommer att bifallas, torde i stället bli den helt motsatta. Ty det innebär ju, att kontrollstyrelsen kopplas i väsentliga delar ifrån detta område utan någon egentlig personalminskning, och att man skapar till en ny institution. Jag förstår icke herr Hammarlunds argumentering på denna punkt. Ty det centralbolag som skall bildas skall ju förläggas till Stockholm, och då blir det något nytt som kommer till. Detta centralbolag får säkerligen en väl avlönad chef, skapligt honorerade styrelseledamöter och en stab tjänstemän. Det starka skäl som utskottet mycket frenetiskt och krampaktigt håller fast vid är den olägenhet kontrollstyrelsens dubbelställning medför. Det är rätt intressant att läsa, hur man säger i betänkandet: »Olägenheter föreläge jämväl ur praktiska synpunkter» — utskottet är sålunda litet trevande — men så kommer man litet längre fram och säger, »att kontrollstyrelsen genom de befogenheter som tillagts styrelsen jämlikt 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning, kommit att intaga en dubbelställning i förhållande till de allmänna restaurangbolagen och att de härav föranledda olägenheterna utan dröjsmål böra elimineras. Enligt utskottets mening böra dessa olägenheter icke underskattas» o. s. v. Man pekar på kontrollstyrelsen såsom både direktivgivande och kontrollerande. Utskottet

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

har emellertid uraktlåtit — av vilka skäl vet jag icke — att på något sätt redovisa för vilka dessa olägenheter äro. Om det finns sådana olägenheter annat än teoretiska, borde de kunnat redovisas i betänkandet. Jag hoppas, att talesmän för utskottsmajoriteten skola taga bladet från munnen och ge konkreta bevis, grundade på erfarenhet under den förflutna tiden, som kunna bestyrka detta påstående om olägenheter. Såvitt man vet har det nuvarande systemet i det stora hela fungerat väl, och jag undrar därför, om det icke vore klokt att vänta, till dess man icke blott anade utan även hade påtagliga exempel på dessa olägenheter.

Skulle man möjligen icke kunna säga, att en sådan dubbelställning även förekommer på andra områden, utan att man märkt någon reaktion? Är det icke något av dubbelställning i fråga om t. ex bankspektionen?

Centralisering, herr talman, kan ju betyda rationalisering, men det kan också leda till stelhet, byråkratism och en föga önskvärd likriktning. Skall centralbolaget kunna fylla sin uppgift, är det uppenbart, att det måste sätta sin prägel på landets restaurangrörelse — en prägel som icke är enbart glädjande. Enligt min uppfattning borde vi slå vakt om en förnuftig frihet på detta område. Jättekarteller äro föga önskvärda och kunna i detta fall vara inkörsporten till ett monopolvälde som vi ha all anledning att söka avvärja.

När man talar på detta sätt — det är givet, att jag kommer att rösta för avslag — möter man det påståendet, att man är inspirerad från restauratörhåll och således ett offer för klassintressen. Men, herr talman, mina förbindelser åt det hållet äro så ytterst vaga, att jag hoppas, att ingen misstänker mig för att gå deras ärenden. Jag skall icke trötta kammaren mera, men jag vill till sist säga, att vi ha den uppfattningen att få förslag äro så impopulära i landet som detta. Var man träffar människor, vilket parti de än må tillhöra, möter man i oerhört stor utsträckning en kraftig reaktion. Jag tror det därför vore klokt av kammaren att taga sig en funderare, innan kammaren fattar beslut.

Herr talman! Jag kommer att rösta för avslag på utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Efter denna frågas behandling vid förra riksdagen borde ju icke så mycket vara att tillägga nu, eftersom andra kammaren då anlog ett förslag, som innebar ett enda bolag, medan första kammaren hänvisade frågan till en förnyad utredning, varvid man särskilt hemställde om att man skulle utreda frågan om icke ett holdingbolag med dotterbolag vore att föredraga. Det är detta sista, som nu har skett, och det förslag, som nu föreligger, går ju på den linje, som utredarna önskade att man skulle gå. Detta har emellertid icke hindrat, att striden om denna fråga tycks ha blivit lika häftig som förra året, vilket väl närmast tyder på att det kanske icke så mycket gällde den rent praktiska organisationsfrågan utan att det i stället är en del andra ting, som ligga bakom oppositionen. En del av dessa andra ting tror jag är rena missuppfattningar av det nuvarande läget. Visserligen gäller detta icke reservationen, men man kan icke dölja för sig, att den offentliga diskussionen har förts efter något andra linjer. Jag kan icke frigöra mig från det intrycket, att den siste årade talarens antydning om monopolvälde o. s. v. i någon mån var en reflex av denna agitation, där man har framställt saken som om det vore tal om en utvidgning av samhällets verksamhet och som om det vore fråga om någon slags socialisering, som anhängarna av ett fritt näringsliv måste samla sig emot. Såsom var och en vet är ju saken den, att den del av denna näring, som det här gäller, nämligen folkrestaurangerna och restaurangbolagen, redan är så socialiserad som den överhuvud taget kan bli, medan den föreliggande frå-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

gan bara gäller vilken organisationsform för detta socialiserade företag som är den bästa. Att detta har kunnat göras till en åtminstone till hälften politisk fråga är verkligen ganska överraskande.

Jag vet att när denna sak för första gången togs upp av besparingsberedningen, var det icke någon av denna berednings medlemmar från olika partier och olika näringsgrenar, som ett ögonblick tänkte sig, att det här gällde något annat än en rent praktisk organisationsfråga. Man strävade efter sparsamhet och tyckte, att om man kunde göra ett systembolag och ett restaurangbolag, så skulle man därigenom kunna åstadkomma besparingar. Men dessutom, och det vill jag erinra om, var man inom besparingsberedningen också på det klara med att det var ett låt mig säga egendomligt förhållande, som hade utvecklat sig mellan kontrollstyrelsen och restaurangbolagen och för övrigt även systembolagen, i det att dessa bolag så småningom hade helt och hållet förlorat sin självständighet på grund av den uppsikt, som kontrollstyrelsen har att utöva ur nykterhetssynpunkt och annat. Bolagen vågade icke göra något av verklig betydelse utan att först fråga chefen för kontrollstyrelsen, därför att i sista hand var det han, som skulle bevilja dem ansvarsfrihet. Man må ju som den siste talaren kalla detta för en teoretisk svaghet, men det är dock en teoretisk svaghet, som helt strider mot en gammal erfarenhet inom affärlivet, att man icke kan låta den, som beviljar ansvarsfrihet, vara densamme som bestämmer. Om det alltså bara hade varit detta, så hade det i alla fall funnits tillräckliga skäl för att föreslå en annan organisation, och det var ju också som sagt vad besparingsberedningen gjorde.

Jag vill emellertid här tillägga en sak, som jag skulle vilja säga nästan väger minst lika tungt för mig. Vi behöva icke här tvista om huruvida vi skola utvidga samhällets verksamhet eller icke — det är ju en annan diskussion — men när vi nu ha vissa företag, som ligga i samhällets händer, så bör det ju vara ett gemensamt intresse för oss att organisationen av dessa företag blir så lämplig som möjligt, såvida icke, och det vill jag icke tro, de som äro motståndare till den nu föreslagna reformen skulle vara det därför att de önska, att statens företag skola vara illa organiserade. Det gäller dock här en verksamhet, som numera omfattar tusentals anställda och som skötes icke av ett statens affärsverk utan av ett vanligt ämbetsverk, som blivit tillskapat efter vanliga ämbetsverksnormer och som har att ombesörja andra mycket viktiga uppgifter. Att då säga, att det är ingenting att invända mot att ett sådant vanligt statens ämbetsverk skall driva en affärsrörelse och t. o. m. en affärsrörelse av så besvärlig karaktär som restaurangrörelse, förefaller mig icke vara rimligt.

Det är en annan sak med systembolagen. Reservanterna anförä såsom en invändning mot att frågan om restaurangbolagen tagits upp särskilt, att besparingsberedningen också pekade på systembolagen, och varför har man då icke tagit upp dem utan bara tagit upp frågan om restaurangbolagen? Jag vill svara, att systembolagens verksamhet är sådan, att man t. o. m. skulle kunna överlåta den åt ett statligt ämbetsverk. För att sälja brännvin till svenska folket behövs icke några särskilda affärstalanger, medan det däremot är en helt annan sak att sköta en stor restaurangrörelse.

Jag måste ju säga, att det är överraskande att finna, att just de, som bruka kritisera statens verksamhet, därför att den är byråkratisk, och som framhålla att hela detta tal om att utvidga statens verksamhet innebär att kräva en byråhushållning i stället för vanlig affärsverksamhet, att just dessa skola samla sig till motstånd mot ett förslag, som innebär att man vill överflytta avgörandena från ett vanligt ämbetsverk till ett aktiebolag, grundat på vanliga affärsrättsliga principer. Det är verkligen svårt att förstå.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Ja, säger man då, men vad vi vända oss emot är att detta innebär en centralisering. Om detta vore riktigt, så skulle också jag kunna förstå invändningarna, men nu är det ju icke så. Rörelsen är ju redan så centraliserad som den överhuvud taget kan bli, då kontrollstyrelsen är den avgörande i alla viktiga frågor. För min del kan jag icke se annat än att det förslag, som här föreligger, innebär en friare organisation med möjlighet att på ett helt annat sätt ta hänsyn till även de lokala intressena, nämligen under förutsättning att styrelsen eller ledningen för detta nya bolag är intresserad av att en sådan rörelsefrihet finnes.

Jag skall återigen säga, att jag kan förstå om den, som är motståndare till all samhällelig ekonomisk verksamhet, säger att det rör mig icke hur den är organiserad, ty den kan gärna gå litet galet och göra sig litet impopulär, och den kan gärna få karakteristiken att vara tråkig och byråkratisk o. s. v. Den däremot, som verkligen önskar att samhällets företag skola kunna fylla sin uppgift och skola på jämlik fot kunna konkurrera med enskilda företag, har faktiskt intresse av att tillse, att man icke får en sådan centralisering, som med skäl kan kritiseras, utan att man i stället ger de lokala företagen den rörelsefrihet som är önskvärd.

Jag får ju säga, att jag i denna diskussion har fått höra många olika argument men knappast något sådant, som herr Nilson i Eskilstuna nu senast anförde, då han sade, att det finns väl många verksamheter, där styrelsen är både direktivgivande och ger ansvarsfrihet. Tag till exempel bankinspektionen, sade han. Ja, jag vet icke om herr Nilson i Eskilstuna har reda på vad bankinspektionen har för uppgift. Om bankinspektionen hade till uppgift att se till vilka krediter bankerna skulle få ge, om bankinspektören vore den, som i sista hand avgjorde huruvida bankerna skulle få placera så och så många miljoner eller lämna så och så stora lån, och om bankinspektionen dessutom skulle bevilja bankerna ansvarsfrihet, så kunde detta vara en hållbar jämförelse, men nu vet ju var och en, att sådan makt har bankinspektören överhuvud taget icke. Det ligger helt och hållet i de enskilda företagens hand att bestämma över hela sin verksamhet, och det skulle icke falla en enda bankdirektör in att gå till bankinspektionen och fråga, om han fick lov att göra den eller den affären eller icke.

När man kommer med sådana argument mot detta förslag, så förstår jag ganska väl den opposition, som på många håll har kommit fram. Jag är visst medveten om att herr Nilson i Eskilstuna har rätt, när han säger, att detta förslag icke är populärt på många håll bland folket. Man har bara läst sina tidningar och där fått se, att detta är återigen ett försök att bygga ut statens verksamhet och slå ihjel enskild företagsamhet och göra allt byråkratiskt i stället för så bra som det nu är. När herr Nilson i Eskilstuna icke vet mer om detta än att han jämför det med bankinspektionen, vad kan man då vänta av det torra trädet?

Men som sagt, jag har upptäckt det på flera håll. Jag har berättat i första kammaren och kan gärna berätta det här också, att jag för inte så länge sedan ute i landet träffade en framstående industriman, som kom att tala om detta och som sade, att »ja, men när det gäller restaurangverksamhet, så är väl ändå en viss konkurrens fördelaktig». Ja, sade jag, det är klart. »Ja, men frågan om riks-SARA, skall icke det innebära, att staten skall överta all restaurangverksamhet?» Han hade läst tidningarna slarvigt. Jag vill icke alls påstå, att någon tidning hade skrivit detta, men det är icke alls så egendomligt, att en person, som bara hastigt ögnar igenom rubrikerna, får det intrycket, att här föreligger ett förslag om att man skall monopolisera all restaurangrörelse i statens hand och göra ett riks-SARA. När han fick veta att det bara gällde att ge

Ang. invrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

en annan organisation åt ett redan socialiserat företag, undrade han vad allt bullret var för.

En annan person, som jag träffade och som var mycket politiskt intresserad, anförde också samma argument, att när det gäller både matservering och utskänkning är väl ändå en viss konkurrens ganska nyttig, och det kan väl icke vara bra med ett sådan riksbolag.

Om icke detta restaurangbolag hade varit i viss mån en kanske rätt så obehaglig konkurrent på den öppna marknaden för många inom restaurangnäringen, så är jag icke säker på att ens dessa halvpolitiska argument skulle ha fått sådan styrka som de nu ha. Å andra sidan, är det något som har lugnat mig i fråga om detta restaurangbolags möjligheter att klara sig, så är det just den ovilja, som det har väckt, och den tydliga rädsla, som man hyser för att bolaget, om det får en friare organisation och större möjligheter, skall bli en ännu farligare konkurrent till den enskilda restaurangnäringen. Alla vi, som äro anhängare av den fria konkurrensen åtminstone på många områden, vi skulle väl kunna vara överens om att det bara är till nytta både för restaurangbolagen och den enskilda restaurangnäringen.

Jag har icke mycket att säga utöver detta annat än att när man kommer fram till frågan om den mest praktiska organisationen kan man naturligtvis ha delade meningar. När jag lade fram förslaget förra året, sade jag uttryckligen, att det var mycket svårt att välja. Här var ett förslag om ett enhetligt bolag. Här var ett förslag om ett holdingbolag med dotterbolag. Här var förslag från sakrevisionen om tre fristående bolag. Jag sade, att det kan anföras argument för dem allesammans, och jag nämnde till sist, att anledningen till att jag hade vägt över till förslaget om ett enhetligt bolag var att jag hade den meningen, att i grund och botten kommer det att bero på hurudan ledningen blir och vilken rörelsefrihet den vill lämna åt de enskilda företagen på de olika platserna. Det är i grund och botten det avgörande.

Nu skulle ju någon kunna säga, att då är väl detta avgörande också nu och då skulle väl kontrollstyrelsen också kunna göra något sådant. Det är alldeles riktigt, om det icke vore för det, som jag menar är en principiell synpunkt, som man icke får förlora ur sikte. Som vi alla veta ha vi hittills haft en chef för kontrollstyrelsen, som har varit utomordentligt intresserad för utvecklingen av denna verksamhet. Jag är ganska säker på att hade han icke funnits, så hade icke heller restaurangrörelsen utvecklats på det sätt, som vi alla känna till. Visserligen kan man, som någon gjorde i första kammaren, tala om hur förfärligt tråkiga dessa restauranger äro o. s. v., men man måste ändå erkänna, att det på många håll har skett en uppryckning. Det har berott på hans personliga insats, men det är ju icke så säkert, att när man nästa gång skall tillsätta en chef för kontrollstyrelsen med alla dess uppgifter, man skall väsentligen välja honom med hänsyn till att han är lämplig för att sköta en stor restaurangrörelse. Statsmakterna få nog tänka sig att tillskapa en organisation, som i stor utsträckning skall kunna fungera oberoende av om man kan få en sådan alldeles speciellt lämplig person i spetsen. Att göra ett statligt ämbetsverk till ledare av en affärsrörelse är väl ändå icke den lösning, som i längden blir den riktiga.

Man har — och jag skall gärna ta upp det ett ögonblick — både i debatten åtminstone i första kammaren och i den föregående diskussionen bittert beklagat sig över att de nuvarande restaurangerna icke äro lockande, att de inte äro roliga, att de inte ha trevliga lokaler, att de äro så enformiga o. s. v., och man har t. o. m. sagt, att de äro dyrare än andra. Ja, skulle denna kritik verkligen vara riktig, då är det ju ganska förvånande, att slutsatsen därav skall bli, att man icke skall rubba den nuvarande ordningen. Om bara hälften av denna kri-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

tik vore riktig, tycker jag slutsatsen tvärtom borde bli, att man då har all anledning att titta på saken för att se, om man icke kan få en annan och bättre organisation.

Frågan om centralisering kommer man emellertid icke ifrån, säger man, och det är riktigt. Centralisering finns för närvarande, och blir det ingen justering på den punkten, kan man säga, att då har man bara tagit ut vinsten till hälften. För min del skulle jag emellertid tro, att med den organisation, som här föreslås, har man gått en rimlig medelväg mellan å ena sidan rent fristående företag, som icke kunna tillgodogöra sig nyttan av låt mig säga gemensamma åtgärder, och å andra sidan en alltför stor centralisering. Sakrevisionen, som man ju icke kan misstänka för att ha några sympatier, som man möjligen tillskriver mig, var tydligen icke för en stark centralisering, eftersom den föreslog tre fristående bolag, men sakrevisionen säger ändå i sitt sista yttrande, att det nu framlagda förslaget med ett holdingbolag och fristående lokala bolag i alla fall är att föredraga och utgör en bättre lösning än den nuvarande.

Man kan icke komma ifrån, att en samverkan mellan dessa lokala företag ur många synpunkter måste vara önskvärd. Man behöver icke, som någon har sagt, därför att man går ut genom Norrtull fortsätta ända till nordpolen. Därför att man har klart för sig, att vissa gemensamma inköp och vissa ekonomiska ting kunna ordnas bättre, ifall man har en samorganisation av företagen, behöver man icke tro, att alla möjliga saker skola skötas centralt. Jag skulle för min del tro, att en sådan organisation som här är föreslagen, om den nämligen får en sådan ledning, som är intresserad av att utveckla låt mig säga den lokala självstyrelsen, kan innebära en medelväg mellan full centralisering och fristående företag, som på grund av ekonomisk svaghet i vissa fall icke kunna fylla den roll som är önskvärd.

Det har icke berörts här i debatten, men jag vill gärna erinra om att sedan ganska många år tillbaka har frågan om restaurangpersonalens pensionering varit uppe till diskussion. Såvitt jag förstår ha de enskilda bolagen icke vågat sig på den saken, men jag är ganska övertygad om att ifall man på detta sätt får en enhetlig organisation skall också den frågan kunna lösas. Det finns många andra ekonomiska frågor, som säkerligen kunna lösas bäst, om man verkligen har en samorganisation. Jag skulle i det fallet verkligen vilja åberopa det enskilda näringslivet. Tror kammaren, att om det funnits några stora aktieägare, som av någon anledning hade fått i sina händer dessa restaurangbolag på olika håll, att de skulle ha låtit dem skötas helt och hållet fristående utan att på något sätt försöka tillgodogöra sig nyttan av ett samarbete? Jag är alldeles övertygad om att sådana enskilda företagare skulle försökt att finna en form, som tillgodosåg både nyttan av en centralisering och fördelen av rörelsefrihet för de enskilda företagen.

Jag är för min del övertygad om att det förslag, som här föreligger, kommer att lösa detta problem, om nämligen ledningen blir den lämpliga, och jag hoppas därför, att denna kammare likaväl som förra året skall följa Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nilson i Eskilstuna erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! På s. 20 i betänkandet läsa vi, »att en från kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation tillskapas, vilken organisation skall omhändervärdas den verksamhet som hittills under kontrollstyrelsens överinseende utövas» o. s. v. Det förefaller av detta uttryck, som om det nya centralbolaget skulle fungera såsom kontrollstyrelsen hittills och således intaga en dubbelställning som både direktivgivande och kontrollerande. Jag ser, att herr statsrådet skakar på huvudet. Ja, det vore värdefullt att få ett auk-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
toritativt ord. Men om man läser innantill, kan man icke tolka detta uttalande annorlunda, och då är det icke mycket vunnet i det avseendet.

Beträffande den jämförelse med bankinspektionen som jag antydde, har jag därvidlag icke gjort något bestämt uttalande. Jag sade blott, att i viss mån kunde man tala om en jämförelse med bankinspektionen, och jag tror icke, att det är alldeles oriktigt. Även om bankinspektionen icke dag för dag lägger sig i kreditgivningen, föreligger dock här något av jämförbarhet.

Härefter yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill med detsamma undanröja detta missförstånd. Om det nya bolaget skulle få samma uppgifter som kontrollstyrelsen, gäller detta i fråga om ledningen av det hela, men styrelsen för bolaget kan icke bevilja sig själv ansvarsfrihet lika litet som styrelsen för tobaksmonopolet eller för Vin- och spritcentralen eller andra företag som ligga i statens hand kunna bevilja sig själva ansvarsfrihet.

Herr **Sundström** i Skövde: Jag har till detta betänkande fogat en reservation som i allt väsentligt överensstämmer med de synpunkter som jag framförde i min reservation till fjolårets betänkande i samma ärende. Innan jag emellertid går in på en motivering för min reservation, skall jag tillåta mig att göra några reflexioner av mera allmängiltig natur.

Herr Hagberg i Malmö påstod i sitt anförande — jag skall icke vidare gå in på hans anförande — att det nuvarande förslaget var minst lika illa funtat som fjolårets förslag, och att det innebar ingen förbättring om man såg till möjligheterna för provinsbolagen att göra sig gällande. Det ligger en oerhörd överdrift i denna karakteristik. I verkligheten kommer skillnaden mellan den nuvarande organisationen och den, som nu föreslås, att vara tämligen obetydlig, då centralbolaget helt enkelt kommer att träda i kontrollstyrelsens ställe och i huvudsak utöva de befogenheter, som kontrollstyrelsen tidigare har utövat. Fördelen med det föreliggande förslaget i jämförelse med fjolårets är just att den lokala organisationen bevaras fullkomligt intakt och kan bedriva sin verksamhet efter gamla beprövade linjer. Den rörelsefrihet, som de lokala bolagen skulle få, är nämligen inte så snäv som man vanligen föreställer sig, ty så snart det är fråga om ett utbyggande av verksamheten måste initiativen komma från provinsbolagens sida.

Jag litar sålunda till att den organisation, som vi i dag sannolikt komma att besluta, skall visa sig ge utrymme för lokal verksamhet och lokalt inflytande på samma gång som den möjliggör skapandet av ett centralt organ, som på bästa sätt kan lösa för hela rörelsen gemensamma uppgifter. Men det är dock därvid, såsom finansministern här också har framhållit, av utomordentlig vikt att det blir vettiga personer, som komma att sitta både i centralbolagets ledning och styrelse och i de lokala styrelserna. Finns där bara viljan att åstadkomma en friktionsfri samverkan mellan de båda grupperna, så är jag övertygad om att den föreslagna organisationen skall kunna på ett smidigt och effektivt sätt handhava den mycket viktiga verksamhet som det här gäller.

Jag går nu över till att säga några ord om den reservation, som jag har vidfogat utskottsutlåtandet, och då först om punkt a) i densamma, vilken rör handhavandet av utskänkingsrättigheterna för de olika restaurangerna.

Enligt nuvarande ordning föra restaurangbolagen ute i bygderna förhandlingar om utskänkingsrättigheterna med vederbörande systembolag och de kommunala myndigheter, som kunna ha med saken att skaffa, såsom nykterhets-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
nämnder, polismyndigheter o. s. v., och sedan förvaltas också utskänkningsrättigheterna hos de olika provinsbolagen.

I utskottsbetänkandet säges, att ehuru det centrala bolaget skall vara bärare av utskänkningsrättigheterna, så skola de lokala bolagen självklart vara oförhindrade att även i fortsättningen förhandla i hithörande spörsmål såväl med systembolagen som med de lokala myndigheterna. Det synes mig emellertid vara en ganska meningslös byråkratisk anordning, att sedan provinsbolagen fört alla underhandlingar och utskänkningsrättigheterna äro förvärvade, så skola dessa samlas på ett ställe häruppe i Stockholm. Sannolikt kommer det att bli en så pass vidlyftig apparat, med tanke på de 200 restauranger som det här är fråga om, att ett par personer komma att vara fullt sysselsatta bara med att registrera och hålla reda på förfallodagarna för alla utskänkningsrättigheterna, då däremot det hela går fullkomligt automatiskt, om de lokala bolagen få ha hand därom.

Vad jag velat vinna med min reservation är sålunda, att man skulle på ett smidigare och mer praktiskt sätt ordna denna sak och därför låta de olika dotterbolagen sköta den på sätt som nu sker.

Jag kan i detta sammanhang inte neka mig nöjet att påpeka, att det är en ganska underlig motivering som utskottet här kommer med. Utskottet säger nämligen, att först efter det att centralbolaget har beslutat om inrättandet av en restaurang, så får utskänkningsrättigheten något värde för dotterbolaget och att härav torde följa att även det formella tillståndet bör innehavas av centralbolaget. Ja, men man kan ju också vända på steken och säga: utskänkningstillståndet har intet som helst värde för centralbolaget, såvida det inte finns ett dotterbolag, som sätter i gång en restaurangrörelse; först då får utskänkningstillståndet överhuvud taget något värde. Det är emellertid inte utskänkningsrättighetens värde, som det här är fråga om, utan helt enkelt det mest praktiska och ändamålsenliga sättet att registrera och förvalta dessa rättigheter.

Det finns också en annan omständighet, som bör beaktas i detta sammanhang, nämligen att de lokala myndigheterna vid oktrojernas beviljande ofta framföra vissa önskemål om, hur rörelsen skall skötas. Det synes mig under sådana förhållanden ganska klart, att det lämpligaste vore att dotterbolaget, som ändå driver verksamheten, finge vara den ansvariga instansen och att centralbolaget kunde utgöra någon sorts klagoinstans i de fall, då dotterbolaget till äventyrs inte anses fullfölja de önskemål, som de lokala myndigheterna kunna ha framställt.

Ur alla synpunkter förefaller det mig sålunda riktigare och mer ändamålsenligt, att utskänkningsrättigheterna fortfarande handhas av dotterbolagen, och jag tillåter mig att på denna punkt yrka bifall till den av mig avgivna reservationen, alltså till vad som där hemställes under punkt a).

Jag kommer därefter till punkt b) i min reservation. Den fråga, som det där gäller, har enligt mitt sätt att se stor betydelse för det lokala samarbete, som nu skall etableras, eller kanske rättare sagt för det lokala inflytande, som nu skall skänkas åt dotterbolagen. Den rör nämligen styrelsens sammansättning.

Genom rationaliseringsåtgärder har ju nu styrelseledamöternas antal nedbringats till fem, och även med risk för att misstänkas för att tala i egen sak nödgas jag att säga några ord om detta. Jag vill emellertid förutskicka, att vad jag önskar i min reservation inte har någon betydelse för min personliga del, alldenstund jag själv redan genom denna begränsning till fem ledamöter blivit så att säga utrationaliserad från denna verksamhet. Det sörjer jag inte över, men det hindrar ju å andra sidan inte, att jag allt fortfarande hyser ett intresse för att inte det lokala inflytandet skall ytterligare beskäras.

Men så kommer att ske, därest man följer utskottets tankegång och säger,

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

att en ledamot av centralbolagets styrelse eller dess verkställande direktör bör ingå såsom en av de fem ledamöterna i de lokala bolagens styrelse. Detta skulle, såvida det inte finns en lämplig centralstyrelseledamot att tillgå inom vederbörande dotterbolags verksamhetsområde, kunna leda till att den lokala representationen reducerades från fem till fyra ledamöter, och det synes mig inte kunna anföras bärande skäl för en sådan anordning.

Inom ett holdingbolag är det ju ganska naturligt, att själva huvudbolaget utövar ett visst inflytande över delbolagen, vilket ofta sker genom att dess styrelseledamöter placeras även i dotterbolagens styrelser. Men i detta fall är det faktiskt så, att centralbolaget genom sitt innehav av preferensaktier kan sätta in fyra av de fem ledamöterna i dotterbolagens styrelser. Endast en ledamot av styrelsen kan nämligen väljas av de aktieägare, som äro innehavare av stamaktierna i bolaget, medan välgarna av preferensaktierna ha rättighet att sätta in fyra representanter. Kammarrens ledamöter inse sålunda, att det inte finns ringaste risk för någon kupp eller någon frondbildning inom dotterbolagens styrelser, som skulle kunna äventyra det inflytande, som centralbolaget rätteligen bör ha.

Jag kan alltså inte finna att en jämförelse mellan ett vanligt holdingbolag och den bolagsbildning, som det här är fråga om, är hållbar på denna punkt, utan jag anser att alla intressen bli tillgodosedda, om man följer min reservation och föreskriver att en sådan dubblering av styrelseuppdrag, som jag här talat om, icke bör få förekomma.

Jag tror också att en sådan dubblering är alldeles onödig när det gäller förhållandet mellan centralbolaget och dotterbolagen, i synnerhet om man går den väg, som jag anvisat i min reservation, och säger att centralbolagets verkställande direktör eller den person, som han i sitt ställe förordnar, bör få kallelse till samtliga dotterbolags styrelsesammanträden och där kunna närvara och framlägga förslag och även få sin mening antecknad till protokollet. På det sättet bör det behov av erfarenhetsutbyte mellan de olika dotterbolagen och centralbolaget, som till äventyrs kan föreligga, helt kunna tillgodoses, och centralbolaget bör genom denna anordning kunna hållas fullkomligt à jour med vad som händer och sker inom dotterbolagen.

Jag skall inte, herr talman, fortsätta att argumentera om dessa saker, utan jag vill nu sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets betänkande med de ändringar, som äro angivna i den av mig till betänkandet fogade reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Man kan inte, när man sitter och hör på debatten här, undgå att konstatera, att när det gäller motståndet mot det föreliggande förslaget, så äro rösterna och argumenten praktiskt taget desamma som de voro under fjolårets debatt i denna fråga, och det är kanske inte heller så underligt. Det är, herr talman, bara en enda ny röst, som har hörts, nämligen herr Nilson i Eskilstuna, och han må förlåta mig, om jag säger att den rösten föreföll en smula konstig i detta sammanhang.

Herr Hagberg i Malmö började sitt anförande med att säga, att intresset för en omorganisation på detta område från första början härstammade från besparingsberedningen och att de ekonomiska synpunkterna sålunda helt och hållet varit de avgörande. Det är riktigt att för besparingsberedningens del de ekonomiska synpunkterna voro de dominerande, men besparingsberedningen pekade även på det orimliga i den dubbelställning, som kontrollstyrelsen har, inte bara i fråga om restaurangbolagen utan även i fråga om systembolagen — besparingsberedningens ursprungliga promemoria avsåg ju en reform såväl beträffande restaurangbolagen som systembolagen.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Herr Hagberg kunde vidare inte förstå, att denna sak var så brådskande att man behövt framlägga ett förslag redan i år, och han undrade, varför man varit så angelägen att göra detta. Jag tycker inte alls att det är märkvärdigt att förslaget framlagts nu i år. Andra kammaren godkände ju i fjol med mycket stor majoritet den då föreslagna omorganisationen, medan i första kammaren rösterna fördelade sig jämnt om jämnt och förslaget föll på lotten. Den seger, som första kammaren sålunda inregistrerade, föranleddes emellertid av en reservation, där det begärdes ett nytt förslag efter samma linjer som den nu föreliggande propositionen. Såvitt jag kan förstå, finns det under sådana förhållanden inte någon anledning att förvåna sig över att vi i år ställas inför ett nytt avgörande i denna sak.

Det har i denna debatt särskilt från reservanternas sida men även av herr Nilson i Eskilstuna framhållits, att man inte kan förstå att den dubbelställning, som kontrollstyrelsen här intager, är så farlig, då det tidigare ju inte spelat någon roll att kontrollstyrelsen haft denna ställning. Herr Hagberg påpekade också särskilt, att det var så sent som 1937 som vi skilde folkrestaurangerna från systembolagen och gjorde dem till självständiga enheter. Men vi skola inte glömma, att när riksdagen 1937 på grundval av den utredning, som hade verkställts av 1928 års rusdrycksrevision, hade att taga ställning till frågan om restaurangbolag, så gällde det en verksamhet, som i jämförelse med den nuvarande var tämligen bagatellartad. Det är först på senare år, som dessa företag ha svällt ut på ett sådant sätt att de fått en omsättning, som väsentligt överstiger hundra miljoner. Jag tror också att herr Hagberg skall medge, att om vi 1937, när vi behandlade dessa spörsmål, hade anat en utveckling av den karaktär, som har ägt rum, så skulle vi redan då ha ansett det orimligt att träffa de anstalter, som den nu gällande förordningen innebär. Och när finansministern i fjol framlade sitt förslag till en omorganisation, förklarade han ju klart och tydligt, att han icke endast ansåge rusdrycksförordningens bestämmelser angående kontrollstyrelsens ställning till restaurangbolagen innebära en orimlig anordning, utan även att han icke kunde taga på sitt ansvar att det icke omedelbart vidtoges förändringar i detta avseende.

När alltså uppmärksamheten på detta sätt är fäst på ett sådant förhållande i förvaltningen, att samma myndighet dels är direktivgivande, dels beviljar ansvarsfrihet för de direktiv, som den själv har givit, så kan man väl ändå inte — det har herr Hammarlund fullständigt rätt i — underlåta att på ett eller annat sätt ordna upp det hela, ty annars träffar ju hela ansvaret för vad som kan komma att hända riksdagen.

Det har nu sagts, att det vore lika lämpligt att vidtaga en motsvarande åtgärd i fråga om systembolagen. Jag är inte, herr talman, blind för att även den saken måste upptagas till prövning, men såsom jag redan i fjol framhöll, hänger ju detta spörsmål samman med de principer, som den nya rusdryckslagstiftning, som för närvarande är under utredning, kan komma att innehålla. Om vi i fråga om systembolagen skola vidtaga en liknande anordning som beträffande restaurangbolagen, blir således närmast beroende på vilka bestämmelser, som komma att gälla för försäljningen av sprit, alltså om det även i fortsättningen kommer att krävas en individuell kontroll, som nödvändiggör en lokal omprövning inom ett begränsat område, eller om vi få en försäljningslagstiftning, där man inte längre har kvar denna individuella kontroll och således inte behöver den direkta anknytning till de lokala förhållandena, som den individuella prövningen av om en person skall få en, två eller tre liter i månaden nödvändiggör. Man kan således inte i detta sammanhang sätta likhetstecken mellan systembolagen och restaurangbolagen.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Nu har ju av de reservanter, som herr Hagberg tillhör — och jag tyckte också att det i herr Nilsons i Eskilstuna anförande gick en underström av detsamma — rätt tydligt sagts, att alla frågor, som röra vår nykterhetslagstiftning böra prövas i ett sammanhang och att därför även denna del av detta komplex, som restaurangbolagen utgöra, borde hänskjutas till 1944 års nykterhetskommitté.

Om det vore tänkbart, herr talman, att det i någon av riksdagens kamrar skulle kunna skapas en majoritet för att avveckla den samhälleliga ledningen av folkrestaurangerna och i stället lägga denna i privatrestauratörernas händer, där den ju en gång legat, då medger jag att herr Hagberg kunde ha rätt i att även frågan om restaurangbolagen borde behandlas i samband med den stora revisionen av rusdryckslagstiftningen. Men jag utgår, som sagt, ifrån att det inte skulle vara möjligt att vare sig i första eller andra kammaren skapa en majoritet av det slaget att man på detta område skulle kunna överflytta till privat drift det som nu ligger under samhällets ledning, då vi ju, när vi 1937 genomförde den nu rådande ordningen, voro tämligen överens om att denna var den lyckligaste. Jag kan inte, herr talman, ett ögonblick tänka mig att det skulle vara möjligt att vinna gehör för en sådan tankegång, och då har inte heller den fråga som det här gäller något som helst samband med de principer, som den nya rusdryckslagstiftningen kan komma att innehålla.

När därtill kommer att kontrollstyrelsen också själv har uttalat, att man inte kan fortsätta sin verksamhet härvidlag då man är medveten om det orimliga i den ställning som kontrollstyrelsen intar, så måste jag, herr talman, säga att det ansvar, som följer med att riksdagen ännu en gång avvisar ett förslag till en annan lösning på denna punkt, är jag för min del inte villig att taga.

När det vidare har ifrågasatts, att några olägenheter inte skulle ha följt av kontrollstyrelsens nuvarande dubbelställning, så vill jag erinra om att det ju varit så lyckligt, att kontrollstyrelsen till chef har haft en person, som varit restaurangman och som haft bättre kännedom om de spörsmål, som det här gäller, än de allra flesta. Men såsom finansministern alldeles nyss framhöll, kan man ju inte tänka sig att i fortsättningen ha det ordnat på det sättet, att det avgörande vid besättandet av chefsposten i kontrollstyrelsen är, om vederbörande är duglig restaurangman eller ej.

Det har här också talats så mycket om faran av att centralisera allt till huvudstaden och det har t. o. m., med bortseende fullkomligt från det förslag till interkommunal beskattning, som kommunalskatteberedningen framlagt, sagts att man drar de beskattningsbara inkomsterna till huvudstaden. Jag skulle kunna ge herr Hagberg adress på en mycket inflytelserik partivän i denna kammare, som för honom skulle kunna skildra, hur stark centralisationen för närvarande är på här berörda område. Jag tror att herr Hagbergs partivän är lika villig att berätta därom för herr Hagberg som han varit att göra det för mig. Det måste väl också anses vara en väsentligt starkare centralisation, om man har ett ämbetsverk med en överdirektör, i vars hand avgörandet ligger, än om det är en styrelse, bestående av åtta personer, som har att träffa dessa avgöranden. Och därtill kommer att det, såsom ju finansministern nyss här skildrat för herr Nilson i Eskilstuna, är andra grupper, som skola revidera och som skola bevilja ansvarsfrihet — det är ju här som bolagsstämmorna träda in. Det kan således inte bli samma dubbelställning för det nya bolaget som för närvarande finns för kontrollstyrelsens del.

Enligt min mening hade det allra lyckligaste varit, om riksdagen i fjol hade kommit till positivt beslut, ty det förslag, som då förelåg, betraktar jag såsom bättre än det som föreligger i år. Men det kan ju vara en sinaksak. Det väsentli-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
ga är att vi få till stånd en ändring av den ordning, som för närvarande gäller, och ur den synpunkten kan jag inte komma till något annat resultat än att jag måste tillstyrka bevillningsutskottets förslag i denna fråga.

Vidare skulle jag vilja säga några ord om herr Sundströms reservation.

Jag minns att jag under debatten i fjol sade till herr Sundström, att jag på grund av de erfarenheter, som vi ha från områden, där det finns holdingbolag, var mycket rädd för dylika bolag. Men om jag nu i år godtar ett förslag om holdingbolag på här ifrågavarande område, så kan jag dock inte göra det med de reservationer, som herr Sundström framställt.

Såvitt jag kan förstå, måste ett förbud för ägaren, staten, av aktiemajoriteten i holdingbolaget och i de olika dotterbolagen, att utse en representant för holdingbolaget i dotterbolagens styrelser, faktiskt sätta i kraft en princip, som jag inte tror att vare sig staten eller någon enskild ägare skulle vilja godtaga. Jag fäster kammarens uppmärksamhet på att enligt den nya ordningen är det inte systembolagen, som komma att bära upp dotterbolagen, utan det är tio aktieägare, utsedda av länsstyrelsen. Det är visserligen sant, att staten genom centralbolaget har möjlighet att utse de fyra ledamöterna i varje styrelse, och utskottet säger ju endast, att regelmässigt böra dessa styrelseledamöter utses inom det område, där vederbörande dotterbolag driver sin verksamhet. Men därifrån och till att utesluta ägaren-staten från att direkt utse någon representant för holdingbolaget i dotterbolagens styrelser, tycker jag att steget är väl långt.

I fråga om utskärkningsrättigheterna säger nu herr Sundström, att man lika gärna kan vända på steken och göra gällande, att om inte dotterbolaget sätter i gång med och driver en restaurangrörelse, så finns det inte något behov av utskärkningsrättigheter. Ja, men man får väl ändå förutsätta, att även holdingbolaget, som står närmast ansvarigt inför staten, har möjlighet att avgöra, om det skall drivas eller icke drivas en restaurang på en viss plats.

Jag tror således, att utskottet genom vad som är skrivet i motiveringen, har på ett lyckligt sätt tillmötesgått de synpunkter, som herr Ward m. fl. gjort sig till tolk för i sin motion.

Innan jag slutar, herr talman, skulle jag emellertid vilja särskilt understryka ett par synpunkter, som utskottet i år liksom i fjol har ansett nödvändigt att starkt betona.

Om nu detta holdingbolag med dotterbolag kommer till stånd, måste det stå klart såväl för centralbolagets som de olika dotterbolagens ledning att verksamheten icke får användas som ett skatteinstrument. När vi år 1937 behandlade frågan om rusdrycksförsäljningsförordningen, så uppgavs från göteborgshåll, att de folkrestauranger, som där drevos, av hänsyn till de enskilda företagarna höllo så pass höga matpriser, att man, om man inte behövt taga denna hänsyn, skulle ha kunnat i konsumenternas intresse väsentligt sänka priserna. Om denna uppgift nu är riktig, så utgör den ett exempel på, hur man inte bör förfara. Det är klart att man måste försöka ha en överblick över det hela, men man får inte av några hänsyn till det ena eller andra intresset glömma, att staten med denna lagstiftning aldrig har avsett att dra in pengar till statskassan.

Den andra synpunkt, som jag här ville understryka, återfinnes på s. 23 i utskottets betänkande, där det står: »Såsom framgår av rusdrycksförsäljningsförordningen skall all försäljning av rusdrycker ordnas och handhas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Utskottet förväntar, att såväl centralbolaget som dotterbolagen låta sig angeläget vara att strängt följa denna bestämmelse och sålunda noggrant beakta de sociala frågor, som stå i samband med bolagens rörelse.»

Skola de nya bolagen fylla det ändamål, som är avsikten, får man alltså lov

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

att se till att de inte bli några skatteinstrument, varigenom på order av finansministern eller någon annan myndighet plockas in pengar till statskassan, och deras verksamhet får inte heller drivas utan hänsynstagande till sociala synpunkter.

Slutligen kan jag inte, herr talman, underlåta att säga några ord med anledning av att herr Hagberg i Malmö inledde sitt anförande med att klaga över att varken socialstyrelsen eller de anställdas organisationer hade blivit hörda i denna fråga. Enligt vad som har upplysts i utskottet, ha de anställdas organisationer förut hörts i detta sammanhang. Jag satt därför faktiskt bara och väntade på, att herr Hagberg, när det gäller ordnandet av denna samhälleliga verksamhet, skulle ha frågat: varför ha inte också privatrestauratörernas organisationer blivit hörda?

Herr Birke: Herr talman! Frågan om en omorganisation av restaurangbolagen synes ha stått på dagordningen praktiskt taget under hela den tid 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning varit i tillämpning. Kontrollstyrelsen tillställde redan i början av 1939 finansdepartementet en promemoria, vari påtalades att kontrollstyrelsen kommit att intaga en båda direktivgivande och kontrollerande ställning i förhållande till restaurangbolagen. Även besparingsberedningen upprättade år 1941 en promemoria, vari kontrollstyrelsens dubbelställning fördes på tal. Besparingsberedningen ansåg att denna dubbelställning vore båda opraktisk och principiellt oriktig och att de olägenheter, som redan då kommit till synes, borde elimineras genom en omorganisation.

Vid föregående års riksdag framlades ju också ett förslag till omorganisation av restaurangbolagen, och vid behandlingen av detta förslag här i kammarna vore praktiskt taget alla de, som deltog i debatten, överens om att olägenheter funnos, som borde undanröjas.

Såsom ledamot i den kommitté, som sysslat med frågan om restaurangbolagens omorganisation, vill jag framhålla, att jag anser det självklart, att utredningsmännen skulle inrikta sig på att eliminera de olägenheter, som påtalats i samband med kontrollstyrelsens dubbelställning. Fyra olika möjligheter ha därvid varit föremål för övervägande, sedan man kommit överens om att den nya organisationen borde få aktiebolags form, och jag vill här något beröra dessa.

För det första har man diskuterat den utvägen att skapa ett enhetligt systembolag. Detta bolag skulle då kunna bli ägare till restaurangbolagen, varigenom kontrollstyrelsens dubbelställning automatiskt skulle upphöra. Emellertid har ju utredningen rörande nykterhetslagstiftningen, som tillsattes så sent som i november 1944, enligt sina direktiv att i ett sammanhang upptaga till behandling hela den svenska nykterhetslagstiftningen. Utredningens arbete blir därför helt säkert mycket tidsödande, och det kan dröja flera år, innan den är färdig med något förslag. Därtill kommer att en jämförelse mellan direktiven för här ifrågavarande två utredningar ger vid handen, att frågan om restaurangbolagens omorganisation skall lösas utan att ett eventuellt förslag till omorganisation av systembolagen avvaktas. Under sådana förhållanden har det inte varit möjligt att till praktisk behandling upptaga den lösning, som förslaget om ett rikssystembolag skulle utgöra.

Den andra utvägen är, att det skapas flera helt fristående aktiebolag. Härigenom skulle emellertid uppstå en viss fördyring av driften, särskilt vad själva ledningen beträffar. De sociala synpunkterna kunde också befaras bli eftersatta, då de rent ekonomiska intressena kanske bleve de dominerande. En annan olägenhet med helt fristående bolag är att det då inte finns någon central ledning.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Den tredje möjligheten är att det bildas ett enda restaurangbolag för hela landet, det s. k. riks-SARA. Det var ju ett förslag därom, som var föremål för riksdagens behandling förra året. Det invändes då mot detta förslag, att det lokala inflytandet inte var tillfredsställande tillgodosett, och den anmärkningen kan ju sägas vara riktig. Det framhölls också, att anordningen med ett riksbolag lätt kunde leda till en viss likriktning av restaurangrörelsen. De sakkunniga ansågo sig inte heller kunna tillstyrka ett sådant förslag, då det enligt vår mening inte beredde det utrymme för det lokala inflytandet som önskligt vore.

Den fjärde utvägen, som är den som tillstyrkts av de sakkunniga, är att man bildar ett centralbolag med olika dotterbolag. Då kontrollstyrelsen för närvarande har ett visst överinseende över de nuvarande restaurangbolagen, så skulle ett sådant centralbolag i stort sett övertaga kontrollstyrelsens åliggande härvidlag, medan restaurangbolagen i stället skulle få formen av dotterbolag. Den omorganisation, som sker, får på detta sätt förhållandevis ringa omfattning, men kontrollstyrelsens dubbelställning blir dock eliminerad. Genom att de nuvarande restaurangbolagen komma att ombildas till dotterbolag, bereder man en värdefull anslutning till de lokala intressena, och man hindrar en alltför långt gående centralisering av verksamheten. Bevillningsutskottet har understrukit, att dotterbolagens handlingsfrihet icke i onödan bör begränsas. Dotterbolagen böra ha möjlighet att i de frågor, som äro lokala, handla relativt självständigt. Jag noterar med tillfredsställelse detta utskottets uttalande, och jag hoppas, att dotterbolagens verksamhet skall gå i den riktning, som utskottet har antytt. Förutsättningen för att den nya organisationen skall bli fullt tillfredsställande är emellertid enligt min uppfattning den att centralbolagets styrelse skall medverka till att dotterbolagen få största möjliga handlingsfrihet, varigenom en alltför långt gående byråkratisk centralisering kan undvikas. Finansministern var ju inne på samma tankegång, när han antydde, att det kommer att bero på ledningen i centralbolaget, hur pass stor frihet dotterbolagen skola få. Genom centralbolagets medverkan bör upphandlingen av varor kunna komma att medföra rätt betydande besparingar. En särskild utredning har visat, att man kan ernå en besparing på ungefär en miljon kronor om året i huvudsak genom förmånligare inköp av maltdrycker och fisk. När därför herr Nilson i Eskilstuna efterlyste de besparingar, man kunde vinna genom en omorganisation, vill jag hänvisa honom till s. 27 av de sakkunnigas utlåtande som finnes bilagt propositionen, där man kan inhämta, att de sakkunniga skrivit om de besparingar, som kunna uppnås. Jag har fäst ganska stort avseende vid dessa besparingar, när jag tagit ställning till det föreliggande omorganisationsförslaget. Kontrollstyrelsen har granskat denna utredning och har för sin del sagt, att styrelsen anser det vara möjligt att åstadkomma dessa besparingar. I detta sammanhang bör framhållas, att det under nuvarande organisation har tagit sex år att genomföra gemensamma fiskinköp. Dylika inköp ha dock icke kunnat ske i full utsträckning, trots att man arbetat för saken i sex år.

Utredningsförslaget förutsätter, att restaurangbolagens verksamhet icke skall få tjäna några fiskaliska intressen, och detta har även understrukits av bevillningsutskottet och finansministern. Man kan därför med glädje konstatera, att på den punkten råder fullständig enighet. Det är ju ganska självklart, att det kan göras vissa erinringar mot det föreliggande förslaget. Bland annat har man sagt, att det vore fråga om en centralisering, en förläggning till Stockholm av ett visst statligt verk. Jag vill med anledning härav erinra om att centralbolaget skall övertaga kontrollstyrelsens uppgifter. Då kontroll-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
styrelsen redan finns i Stockholm blir det ju i det hänseendet ingen ändring i de nu rådande förhållandena.

Bland de myndigheter, som tillstyrkt förslaget, har bland annat sakrevisionen ansett, att det framlagda förslaget med centralbolag och dotterbolag skulle medföra en förbättring av nu rådande förhållanden. Sakrevisionen tillstyrker i likhet med bevillningsutskottet förslagets genomförande. Sakrevisionen har under sin verksamhet gjort sig känd för att ha kommit med utomordentligt goda förslag till rationalisering på en hel del områden, vilket har medfört, att åtskilliga tiotal miljoner kronor inbesparats. Därför bör man tillmäta sakrevisionens yttrande stort värde, då den säger, att förslaget med centralbolag och dotterbolag innebär en så väsentlig förbättring jämfört med nu rådande ordning, att en lösning i enlighet med föreliggande förslag måste betecknas som avgjort bättre än ett bibehållande av nu gällande organisation.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Då jag till förevarande utskotts-betänkande avgivit en reservation, anser jag det vara min skyldighet att med några ord klargöra, varför jag intagit en emot utskottsmajoritetens ståndpunkt avvikande hållning i denna fråga. Föreliggande förslag bygger på det förslag, som avgivits av den utredning finansministern tillsatt efter fjolårets riksdag. Utredningen har upprättat sitt förslag i huvudsak efter de riktlinjer, som angavs av fjolårets riksdag och i en reservation, som då fogats till utskottets utlåtande. På papperet ser det emellertid ut, som om det vore fråga om en helt ny organisation, men i själva verket har man bibehållit idén om ett centralbolag i Stockholm, som skulle vara direktivgivande för hela rörelsen. Man har, formellt sett, låtit de nuvarande dotterbolagen ute i landet fungera, men i verkligheten skulle de icke få något nämnvärt att säga till om. Bestämmanderätten i alla eller i så gott som alla större frågor skulle tillkomma det stora centralbolaget i Stockholm.

Herr Sundström i Skövde pekade på att frågor om tillståndsgivning och om inköp av restauranger enligt det föreliggande förslaget skola avgöras centralt, men i verkligheten är det ju också så, att centralbolaget genom den föreslagna organisationen skulle erhålla fullständig kontroll över de olika dotterbolagen ute i landet. Det är ju föreskrivet, att centralbolaget skall avstå från att utöva sin rösträtt endast när det gäller att välja en, säger en styrelseledamot. Dessutom föreskrives, att verkställande direktören i centralbolaget skall, om icke skäl till annat föranleda, vara ledamot av samtliga dotterbolags styrelser. I realiteten kommer ju detta att betyda, att beslutanderätten i praktiskt taget alla frågor kommer att överflyttas till centralbolaget. Efter genomförandet av denna organisation får man ute i landet icke mycket att säga till om.

Det ursprungliga motivet till att man ivrat för att åstadkomma en förbättring på detta område var ju, att sakrevisionen påpekat, att en rationalisering skulle kunna åstadkommas. Genom en gemensam organisation skulle kunna inbesparas några hundra tusen kronor bl. a. genom att fisk köptes gemensamt. Även denna fråga var ju uppe i utskottet, men den har icke berörts i utskottets utlåtande. Jag förmodar, att det berott på att utskottets ledamöter kommit underfund med att några större besparingar icke stode att vinna på denna väg. Jag hade icke tänkt beröra denna fråga, men då herr Birke nyss haft ordet och just pekat på detta förhållande, får jag verkligen säga, att jag ställer mig ganska tveksam till hurvida det kan vara riktigt, att företag med så pass stor omsättning som centralbolaget med alla dess dotterbolag skall till det yttersta genom sin maktställning pressa ned priserna på fisken. Om man

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
till exempel lyckas pressa ned priserna på fisk med 10 öre per kg, betyder det ofantligt mycket för fiskerinäringens utövare, som skola leva på att sälja fisk, men vad betyder det för restauranggästen? Kanske ett par öre per portion! Jag ifrågasätter vem som har bäst råd att avstå från denna stora vinst.

Jag är givetvis införstådd med att det förhållande, som nu är rådande, att kontrollstyrelsen är såväl direktivgivande som dechargebeviljande myndighet, icke är riktigt, men att därifrån gå över till att vid sidan av kontrollstyrelsen tillskapa ett nytt organ förefaller mindre välbetänkt. Nu säger man, att man tillskapar icke något nytt organ, utan man bara överflyttar från kontrollstyrelsen en del befogenheter. Var och en som har kännedom om den expansion, som statliga företag av detta slag bruka undergå, är väl dock på det klara med att man icke här gör några besparingar. Detta tycker jag är ganska odiskutabelt, och utskottet har icke heller påstått, att så skulle bli valet.

Vad som för mig varit avgörande, när jag tagit ställning till denna fråga, det är den alltmera fortgående tendensen att tillskapa och till Stockholm förlägga nya hela riket omfattande företag. Man sträcker ut sina griparmar över hela landet, dirigerar, ställer och styr för oss alla medborgare. Jag tror det vore lyckligt, om man icke bara talade om att man måste decentralisera och flytta ut de olika företagen ifrån Stockholm till olika delar av landet. Man borde gå in för att söka i praktiken omsätta denna tanke. Sakrevisionen har också framhållit, att en tänkbar lösning vore att låta de olika bolagen ute i landet bli mera fristående och endast tillskapa en kontrollmyndighet. Denna kontrollmyndighet hade icke behövt bli av så pass omfattande storleksordning som centralbolaget säkert kommer att bli. Det är detta som för mig varit avgörande.

Nu göres det gällande, att denna fråga ovillkorligen måste lösas, annars är det fara å färde. Man yttrade till och med i utskottet, att en katastrof kunde inträffa. Jag försökte bilda mig en uppfattning om vari denna katastrof skulle bestå och hur pass allvarlig den vore. Jag lyckades inte få något besked på den punkten. Jag får som sagt medgiva, att den ställning, som kontrollstyrelsen intager, är en dubbelställning, som icke är sådan den borde vara, men att därför tillskapa ett bolag i Stockholm, som skulle ersätta kontrollstyrelsen, anser jag knappast vara riktigt. Man hade i stället bort gå in för decentralisering. Jag tror det hade varit lyckligt, att de olika intressena ute i landet hade fått litet mera göra sig gällande. Jag kan icke annat än till fullo instämma i en motion, som i denna fråga avlämnats av herr Ward, där han säger: »Att försvaga den lokala kontakten syns under alla förhållanden vara ytterligt betänkligt. All erfarenhet visar, att den nuvarande förbindelsen mellan restaurangbolagen och verksamhetsområdets huvudorter är av mycket stor betydelse såväl när det gäller nyplaneringar som när det är fråga om löpande anordningar i förbättrande syfte. Om denna lokala förankring gäller för övrigt, att den befrämjar strävandet att hålla rörelsen på så hög standard som möjligt utan att den ekonomiska försiktigheten eftersättes. Och i det sammanhanget torde det vara på sin plats att ge uttryck åt den djärva och på sina håll säkert anstötliga tanken, att det mest rationella nog vore att ge de nuvarande restaurangbolagen en än mer självständig ställning. Det slags konkurrens, som kan kallas ambitiös tävlan mellan på skilda håll arbetande men likartade företag, är förvisso en betydande tillgång, som knappast kan komma att effektivt utnyttjas inom ramen av den nu föreslagna organisationen, vars strävan väl framför allt blir att vinna den största möjliga uniformitet.» Det är bara beklagligt, att icke herr Ward tagit konsekvensen av detta sitt yttrande och i motionen yrkat på att decentralisering skulle äga rum. Ifall han hade framställt ett sådant yrkande, skulle jag ha känt mig oförhindrad att gå på den linjen.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Herr talman, jag har bara velat angiva några av de huvudskäl, på grund av vilka jag reserverat mig mot föreliggande utskottsutlåtande. Jag kommer att rösta för bifall till den av mig jämte en del andra utskottsledamöter avgivna reservationen.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Trots finansministerns våltalighet måste jag säga, att jag finner argumenteringen för den föreslagna påbyggnaden och centraliseringen av de allmänna restaurangbolagen vara svag. Huvudargumentet lyder: kontrollstyrelsen har genom att den samtidigt är direktivgivande och kontrollerande i förhållande till de allmänna restaurangbolagen kommit att intaga en dubbelställning, vilket föranlett olägenheter, som böra elimineras. Men man redogör icke i något sammanhang för hur de påstådda olägenheterna ha tagit sig uttryck i praktiken. Jag vill redan nu fråga och anhåller om svar: ha andra olägenheter framkommit i praktiken än de, som äro omnämnda i handlingarna eller som omnämnts under den här förda diskussionen?

Jag måste i sistnämnda avseende säga, att jag icke funnit någon exemplifikation av de påstådda olägenheterna. Tvärtom framhåller ju bevillningsutskottet, att kontrollstyrelsens ledning och övervakning av de nuvarande restaurangbolagens verksamhet hittills skötts på ett förtjänstfullt sätt, vilket konstaterande emellertid icke hindrat bevillningsutskottet att sex rader senare i texten tvärtemot vad utskottet tidigare konstaterat skriva, att kontrollstyrelsen i sin nuvarande organisation uppenbarligen icke är i stånd att helt fullfölja de arbetsuppgifter med avseende å skötseln och övervakningen av restaurangbolagen, vilka ankomma på kontrollstyrelsen. På detta sätt ordar man fram och tillbaka i högst allmänna ordalag i såväl departementschefens uttalanden som i bevillningsutskottets utlåtande, och så har man gjort här också under diskussionen. Finns något annat än vad som hittills sagts i frågan, så var vänlig nämna dessa argument! Man vill kanske säga, att de åberopade olägenheterna äro av mer principiell än faktisk innebörd. Man vill icke, säger man på ett ställe i handlingarna, att chefen för kontrollstyrelsen skall ha möjlighet att såväl dirigera restaurangbolagens verksamhet som att utöva en vidsträckt kontroll över dessa bolag, och därför vill man nu skapa ett bolag för båda dessa uppgifter med en självständig styrelse för verksamheten och kontrollen utövad av för ändamålet utsedda revisorer. Kan det verkligen vara nödvändigt? Inskränker sig då icke hela problemet till en fråga om organisationen av kontrollstyrelsen? Är det så, att viss sakkunskap saknas i kontrollstyrelsen, så går det väl an att tillföra styrelsen sådan sakkunskap. Även i kontrollstyrelsen måste väl principen om ansvarsfördelning för tjänstemän vara genomförd. Direktören, chefen, kan väl icke ensam vara ansvarig. Det måste väl vara så som i fråga om alla övriga tjänstemän, att i varje fall de föredragande tjänstemännen äro med chefen ansvariga för besluten i den mån de icke anmäla avvikande mening. Trots att finansministern gjorde sig lustig över att någon dragit en parallell mellan kontrollstyrelsen och andra statliga verk, vågar även jag draga en sådan parallell. Jag frågar: är icke exempelvis järnvägsstyrelsen såväl direktivgivande som kontrollerande inom sitt verksamhetsområde? Man kanske kan säga, att visserligen äro väl nubbandets tidtabeller och taxebestämmelser i detta land något mera invecklade än järnvägarnas tidtabeller och taxebestämmelser, men jag tror, att man vågar draga parallellen. I alla fall vill man nu inrätta en moder-SARA, och åt denna skall man skaffa döttrar genom att låta henne adoptera de ålderstigna VARA, BARA, SARA, SKAR och ÖSARA.

Förutom redan nämnd motivering för detta förslag har man åberopat ytter-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
ligare en, nämligen nykterhetsintresset. För allt tokigt, som sker på spritkultens område i detta land, åberopar man nykterhetsintresset. Nu yttrar exempelvis nykterhetsnämndernas riksförbund, att statsmakternas intresse för en omorganisation av restaurangrörelsen vore motiverat icke minst av önskan att åstadkomma bättre resultat i nykterhetskänseende. Synd att icke finansministern är närvarande. Jag skulle vilja be honom närmare utveckla, hur man skall bevaka nykterhetsintressena på ett bättre sätt genom en moder-SARA. Nykterhetsnämndernas riksförbund framhåller, att syftet med en omorganisation av restaurangrörelsen är att åstadkomma gynnsammare nykterhetseffekt. Jag vore tacksam för ett svar från dem, som anse sig vara verkliga nykterhetsvänner: vari skulle den ökade nykterhetseffekt komma att bestå, varom talas i yttrandena? De allmänna restaurangbolagen tillskapades ju för att avkoppla det enskilda vinstintresset från krögeriet. Det angivna syftet var mycket gott, men nu måste jag tyvärr säga, att det enskilda vinstintresset inom sprithanteringen i dess vidaste bemärkelse har efterträtts av något, som är lika hänsynslöst och pockande, nämligen av finansminister Wigforss intresse att finna objekt för indirekt beskattning. Jag tror icke, att jag tar fel, om jag säger, att avsikten med inrättandet av det nu föreslagna — vad skall jag kalla det? — nubbeutmättningsverket är, att i varje fall i det långa loppet effektivisera den indirekta beskattning, som redan praktiseras i det här landet på känt sätt såväl när det gäller nubben som maten.

Det har nämnts ett argument för supandets förstärkning. Man har sagt, att det skulle medföra en demokratisering, hyfsning och förfining av restauranglivet. Uttrycket kan också återfinnas i handlingarna. Ja, demokratiseringen och förfiningen består i att krogarna klassindelas enligt normen »mindre brännvin till maten i de lägre krogklasserna, mera brännvin till maten i de högre krogklasserna». Så sker gästernas differentiering enligt mätaren plånbokens tjocklek, vilket icke hindrar, att de som i kraft av plånbokens tjocklek få mera sprit anses vara de mest förfinade och placeras i högsta klass. Jag tycker, att det vore befogat, att riksdagen till alla andra yrkanden om utredning, som framställas, också fogade en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning med förslag till omklassificering av i varje fall de »samhälleliga» krogarna. Det borde vara så, att de som konsumera minst med sprit anses som de mest förfinade. Ur nykterhets- och förfiningssynpunkt kan jag alltså icke finna, att man vunnit något med krogarnas förstärkning.

Sedan jag läst igenom propositionen var det egentligen bara ytterligare ett argument för finansministerns förslag om inrättande av ett Över-SARA, som jag väntade på men icke återfann i handlingarna. Jag väntade, att han skulle säga, att förslaget är ett led i förstärkandet, varför SARA kan anses komma att utgöra ett stycke socialism. Argumentet kom emellertid; det serverades av finansministern själv under diskussionen här. Ett sådant argument ligger helt i linje med talet om att vi skola socialisera konsumtionen, så behöva vi icke socialisera produktionen. Jag hör till dem, som fasthålla vid att grundvalen för socialismen skall vara produktionsmedlens socialisering. Jag vill säga, att vill man kompromettera socialismens idé skall man söka inbilla folk, att det tråkiga och dyra SARA är en produkt av finansministerns socialistiska tänkande. I verkligheten är SARA en produkt av ett högst vanligt tänkande av varje kapitalistiskt lands finansminister, nämligen spekulationen att kunna utnyttja konsumtionen av begärliga varor som objekt för att åstadkomma högsta möjliga beskattning.

När vi från vårt håll taga ställning till nykterhets- och sprithanteringsfrågor göra vi det från följande programmatiska inställning. Vi vilja med den försiktighet, som det av restriktionerna frammanade läget kräver, successivt

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
avskaffa restriktionerna med deras motbokskult, avlönade spritspioner och halventiliterideologi. Vid vilja vidare avskaffa icke bara de enskildas utan också samhällets ocker på spritbruket. Vi vilja slutligen minska statens inkomster på spritbruket men öka statens utgifter till kamp mot spritmissbruket och utgifter till sådana ändamål som verklig upplysning och nykterhetspropaganda och en alkoholistvård, som gör skäl för namnet.

Det föreliggande förslaget till ändring i förordningen om försäljning av rusdrycker verkar icke till fördel för förverkligandet av någon av dessa punkter. Tvärtom, reformen pekar hän mot ökad spritbyråkrati, den pekar hän mot en konservering av nu gällande spritbruksupphammande restriktionssystem. och den skapar ökade möjligheter att finansiera statens utgifter med pengar. som plockas från folk med hjälp av spritvaror och spritvanor.

Ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition betyder ju icke heller — vilket jag skulle vilja understryka och vilket ju finansminister Wigforss själv omvittnade här i kväll — att någon del av sprithanteringen skall återföras i enskilda händer. Ett avslag betyder endast, att en ytterligare tillbyggnad på den redan alltför stora spritbyråkratien förhindras.

Med hänvisning till det anförda ber jag därför, herr talman, att få instämma i det avslagsyrkande, som redan framställts under diskussionen.

Herr Olsson i Gävle: Jag lyssnade med stort intresse till det nya kommunistiska nykterhetsprogrammet. Men även om det en gång, när vi skola taga slutlig ställning till rusdrycksförsäljningslagstiftningen i vårt land, kan komma under allvarligt övervägande, tror jag, att det i det nuvarande läget har mycket litet inflytande på de ting, som vi i kväll skola avgöra. Herr Set Persson får förlåta mig, men jag har mycket svårt att förstå, att det icke är lika orimligt ur kommunistisk synpunkt som ur varje annat partis synpunkt, att man har samlat i ett ämbetsverk såväl den direktivgivande makten som också rätten att giva ansvarsfrihet för de egna direktiven. Jag kan icke förstå, att en dylik princip kan godtagas på det hållet.

Nu skall jag icke diskutera vad det ur nykterhetssynpunkt kan betyda, att man bedriver privat eller samhällelig verksamhet med rusdrycker. Jag tror nog, att man skall komma till det resultatet, att den som driver sådan verksamhet av rent privat intresse måste i första hand tänka på vinsten. Det är det vi bestämt varnat emot, att det vid skötseln av dessa företag skall få förekomma ett annat intresse än det samhälleliga.

Till slut vill jag säga, herr talman, att jag skulle beklaga, vare sig vi nu skola socialisera konsumtionen eller produktionen, om det skall bli på det sättet. att ledningen av detta i samhällets ägo överförda skall ligga hos statliga ämbetsverk.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Henriksson: Herr talman! Den förste talaren i denna debatt, herr Hammarlund, slutade sitt anförande med att säga, att om SARA icke är så välklädd så kanske hon icke frestar så många. Ja, herr Hammarlund, jag måste bekänna, att mig frestar hon lika litet i år som hon gjorde i fjol. Jag står sålunda på samma avslagslinje i år som jag gjorde i fjol.

Herr Hammarlund har ju deltagit i den skönhetsbehandling, som ägt rum sedan vi sist behandlade frågan. Jag måste för min del säga, att jag tycker, att resultatet av denna behandling icke har blivit så över sig, eftersom i realiteten det torde bli samma sak i praktiken, vare sig man kallar det för riks-SARA eller central-SARA. När frågan föll i fjol och det skulle tillsättas en

Ang. invrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
ny beredning, en kommitté som skulle pröva frågan igen, så får man ju lov att säga, att det var litet egendomligt att finna, att fyra ledamöter av fem i denna kommitté voro personer, som föregående år i bevillningsutskottet hade bundit sig för finansministerns dåvarande ståndpunkt. Man måste ju säga, att det bör vara litet svårt för en sådan utredning att komma fram till en förutsättningslös och objektiv prövning av frågan.

I det anförande, som finansministern höll här för en stund sedan, gjorde han en insinuation om att vi, som befinna oss i opposition mot detta förslag, skulle ledas av några önskemål, att de statliga företagen skulle skötas så illa som möjligt och därmed verka avskräckande. Jag må ju säga, att den formen av argumentering förvånade mig, när den kom från finansministerns sida. Han brukar ju annars kunna prestera stor skicklighet i debatten. Jag får lov att säga på samma sätt som herr Hammarlund sade i ett annat sammanhang, att när argumenten tryta får man taga till dylika insinuationer.

Min ståndpunkt i denna fråga har jag sökt bygga upp på en saklig prövning av det föreliggande problemet. Jag har ingalunda låtit mig ledas av några sådana synpunkter som herr Wigforss insinuerade. Här är det ju faktiskt ett område, som staten redan helt behärskar. Här är det alltså fråga om hur man skall ordna detta ur konsumenternas synpunkt och ur statens ekonomiska synpunkt och kanske även en tredje synpunkt: förhållandet till näringen i övrigt. Jag skall återkomma till dessa punkter.

Vad gäller frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning skall jag för min del icke inlåta mig i någon djupsinnig diskussion om detta. Jag tycker, att av remissyttrandena och även av andra omständigheter förefaller det icke vara någon ko på isen i det hänseendet och att man mycket väl skulle ha kunnat överlåta denna fråga till prövning av den utredning, som är tillsatt i samband med beredningen av andra hithörande frågor. Jag vill även påpeka, att jag förra året intog den ståndpunkten, att man skulle lösa denna fråga om kontrollstyrelsens dubbelställning genom att göra de befintliga restaurangbolagen till självständiga.

Vad jag i stället nu skall uppehålla mig vid är frågans ekonomiska sida. Herr Wigforss berörde i sitt anförande, att besparingsberedningen hade — som vi även hört föregående talare påpeka här i dag — tagit upp detta spörsmål. och besparingsberedningen hade ju utgått ifrån det ekonomiska resonemanget — som finansministern uttryckte sig — att man skulle kunna åstadkomma en mera ekonomisk drift, om man gjorde ett systembolag och ett restaurangbolag. Detta förklarade finansministern. Men längre fram sade han, att man icke hade tagit upp frågan om systembolaget. Han nämnde dock tyvärr icke varför. Men han sade: att sälja brännvin till svenska folket kräver ingen affärsbegåvning och ingen affärsorganisation.

Ja, ungefär de linjerna var jag inne på förra året, när jag stod på denna plats och diskuterade denna fråga. Jag sade, att när det gäller att distribuera eller servera sprit till svenska folket kan man mycket väl genomföra en mycket långtgående centralisation av driften, därför att där är det blott fråga om att lägga upp ett enhetligt system för hur detta skall tillgå. Där skulle också enligt vad föregående års proposition visade kunna göras ganska betydande besparingar. En post, som observerades i handlingarna förra året, var styrelsearvoden på en fjärdedels miljon kronor till alla ledamöter i systembolagens styrelser. Det tycker jag är en post, som man mycket väl kan spara på, därför att enligt vad som framkommit från kontrollstyrelsen förefaller det, som om dessa styrelser knappast hade någon egentlig funktion att fylla. Men det måhända är den där punkten, som är ett av skälen till att icke frågan om systembolagens omorganisation har kommit upp.

Ang. invrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Då det däremot är fråga om restaurangrörelsen ligger problemet på ett annat sätt. Det är ju i ekonomisk verksamhet så, att ett företag har vad man brukar kalla för ett ekonomiskt optimum. Detta ekonomiska optimum är ganska olika betingat, beroende på vad det är för karaktär på företaget. När det gäller en sådan där ren distributionsfråga kan man ha en mycket stor organisation; det hela kan drivas med god ekonomi. Blir det däremot mera invecklade saker, en funktion som fordrar mera personlig insats och som fordrar en vidlyftigare organisation, sjunker detta ekonomiska optimum ganska långt ner. Restaurangverksamheten tillhör till sin karaktär de företag, där denna punkt ligger ganska långt nere. Överskrider man den komma kostnaderna att stiga i större grad än vad tidigare varit fallet.

Nu har man här i detta sammanhang talat om att man skulle kunna nå vissa besparingar. Herr Birke pekade på uppgiften om att man skulle kunna spara en miljon på centralisering av inköpen. Jag har, herr talman, sysslat med ekonomiska frågor en hel del, när det gällt både produktion och distribution inom vårt land. Jag måste säga, att något mera hypotetiskt än det resonemang, som förts i samband med denna besparingsberäkning, har jag för min del sällan sett. Det är omvittnat från ledningarna för de stora restaurangbolagen, att dessa redan i sin nuvarande omfattning anses vara i det största laget. De äro för stora för att man skall kunna driva det hela på ett ur alla synpunkter tillfredsställande sätt. Det är också omvittnat, att de äro så stora i sina inköp, att de redan nu kunna pressa sina inköpspriser mot den punkt, som man näppeligen kan komma under, nämligen produktionskostnaden. Nu räknar man med miljoner och säger, att man skall taga in det mesta på pilsner och vatten.

När ärendet var uppe i utskottet, anförde jag, att såvitt jag kan förstå kan man ej klämma ner dessa priser på annat sätt än att företaget självt övertar distributionsuppgifter, som annars legat på producenterna. Det finns icke något företag i detta land, som tillverkar vare sig öl eller vatten och läskedrycker och som har produktion över hela landet, utan produktionen av dessa varor är lokalt uppdelad. Skall man då ifrån det centraliserade företaget liksom hittills kunna köpa av vart och ett på de olika orterna, förstår jag inte vad det blir för skillnad mot de nuvarande förhållandena. Skall man i stället göra upp med ett företag, så har det ju sin produktionsapparat på en ort, men då tillkomma alltså kostnader för att föra ut varorna till alla restauranger i hela landet. Jag skulle vara mycket intresserad av att få höra, på vilket sätt man kunnat komma fram till detta resultat och vad man har baserat det hela på för praktiska uppgifter, så att det inte bara är ett hypotetiskt resonemang.

En annan fråga som berörts här, bl. a. av herr Hammarlund på ett speciellt sätt, gäller restaurangbolagens ställning i konkurrens med privat restaurangverksamhet. Herr Hammarlund sade, att om restaurangbolagen äta ut den privata verksamheten är detta ett bevis för att de skötas bättre. Men eftersom de enskilda bolagen fortfarande äro flera menade han, att det inte är någon fara för dem. När finansministern var inne på detta spörsmål, yttrade han, att det skulle vara en konkurrens på en likvärdig basis. Kunde man komma fram till en sådan linje skulle jag för min del anse det vara synnerligen tillfredsställande. Men nu är det tyvärr inte så. Först och främst ha systembolagen, som restaurangbolagen äro nära förknippade med, att bestämma vem som skall ha rättigheter. De kunna ta en rättighet från en privat företagare och ge åt ett restaurangbolag. De ha dessutom en annan favör — de äro av ganska betydande storleksordning och ha monopolrätt på folkrestaurangerna. Det är ett faktum, att de verkligt lukrativa företagen äro folkrestaurangerna. På dem kunna — det påpekades även föregående år — restaurangbolagen göra ganska betydande vinster. Med de vinsterna kunna de sedan driva en expansion inom

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
förstaklassrestaurang-området, vilket faktiskt innebär en ojämn kamp med den privata verksamheten. Man kan alltså konkurrera ihjäl ett privat företag på en plats, men vad som sedan sker när monopolet är upprättat blir en annan historia.

Jag nämnde förra året ett par exempel som visa, hur den där expansionen gått till och vart dess konsekvenser ha lett. Jag nämnde att det mycket exklusiva företag, som man åstadkommit i Karlskrona, i fjol hade en vinst på 44 000 kr. Det hade avskrivit 350 000 kr. på sina anläggningar, vilket var, skulle jag föreställa mig, en normalavskrivning på lång sikt. Växjöföretaget, som också är ett sådant som lyckats ta död på den enskilda verksamheten och skaffa sig en särställning, hade en vinst på 158 000 kr., medan avskrivningarna utgjorde 300 000 kr. I Alingsås redovisades en vinst på 30 000 kr. — avskrivningarna voro 30 000 kr. Jag måste verkligen ställa mig frågan, huruvida detta är ett lämpligt sätt att driva verksamhet med medel som höra till staten.

Jag vill också påpeka, hur dessa företag ha ett övertag i konkurrensen, där man absolut icke kan tala om någon likvärdig bas. Vad till slut konsumenterna beträffar har det ju omvitnats hur risken föreligger, att när de allmänna restaurangbolagen få sin mer eller mindre utpräglade monopolställning kommer detta att leda till en uniformitet, som ingalunda är till konsumenternas glädje eller nytta. Jag kan i detta sammanhang inte heller underlåta, eftersom jag har rätt färska erfarenheter, att peka på vilken påtaglig standardförsämring som ägt rum på våra restaurangvagnar sedan staten övertagit verksamheten där.

Herr talman! Jag kommer alltså för min del fram till att jag inte kunnat se något i detta förslag, som ur mina synpunkter och med de motiv jag här sökt redovisa ställer frågan i något annat läge än det vari den befann sig föregående år, och jag måste därför inta samma ståndpunkt till förslaget som tidigare, nämligen gå på avslagslinjen. Jag ber således att få biträda yrkandet om avslag på förslaget.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag hyser stor beundran, kan jag säga, för finansministerns logiska skärpa i de anföranden han håller här i kammaren, men när jag lyssnade till honom i kväll kunde jag inte underlåta att erinra mig ett engelskt ordspråk, som statsrådet, med det anglosaxiska intresse han liksom jag har, säkerligen känner till, nämligen »Never overdo a thing!» Det vill säga: man skall akta sig att göra för mycket av en sak. Jag undrar emellertid, om inte statsrådet i kväll för en gångs skull gjort litet för mycket av en sak eller med andra ord försökt bevisa litet för mycket.

Uti det intressanta anförande, som hölls från statsrådsbänken i denna angelägenhet, skänkte finansministern den nuvarande chefen för kontrollstyrelsen en eloge för det sätt, på vilket han ryktat sitt värv. Finansministern medgav, att så länge denne varit chef och så länge kontrollstyrelsen letts på detta sätt, har man inte kunnat förmärka några olägenheter av den dubbelställning såsom ett på en gång kontrollerande och direktivgivande organ, som kontrollstyrelsen otvivelaktigt innehar. Men, menade statsrådet, man kan inte förvänta, att kontrollstyrelsen ständigt skall i sin spets ha en chef, som inte bara är ämbetsman utan dessliques en framstående restaurangman. Därför måste man skapa en organisation som är så konstruerad, att de risker som måhända skulle vara för handen, därest kontrollstyrelsen skulle få en annan chef, inte uppstå. Detta resonemang är naturligtvis ganska bestickande, såvitt jag förstår, men man blev ganska förvånad när statsrådet drog konklusionerna av denna sin uppläggning av problemet.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Statsrådet tecknade i snabba drag konturerna av den nya organisationen och ansåg, att den skulle fylla sin uppgift. Han slutade emellertid med en förhoppning, att den nya organisationen måtte komma att visa sig ändamålsenlig, *därest ledningen bleve den riktiga*. Det var ju en ganska väsentlig reservation. Med detta lilla tillägg förklarade statsrådet, att även denna organisation i väsentlig mån är beroende av den person som kommer i dess spets. Vid sådant förhållande kanske man är berättigad att åtminstone i viss utsträckning dra i tvivelsmål, om det verkligen är frågan om en så fulländad organisation, som här har blivit presenterad riksdagen.

Min gamle vän i bevillningsutskottet Adolv Olsson i Gävle hade ett anförande vari han framhöll, att det är ungefär samma argument som kommit fram i debatten i år som i fjol, det är ungefär samma personer som här ha uppträtt, egentligen är det bara en ny röst som låtit höra sig, och det var herr Nilson i Eskilstuna. Sedan detta anförande hölls har emellertid herr Olsson haft anledning att något justera sitt omdöme. Han har själv nödgats konstatera, att man från kommunistiskt håll har presenterat konturerna till ett helt nytt nykterhetsprogram. Jag skall inte uppehålla mig därvid men vill påpeka för herr Olsson i Gävle, att det är väl inte så, att det bara är *en* ny röst som gjort sig hörd i år. Reservationen i bevillningsutskottet innefattar ju några representanter för en meningsriktning, som inte var företrädd inom bevillningsutskottet förra gången. Såvitt jag förstår måste detta tydas så, att tveksamheten rörande det ändamålsenliga i detta projekt har vuxit sedan vi senast hade anledning att behandla det.

Herr Olsson i Gävle erinrade vidare om vad han sagt förra året, nämligen att ett mycket avgörande motiv för honom att gå på Kungl. Maj:ts linje var en förklaring av departementschefen i förra årets proposition, att statsrådet inte kunde ta på sitt ansvar — som herr Olsson sade, och som det också står utsagt i propositionen — att låta den nuvarande ordningen fortsätta. Jag har mycket svårt att förstå den vikt som herr Olsson i Gävle lade vid detta uttalande ifrån departementschefens sida, ty den ordning, som nu plötsligt blivit så vådlig, har dock existerat under en mycket lång följd av år utan att någon som helst olycka har hänt. Vi ha haft restaurangbolag ända sedan 1915, sedan trettio år tillbaka i tiden. Jag känner inte till någon olycka som hänt på grund av kontrollstyrelsens dubbelställning under alla dessa år. Vi ha haft nuvarande organisation sedan 1937, den trädde i kraft den 1 oktober 1938. Man får väl alltså ta detta uttalande med en nypa salt.

Det har i utskottet framhållits rimligheten av att detta spörsmål borde, liksom alla andra spörsmål av denna beskaffenhet, överlämnas till 1944 års nykterhetsutredning. Vi hade frågan uppe förra året, jag gjorde själv det förslaget. Jag hänvisade till att riksdagen 1943 begärt denna stora utredning, som skulle syssla med hela det väldiga komplexet rörande den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Man förklarade då, att man inte visste, huruvida Kungl. Maj:t komme att effektuera riksdagens beslut. Det var inte känt, och vid sådant förhållande måste man ju träffa ett avgörande. Nu har emellertid Kungl. Maj:t effektuerat riksdagens beslut, kommittén är tillsatt, den har antagit namnet 1944 års nykterhetskommitté, och den är i full verksamhet. Alltså har det argument som man anförde i fjol, att kommittén inte var tillsatt, i detta ögonblick intet värde.

Det har här tidigare påpekats, vilket inte kan bestridas, att systembolagens ställning i förhållande till kontrollstyrelsen är identiskt densamma som restaurangbolagens i förhållande till kontrollstyrelsen. Systembolagens ställning skall utredas av den stora nykterhetskommittén. Då förstår jag inte, varför inte också frågan om restaurangbolagen skulle kunna utredas av nykterhets-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
kommittén. Kanske kan man säga, att direktiven inte skulle lämna utrymme för ett handläggande inom nykterhetskommittén av dessa spörsmål. Såvitt jag kan tolka departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet, måste emellertid här föreligga mycket stora möjligheter att inom denna utrednings ram även handlägga denna fråga. I statsrådsprotokollet heter det nämligen: »De böra» — alltså de sakkunniga — »äga att i ett sammanhang upptaga till bedömning hela den svenska nykterhetslagstiftningen och mot varandra väga effekten av samhällets olika nykterhetsvårdande åtgärder.» Härmed har ju, såvitt jag kan förstå, finansministern givit de kommitterade carte blanche.

Nu kan man invända, att denna kommitté är en historia på lång sikt, man vet hur länge kommittéer bruka sitta. Det har talats om att den skulle arbeta kanske sju, åtta år, enligt den vanliga tidtabellen för kommittéer som syssla med nykterhetsspörsmål här i landet, och det är inte alls omöjligt att den kommer att sitta så länge. Dess föregångare startade 1928 och blev inte färdig förrän 1934, så det finns prejudikat på att detta arbete kan ta lång tid i anspråk. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att direktiven ge möjlighet för de kommitterade att framlägga separata förslag i sådana spörsmål, om vilka man anser det vara av betydelse att de bli lösta inom en tämligen näraliggande framtid. Inte heller på den punkten föreligga alltså några som helst svårigheter, därest man vill överlämna detta spörsmål till nykterhetskommittén.

Herr Olsson i Gävle underströk i slutet av sitt anförande de sociala synpunkter, som man kan anlägga på detta problem. Jag delar hans uppfattning härvidlag. Även jag har den meningen, att detta — bland mycket annat — är en i eminent grad socialpolitisk fråga. Men då spörjer man sig: varför har inte socialstyrelsen fått säga sin mening i denna fråga, varför har man betagit socialstyrelsen dess möjlighet att yttra sig i detta sammanhang? Jag har inte fått något svar på den frågan, jag har framställt den en gång tidigare i kväll. Jag gjorde även en fråga, varför man inte hört parterna på arbetsmarknaden, i den mån de äro inkluderade i sammanhanget. Jag tänkte då naturligtvis i främsta rummet på de anställda, vilkas antal uppgår till över 7 000. Herr Olsson i Gävle svarade inte på den frågan, men han förklarade att han hade väntat att även spörsmålet skulle framkomma, varför inte de privata restauratörerna blivit hörda i denna angelägenhet. Nej, herr Olsson, det har jag inte ett ögonblick ifrågasatt, ty detta är ett spörsmål som inte berör de privata restaurangerna. Det är ju fråga om att omorganisera de redan förefintliga allmänna restaurangbolagen. Den part, som har intresse av den blivande organisationen, är naturligtvis de anställda, men deras mening har icke blivit inhämtad.

Såvitt jag förstår, är underlaget för denna proposition synnerligen vagt. Jag har under debatten försökt räkna samman hur många remissinstanser man vänt sig till för att höra deras uppfattning om förslaget. Jag har kommit fram till 22 stycken. Av dessa 22 remissinstanser ha endast 2 — säger och skriver 2 — tillstyrkt departementets promemoria, eller noga räknat endast en, nämligen Nykterhetsnämndernas riksförbund. Den andra instansen är kontrollstyrelsen. Att kontrollstyrelsen ställt sig förstående är ganska givet, enär det är kontrollstyrelsen som ursprungligen fäste uppmärksamheten på denna sin dubbelställning. Man måste säga, att åtminstone matematiskt sett väger inte balansen mellan remissinstanserna över till förmån för propositionen.

Jag tror inte det är så mycket att tillägga i denna fråga. Vi kunna väl inte övertyga varann, vare sig på ena hållet eller på det andra. För min del beklagar jag, att detta ärende skall forceras igenom på detta sätt.

Finansministern framhöll i sitt anförande, att det inte är frågan om att i viss utsträckning förstärka restaurangväsendet. Det är nämligen vad de all-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

männa restaurangbolagen beträffar redan förstatligat, så ur den synpunkten hade han svårt att förstå, att man ville yrka avslag på propositionen och falla tillbaka på status quo. Ja, jag har den meningen, att hade det varit möjligt att få en ändring till stånd även i den nuvarande organisationen, skulle jag mer än gärna ha medverkat därtill. Jag har nämligen den uppfattningen, att dessa restaurangbolag äro fullständigt oformliga med hänsyn till de uppgifter de ha att fylla. Vi måste dock betänka, att ett företag som t. ex. SARA skall sköta en verksamhet, som sträcker sig från Visby i söder till långt upp i nordligaste Norrland. Ett sådant företag som VARA har en verksamhet, som sträcker sig från Göteborg i väster över Växjö i mellersta Sverige och ned till Karlskrona i östra Sverige. Man måste förstå, att ledningen av sådana företag inte kan bli sådan som den borde vara, i varje fall kan det inte förekomma något hänsynstagande till de lokala uppfattningar, som böra göra sig gällande i fråga om en näring som denna. Skall det hela nu centraliseras på det sätt som här är ifrågasatt, betyder det att ledningen i Stockholm skall sköta rörelser, som ligga på ett avstånd från Stockholm av 70—80 mil. Jag har mycket svårt att förstå, att en på så sätt administrerad verksamhet skulle kunna lämna några resultat, som ur konsumenternas synpunkt kunna vara tillfredsställande, och jag tror inte de kunna vara tillfredsställande ur samhällets synpunkt heller, vilket man givetvis också bör skänka beaktande.

Jag har, herr talman, ingen anledning ändra den uppfattning, som jag tidigare har givit uttryck åt, och vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Olsson i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Med anledning av herr Hagbergs senaste anförande vill jag bara säga, att jag är fullt medveten om att dessa folkrestauranger funnits i trettio år. Den saken, herr Hagberg, ha vi ju talat om vid flerfaldiga tillfällen, men först efter 1937 blevo dessa restaurangbolag av den storleksordning som de under de senaste åren utvecklats till. Före 1937 lågo åtskilliga av dessa folkrestauranger på privata händer, och det var först genom den lagstiftning som då infördes som de avskildes och sedan blevo dessa företag -- en affär med en omsättning på mellan 100 och 110 miljoner kr.

Herr Henriksson slutade sitt anförande med att säga, att ingenting har inträffat sedan i fjol, och därför höll han fast vid sin ståndpunkt. Jo, herr Henriksson, det har inträffat, att den kammare som i fjol med lottens hjälp fällde detta förslag i kväll med 69 röster mot 35 godkänt bevillningsutskottets förslag.

Herr Hagberg i Malmö, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Jag har svårt att förstå herr Olssons argumentering på denna punkt. Han menar, att det förhållandet, att restaurangbolagens omfattning nu är större än den var 1937, borde föranleda oss att skänka en annan uppmärksamhet åt spørsmålet om kontrollstyrelsens dubbelställning än vi gjorde då. Men, herr Olsson, detta är ju ett kvantitativt bedömande av en rättsfråga, vilket såvitt jag förstår borde vara främmande för riksdagen. Föreligger här ett allvarligt missförhållande, vilket ju herr Olsson påstår att det gör i fråga om kontrollstyrelsens dubbelställning, så är det väl ett allvarligt missförhållande vare sig restaurangbolagens omsättning är 25 miljoner eller 100 miljoner kr.

Herr Henriksson erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag kan hålla med herr Olsson i Gävle om att första kammaren i år intagit en annan ståndpunkt än förra året. Men, herr Olsson i Gävle, jag är absolut övertygad om att många av dem, som röstat för förslaget, icke gjort det med någon större tillfredsställelse eller lust. Jag är övertygad om

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
att det i denna kammare finns ett betydande antal ledamöter, som i dag med stor motvilja komma att rösta för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Vad som här inträffat för att åstadkomma detta läge skall jag emellertid icke yttra mig om.

Härpå yttrade:

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Efter de ganska långa och ingående debatter, som här förts, kan ingen gärna komma med något nytt, och det kan jag ej heller, trots att jag varit med i utskottet under ärendets behandling. Vad jag kommer att säga är blott ett personligt vittnesbörd.

När jag i utskottet kom att taga del i detta arbete, kände jag mig fullkomligt obunden och visste icke vilken linje jag skulle komma att välja. Efter att med intresse ha åhört diskussionen i ärendet, både den som fördes i fjol och i år, och fått framlagda för mig alla sakliga skäl från båda sidor, har det för mig blivit fullkomligt klart, att jag endast har att följa utskottsmajoritetens väg. Den vägen var jag klar med vid utskottsbehandlingen, därför borgar ju också mitt namn under utlåtandet.

Jag skulle emellertid vilja beröra ett par detaljer, som även från andra talaras sida berörts i slutet av debatten. Jag tror, att det var herr Jonsson i Skedsbygd, som påtalade, att det vid ett tidigare tillfälle sagts, att om det fortsätter så här kommer det att leda fram till en katastrof, och han efterfrågade också orsaken härtill. Under utskottsbehandlingen — herr Jonsson i Skedsbygd var då icke närvarande, som jag trodde — var den frågan uppe till diskussion. Det framhölls, att det från början icke fanns så förfärligt många restauranger, som hörde till SARA-bolaget. Det var således lättare då för kontrollstyrelsen att sköta det hela, i synnerhet som detta ämbetsverk hade en chef, som var intresserad och sakkunnig på området. Under årens lopp har emellertid verksamheten svällt ut alldeles ofantligt. Tilloppet av nya restauranger till SARA-bolaget fortsätter, och med den utvecklingen kommer det så småningom att bli svårare och svårare, därest handläggningen av dessa frågor alltjämt skall åvila ett ämbetsverk, i synnerhet som de geografiska gränserna mellan de fem nuvarande bolagens verksamhetsområden äro mycket konstiga, om jag så får säga. Områdena gripa in i varandra, och det finnes till och med restauranger, vilka ligga isolerade inom andra bolags verksamhetsområden. En ändring bör därför komma till stånd. Vi mena då, att om den dirigerande ledningen och den kontrollerande ledningen bli skilda från varandra, blir det lättare för det nya bolaget att ha hand om denna rörelse och eventuellt ändra gränserna.

Reservanterna ha ifrågasatt, om det finnes något nykterhetsintresse bakom den ändring, som nu föreslås skola ske. Ja, det kanske man icke direkt kan säga, om man ställer mot varandra frågan, om man skall ha ett holdingbolag med dotterbolag, eller om man skall ha de nuvarande fem självständiga bolagen. Det kommer kanske ur den synpunkten i stort sett på ett ut. Men om man ställer upp frågan, om man skall ha dessa statliga bolag eller enskilda bolag, måste det väl ändå ligga klart för alla, som intressera sig för saken, att ett statligt bolag, där det enskilda vinstintresset är avkopplat, måste vara betydligt förmånligare ur nykterhetssynpunkt. Man kan ju också antaga, att det statliga holdingbolaget med dotterbolag blir bättre skött även ur restaurangsynpunkt. och då kan det ju tänkas, att ännu flera av de enskilda restaurangerna med Kungl. Maj:ts medgivande läggas under detta bolag, vilket ju indirekt skulle leda till ett förbättrande av nykterhetstillståndet inom hela restaurangrörelsen. Ur ren nykterhetssynpunkt tvekar jag således icke att förorda den linje som utskottet gått på.

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Principerna för det statliga bolaget äro att åstadkomma minsta möjliga skadorna och att gästerna erhålla den största möjliga valutan för pengarna. Det enskilda vinstintresset avkopplas. Om så mycket som möjligt av restaurangverksamheten kommer under en ledning, som följer dessa principer, kommer detta naturligtvis att ur nykterhetssynpunkt hälsas med glädje. De rent affärsmässiga synpunkterna på denna fråga skall jag ej giva mig in på, då dessa redan skärskådats från olika håll.

På grund av alla de sakliga skäl, som här framförts, och på grund av att jag personligen lägger den största vikt vid nykterhetsintressets främjande, står det för mig alldeles klart, att jag skall följa utskottsmajoriteten. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Bara några få ord med anledning av herr Hagbergs i Malmö yttrande.

Herr Hagberg i Malmö sade, att när man icke kan göra några invändningar mot den ledning, som restaurangbolagen nu ha, enär denna person, enligt vad jag tidigare yttrade, visat sig synnerligen lämplig för denna verksamhet, varför finns det då anledning att nu företaga en ändring av organisationen? Ja, det är en sådan där fråga, som man egentligen har svårt att svara på. Om icke frågaren omedelbart inser, att det är skillnad mellan en tillfällighet, som en person utgör, och en förnuftig organisation, så är det icke mycket att tillägga. Jag kan ej se, att statsmakterna kunna garantera, att ett ämbetsverk som kontrollstyrelsen ständigt och jämt får en för ifrågavarande uppgifter lämplig chef. Det är, som det redan sagts i debatten, icke möjligt att, när det gäller att sätta till en chef för ett ämbetsverk, avgöra, om just denne är lämplig att sköta ett affärsföretag. Det är en lyckträff, om så blir fallet. Jag vill emellertid tillägga, att det är tydligt, att de som nu och tidigare riktat kritik mot de förfärligt ledsamma restaurangföretag, som vi för närvarande ha, inte gärna kunna instämma i att den nuvarande ledningen är förträfflig. Den naturliga slutsatsen blir då att undersöka, om det icke är nödvändigt att skapa en lämpligare institution för skötseln av dessa företag.

Eftersom det kommunistiska partiet både i denna kammare och i första kammaren sällat sig till motståndarna mot förslaget, vill jag säga några ord här om. Jag skall dock icke gå in på kommunisternas bevekelsegrunder, ty jag skulle förmoda, att även de äro något påverkade av den allmänna agitation mot förslaget, som är så lätt att föra bland allmänheten. Det heter i denna, att det blir besvärligt och byråkratiskt, när staten tar hand om företag, och det finnes mycket folk, som lätt låter sig ryckas med av sådant. En agitation av den arten får ju lätt vind i seglen, och sedan går det lätt att rösta emot förslagen. Men om det kommunistiska partiet ville allvarligt överväga sin egen framtid och sina egna insatser, när det gäller samhällets ekonomiska organisation, då tror jag, att det snart skulle komma till insikt om att det verkligen är ett stort intresse, att de företag, som ägas av det allmänna, verkligen skötas så att man icke utan vidare kan kasta i ansiktet på dem det omdömet, att där förekommer byråkratism och byråhushållning.

Vad som förvånat mig mest i den diskussion, som förts under mer än ett års tid om denna fråga, är, att just de grupper, som med största energi vänt sig mot byråkratiska samhällsformer, ha så litet sinne för om man från regeringens sida kommer med förslag, som innebära försök att komma bort från byråkratism för att i stället åstadkomma mera affärsmässiga former för organisationen. Även om man erkänner att den byråkratiska organisation, varom här är fråga, fyllt sin uppgift som en ekonomisk organisation och detta på grund av personliga företräden hos chefen, måste man, om man ser saken på

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)
längre sikt — vilket ju är riksdagens uppgift att göra — bortse från det personliga och fråga sig: vilken är den från sakliga synpunkter sett rimligaste organisationen för statens affärsverk? Jag tror, att svaret icke kan bli va mer än ett, nämligen att det icke är den vanliga formen för svenska ämbetsverk.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag tycker, att herr statsrådet gick litet vid sidan om min erinran. Jag påpekade, att statsrådet önskat framhålla, att kontrollstyrelsen i sin spets haft en person, som på ett utmärkt sätt ryktat sitt värv icke bara som chef för ett ämbetsverk utan även som framstående restaurangman. Statsrådet menade, att man icke för all framtid kan vänta ett sådant förhållande. Man kan icke utan vidare gå ut ifrån att en efterträdare till den nuvarande kan vara i besittning av samma egenskaper som denne. Även jag har den uppfattningen, att man icke kan resonera så. Man har därför sökt skapa en organisation, som skall vara så konstruerad, att man icke skall vara lika beroende av vem, som sitter i ledningen, som när fråga är om den nuvarande kontrollstyrelsen i dess förhållande till de allmänna restaurangbolagen. Detta är ju avsikten med denna nya organisation. Men sedan statsrådet på detta sätt tecknat sin uppfattning av frågan och dragit upp linjerna för den nya ordningen, uttalar han till slut en förhoppning om att den nya organisationen skall komma att visa sig ändamålsenlig, *därest ledningen för densamma blir den riktiga*. Därmed tillkännagiver han sin uppfattning, att det även i detta fall kommer att hänga på den person, som kommer att sättas i spetsen för den nya organisationen. Men man skall väl icke göra denna sådana, att den skall vara helt avhängig av den person, som kommer i dess spets. Då kan man icke räkna med att organisationen skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

Herr statsrådet menade, att detta förslag icke skulle leda till någon byråkrati, utan att det tvärtom innebure ett steg mot en affärsmässig drift av denna stora rörelse. Jag har icke den uppfattningen, utan jag förmenar, att konstruktionen av detta centralbolag med därtill knutna dotterbolag är sådan, att den nästan ofrånkomligt måste leda till en ytterligt stark byråkrati. Hur är exempelvis kompetensfördelningen mellan centralbolaget och dotterbolagen? Jo, kompetensfördelningen är den, och för denna ha de sakkunniga dragit upp riktlinjerna, att i alla frågor av betydelse är det centralbolagets ledning, som ensam har att fälla avgörandet. Jag kan ej finna, att detta är ett steg i riktning mot affärsmässighet. Så vitt jag förstår, är det ett steg mot ganska stark byråkrati. Jag finner fog för denna min uppfattning även i den omständigheten, att konstruktionen av detta bolag är identiskt densamma som konstruktionen av spritmonopolet och tobaksmonopolet. Det centrala bolaget blir ett rent statsföretag, som slaviskt kopierar de hittillsvarande statsmonopolens ingalunda klanderfria organisation.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill bara erinra om att när jag talade om att utfallet av denna nya ordning bleve beroende på ledningen, syftade jag icke på verkställande direktören. Det förutsattes ju, att denne blir en person, som är lämplig, men uppenbart är, att det blir styrelsen, som kommer att ge riktlinjerna för ett sådant företag. Det blir i hög grad beroende på denna, så vitt jag förstår, om den efter förnuftiga principer vill överlåta rörelsefriheten åt de lokala organen där det är lämpligt med sådan rörelsefrihet. Det är klart, att om man sätter till en styrelse, som icke har något som helst intresse för vad jag kallar den lokala rörelsefriheten, kan även denna organisation råka på sned. Men jag tror mig ha sagt, att jag icke på något håll bland dem, som bekämpat denna organisa-

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

tionsform, och icke heller bland dem, som äro anhängare av denna, finnes någon önskan att skapa en sådan organisation, där centralstyrelsen skall tillvälla sig inflytande över det, som bör skötas av de lokala bolagsledningarna. När jag säger, att det hela blir beroende av styrelsens sätt att sköta sina åligganden, är det ej detsamma som det fall, då ledningen ligger i händerna på en enda person, som händelsevis på en post i ett ämbetsverk visat sig som en lämplig affärsman.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Statsrådet Wigforss uppmanade kommunisterna att tänka på framtiden också i frågor av denna beskaffenhet. Ja, herr statsrådet, det är också vad vi sökt göra. Vi ha då kommit till det resultatet, att denna över-SARA, som det är fråga om, egentligen icke är något annat än ett nytt ämbetsverk, som skulle sälla sig till de tidigare, även om man väljer bolagsformen för detta fall.

Vår tanke för framtiden har gått i den riktningen, att vi icke önska förstora den byråkratiska apparat, som man redan har skapat i samband med sprithanteringen i detta land. Därför ha vi sagt oss själva, att det måste gå lika bra att inom kontrollstyrelsen organisera vad som eventuellt nu brister. Verket bör kunna sköta de dubbla uppgifterna lika väl som ett visst ämbetsverk, till vilket man skulle överlämna dem. Detta ämbetsverk får ju också dubbla uppgifter att sköta på det sättet. Det är endast detta, som föranlett den inställning, som jag har givit uttryck för.

Jag har för säkerhets skull begärt, att talesmännen för det nya bolaget skulle angiva åtminstone något konkret fall, på vilket det kunde peka och säga: så där se de olägenheter ut, om vilka vi i handlingarna talat i allmänna ordalag. Men hittills har ingen nämnt ett enda exempel på vari olägenheterna skulle bestå i praktiken. Kanske finnas de, men i så fall är det något som fördöljes för riksdagen, och då få de som önska en ändring taga ansvaret, om de skulle lida nederlag i sina strävanden.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill till herr Persson i Stockholm säga, att jag uppskattar i högsta grad de svenska ämbetsverkens verksamhet på områden, som för dem äro naturliga, men jag tror icke, att någon, som under längre tid haft möjlighet att följa dessa ämbetsverk, kan komma till annat resultat än att ett sådant ämbetsverk, när det gäller att organisera en ekonomisk verksamhet, icke är den riktiga formen. Det är endast på grund av dessa mina erfarenheter som jag kommit till en annan uppfattning än den herr Set Persson givit uttryck åt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först bekräftande utskottets hemställan propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i mom. a) av den av herr Sundström i Skövde avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) avgivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. inrättande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Hagberg i Malmö, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 59 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i mom. b) av den av herr Sundström i Skövde avgivna reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 2.

Lag om
ändring i 30
kap. rättegångsbalken i
1734 års lag,
m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 23 mars 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 251, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
- 2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herr *Johansson* i Stockholm inom andra kammaren väckt motion, nr 573, vari yrkats avslag å propositionen.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslaget till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag — måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intagna lagförslag;

B) att den i ämnet väckta motionen II: 573 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Gezelius*; samt

2:o) av herrar *Lindqvist* och *Rylander* beträffande viss del av utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Detta förslag går ut på att lätta arbetsbördan för högsta domstolen, innan den står inför uppgifterna i anledning av den nya rättegångsbalken. Denna minskning i arbetsbördan skall åstadkommas på det sätt, att möjligheten att fullfölja talan till högsta domstolen skulle begränsas.

Det är inte min avsikt att försöka draga upp någon debatt i denna fråga, så

Lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m. (Forts.)

mycket mindre som jag själv icke kommer att framställa något yrkande. Jag har begärt ordet, därför att jag har velat yttra några ord i anledning av vissa betänkligheter, som ha yppat sig emot förslaget, nämligen dels från motnären herr Johansson i Stockholm och dels också från reservanten herr Gezelius. Båda anmäla betänkligheter emot förslaget ur rättssäkerhetssynpunkt. Det förhåller sig onekligen så — det kan man inte bestrida — att detta förslag i jämförelse med hittills rådande ordning ger en något mindre trygghet åt parterna. Men detta kanske inte är så mycket att anmärka på vid det förhållande att vi dock inom några få år för framtiden måste dragas med en fullföljdsordning av nu föreslagna art. Jag kan alltså inte fatta anmärkningarna på annat sätt än så, att de grunda sig på den uppfattningen, att processförfarandet efter nya rättegångsbalken skulle skänka parterna så stor trygghet i underrätt och hovrätt, att fullföljd till högsta domstolen i princip vore överflödigt, under det att, efter nuvarande rättegångsordning, en sådan fullföljd skulle vara erforderlig. Jag är ganska tveksam därom, huruvida den uppfattning, som sålunda anmärkningarna måste grunda sig på, kan vara hållbar.

År 1931, när de allmänna grunderna för den nu antagna nya rättegångsbalken framlades i kammaren, tillät jag mig framställa viss kritik. Jag sökte påvisa, hurusom den gamla ordningen inneslöt en betydande kärna, som man borde ha begagnat sig av och byggt vidare på. I stället lät man leda sig av en idealbild, som man i själva verket aldrig kunde nå. Jag erkänner gärna, att de grunder, som framlades 1931, sedermera ha ganska betydligt modifierats. Likväl kan jag inte uppskatta den nya rättegångsbalken mera, än att jag kan medge, att den i *vissa* hänseenden kan medföra större trygghet än den gamla ordningen, under det att det i andra avseenden förhåller sig tvärtom.

Min åsikt är därför, herr talman, att då man i den långa framtiden måste nöja sig med en på, som man säger, tillståndsprövning eller dispensprövning beroende fullföljd till högsta domstolen, så kan man också göra det nu under ett par år framåt. Detta hindrar mig emellertid inte att finna det beklagligt, att ett sådant här lappverk på den nu döende rättegångsbalken skulle ha behövt göras. Jag vill vidare, herr talman, säga, att jag gillar fullkomligt de betänkligheter, som reservanten herr Gezelius har anfört emot den irrationella karaktären i undantagsregeln till 8 § i 30 kap. nuvarande rättegångsbalken. Men hela förslaget är ju att betrakta såsom ett provisorium, och anspråken måste ju rätta sig därefter. Detta är anledningen till, att jag icke har något yrkande att framställa.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! De betänkligheter, om vilka herr Lundstedt nyss har talat, delas ju inte bara av mig och reservanten. Jag noterar att t. ex. Sveriges advokatsamfund och till och med justitiekanslers-ämbetet ha anfört liknande betänkligheter. Sistnämnda ämbete anför, att det icke kan avvisa uppfattningen att genomförandet av promemoriens förslag skulle vara ägnat att leda till försämrad rättssäkerhet med de allvarliga olägenheter detta innebär och att begränsning av fullföljdsrätten enligt ämbetets mening framkallar fara för en minskad tilltro till rättsskipningen.

Det är ju dock inte så små saker man här håller på att genomföra. Det betyder ju, att normal fullföljd till högsta domstolen begränsas till de grövre brotten, alltså till brott, för vilka ådömts minst ett års straffarbete eller internering, medan det i övriga fall krävs tillstånd, som utdelas av högsta domstolen själv. Jag tror det är en synnerligen betänklig väg man där har slagit in på. Jag säger inte detta på grund av någon som helst överskattning av högsta domstolen. Jag har tidigare i ett par debatter anfört mycket grava anmärkningar mot den prestigeökansla man har i den högre juridiken och som

Lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m. (Forts.)
gör att man aldrig vill ändra en dom. Jag har anfört ett fall, där varje grundval för domen bortfallit men domen ändå kvarstod, nämligen fallet Klasén. Men det finns ju grader, och jag måste säga, att jag för min del är mycket rädd för att exempelvis den nazistiskt influerade Svea hovrätt i högre grad än hittills skall bli sista instans, som den i en mängd fall kommer att bli.

Nu kan man i likhet med herr Lundstedt säga, att när man antagit denna rättegångsbalk få vi i alla fall denna fullföljdsrätt inom två år, och det är ju riktigt i och för sig. Men nu skall man döma i två år efter de gamla reglerna och ändå ha detta tillstånd.

Jag är för min del också mycket kritisk emot den nya rättegångsbalken. Jag tror inte på föreställningen, att plötsligt, i och med att rättegångarna i högre grad bli muntliga och det vidare bland annat blir en ändring i rättens sammansättning, man därmed skall komma till, för att citera något av vad som yttrats av t. ex. nedre justitierevisionen, att denna muntlighet och bevisomedelbarhet i såväl underrätt som hovrätt innebär större garantier för riktiga domslut. Det är alldeles riktigt, vad herr Lundstedt sagt, att utskottets uttalande måste bygga på föreställningen, att nu bli domarna så pass rättvisa redan i de lägre instanserna, att fullföljd till högsta domstolen i princip blir överflödig. Jag tror att det är en stor illusion man här hänger sig åt. Domarna komma väl att bli ungefär som de ha varit hittills, och de komma som hittills att influeras av vederbörande domares mänskliga svagheter, deras politiska och andra fördomar, vilka ju alldeles speciellt ha gjort sig gällande i en rad av domar, som fällt enligt strafflagens kapitel 8 enligt de monstruösa lagar, som tillyxades här under 1940 och 1941.

Men då man har den föreställningen, att själva förfarandet automatiskt skapar rättvisa domslut, kan man ju därav draga den slutsatsen, att då skulle högsta domstolens arbetsbörda rent automatiskt bli mindre, ty det bleve mindre anledning till överklagande. Jag finner också vissa motsättningar i motiveringen. Det sägs t. ex. i justitiedepartementets promemoria, att detta nya tillståndsförfarande icke i och för sig medför minskad arbetsbörda för högsta domstolen utan tvärtom på grund av att den dispens, som skall ges, skall behandlas av minst tre justitieråd. Det blir ju en extra procedur, och i de fall, där överklagande tillåtes, blir det alltså ett dubbelt förfarande, men detta, menar man, skall utjämnas därav, att då måste minst fem justieråd deltaga i domslutet, men vid prövningen skall det räcka med tre och därmed skall det bli en bättre arbetsfördelning.

Jag är mycket orolig för att justitiekanslersämbetet får rätt däri, att den bristande tilltro till rättssäkerheten, som framför allt under de senaste åren kommit fram, kommer att avsevärt ökas genom detta nya tillståndsförfarande. Jag och många med mig ha ansett, att den arbetsbalans, som föreligger inom högsta domstolen, skulle kunna regleras på annat sätt, såsom någon föreslagit genom en tillfällig ökning av antalet ledamöter — justitieministern har varit inne på tanken, att en del av denna ökning av arbetsbördan kan bero på kristidsförbrytelser o. s. v. -- eller också genom en annan organisation inom högsta domstolen själv.

Även om för många åtalade och dömda överklagande till högsta domstolen bygger på en illusion, så anser jag det inte bra att ta denna illusion ifrån dem. Jag inskränker mig till att yrka bifall till motion nr 573 om avslag på propositionen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Då den föregående ärade talaren yrkade avslag på det föreliggande ärendet, måste jag ju begära ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m. (Forts.)

Motionären herr Johansson har ju, som han säger i sin motion, yrkat avslag på det föreliggande förslaget utan att dock kunna komma med någon anvisning på en annan bättre lösning. Det är ju riktigt, som här har sagts, att det i detta ärende har varit mycket delade meningar hos de olika instanserna, och det är inte lätt att veta, vilken väg som skulle vara den bästa. Vi ha ju kommit i ett nödläge. Balansen i högsta domstolen har blivit så stor, att något måste göras. Det har ju varit delade meningar även inom högsta domstolen. Departementschefen har följt majoriteten i högsta domstolen och utskottet har följt departementschefen. Det har inte varit möjligt för oss att gå på någon annan linje. Utskottet uttalar, att det icke vågar ha någon bestämd uppfattning om vad som bör göras för att avleda balansen, men vi tro att det är tillräcklig anledning att göra ett försök att gå denna väg. Vi ha liksom tidigare inte heller denna gång velat vara med om att utöka justitierådets antal. Vi ha tidigare haft större antal ledamöter i högsta domstolen provisoriskt, men vi tro inte att det är en lycklig väg med en sådan utökning, och därför ha vi inte velat vara med om en sådan.

Vad som här föreslås är ju också i huvudsak detsamma som riksdagen redan beslutat godkänna i och med den nya rättegångsordningen. De som kritisera detta förslag säga, att det är en viss fara i att få dessa fullföljdsbestämmelser innan vi ha den nya rättegångsordningen i underrätt och hovrätt, men det har också sagts, särskilt ifrån Göta hovrätt, att man anser att risken inte är så stor, utan att man vill rekommendera den väg, som här är föreslagen.

Herr talman! Jag skall nöja mig med dessa få ord. Vi ha, som jag sade, även inom utskottet varit mycket tveksamma, men vi ha inte kunnat taga det så lätt som herr Johansson och bara yrka avslag utan att anvisa någon annan väg, och därför ha vi yrkat bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! Jag har anvisat en annan väg, och i den förberedande behandlingen av ärendet har en annan väg anvisats, nämligen en tillfällig utökning av högsta domstolen. En av anledningarna till att jag är rädd för att hovrätterna skola bli sista instans, även om en formell och kortvarig prövning i högsta domstolen kommer att äga rum, är att jag har ett material från de hemliga rättegångarna, som visar den mycket skarpt markerade skillnaden mellan domarna i Svea hovrätt, å ena, samt Göta hovrätt och Hovrätten över Skåne och Blekinge, å andra sidan. Svea hovrätt har genomgående praktiskt taget aldrig höjt straffet för en åtalad nazist utan tvärtom i påfallande grad — i fall som jag här kan relatera — gjort mycket betydande sänkningar. Vid varje tillfälle återigen, då någon antifascist varit åtalad, har den varit mycket angelägen att höja straffet. Man kan därför — i likhet med vad som gäller hemliga polisens arbete — finna en viss återspeglning av krigshändelserna i dessa domar. Därför är jag, trots att jag icke över-skattar högsta domstolen, särskilt rädd för konsekvenserna av att hovrätterna bli sista instans, vilket de faktiskt bli genom det förslag som man nu håller på att genomföra.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

§ 3.

Vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Genom en den 13 april 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 269, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag skall vid denna sena timme icke bli mångordig. Jag har begärt ordet för att ställa en fråga till föredragande statsrådet och till denna knyta ett par reflexioner.

När man tager del av lagförslaget om rätt för Kungl. Maj:t att taga flyktingbåtar i beslag, konstaterar man två principiella nyheter i lagstiftningen. Den första är den, att det skapas ett instrument för att avhända flyktingar egendom, även om denna är än så välfången och obestridd. Med hänsyn till den kris, som asylrätten för närvarande genomgår, en av de svåraste i asylrättens historia, framkallar redan detta steg vissa farhågor. Den andra nyheten är den, att det införes ett slags expropriationsförfarande till förmån för en främmande makt. Det är väl första gången — det har också understrukits i propositionen och i lagrådets yttrande — som expropriationsinstitutet får denna användning. Det kommer också här att kunna användas i fråga om egendom, till vilken flyktingens äganderätt kan vara obestridd. Även detta steg öppnar föga angenäma perspektiv. Med hänsyn till att Sverige år 1940 erkände införlivningen av de baltiska staterna med Sovjetunionen har båtfrågan givetvis i hög grad komplicerats, då Sovjetunionen till följd av detta erkännande uppenbarligen kan göra anspråk på viss del av denna egendom. Men jag vill framhålla, att lagrådet på denna punkt givit uttryck för sin tveksamhet, och jag vill för min del än starkare understryka denna.

Vad därefter själva sakfrågan beträffar, så har den svenska regeringen i förevarande politiskt tillspetsade fråga sökt tillgodose båda parterna. Man har berett möjlighet att återlämna båtarna till Sovjetunionen och samtidigt

Vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land. (Forts.)

att lämna ersättning åt de balter, vilka såsom ägare eller panträttsinnehavare kunna komma med rättmätiga anspråk på vederlag. Jag betvivlar icke, att Sovjetunionen kan ha behov av båtarna vid återuppbyggnadsarbetet, såsom det framhålles i propositionen, och jag tycker också, att den svenska regeringen handlat ganska honnert mot de hitflyktade balterna, när den öppnat möjlighet att lämna ersättning till dem som kunna resa anspråk på att få ersättning.

Men frågan bör belysas även ur en annan synpunkt, nämligen med hänsyn till vårt förhållande till Sovjetunionen. Det är bekant — åtminstone i viss utsträckning bekant, ty det vilar en sekretess över åtskilligt av det som hände år 1940 — att Sverige härvidlag icke alltid fått sina rättmätiga intressen tillgodosedda. Åren 1917 och 1918, efter revolutionen, lämnade Sovjetunionen aldrig full ersättning för svensk förlorad egendom. Vad tiden efter 1940 beträffar, lämnade ju Sverige utan vidare ut de guldkassor till Sovjetunionen som de tre baltiska staterna hade deponerat i vårt land. Vidare fick, så vida jag är riktigt underrättad, Sverige endast till en begränsad del ersättning för svenska medborgares tillhörigheter i Balticum, såsom vissa industriella anläggningar, aktier och obligationer o. s. v., vilket allt sedan kom Sovjetunionen till godo. Jag vet icke heller i vad mån Sovjetunionen infriat sina förpliktelser enligt detta 1940—1941 års avtal. Det vill synas som om dessa uppgörelser ensidigt gynnat Sovjetunionen och stode i strid med den reciprocitet vid handelsavtal eller andra överenskommelser, som bör vara naturlig i förhållandet mellan olika stater, av vilken storlek de än vara månne. Jag måste därför uttala vissa betänkligheter mot att båtfrågan reglerats såsom nu skett. Men i frågans läge vill jag nöja mig med, herr talman — utan att ställa något yrkande — att framställa den frågan till föredragande statsrådet, justitieministern, som nu är här närvarande, huruvida det är regeringens avsikt att vid blivande förhandlingar med Sovjetunionen om handelsavtal även upptaga överlämnandet av båtarna som ett ämne för ersättning från Sovjetunionen till Sverige, åtminstone för de båtar som äro ostridigt privata.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det föreligger kanske ingen orsak att i anledning av vad herr Håstad här anfört närmare gå in på den lagstiftning, som nu är föremål för kammarens behandling. Jag har i propositionen redogjort för de omständigheter, som gjort det nödvändigt att gå fram lagstiftningsvägen.

Frågan om rätten till dessa fartyg — det gäller speciellt baltiska fartyg — har visat sig vara mycket svårlöst. Själva rättsläget är utomordentligt oklart. I fråga om en del båtar kan man med fog göra gällande, att de en gång ha nationaliserats och alltså tillhört sovjetryska staten. Beträffande en hel del är den saken oklar, och om andra fartyg kan man säga, att de aldrig varit föremål för sådan åtgärd, utan alltjämt tillhöra de enskilda, som ursprungligen ägt dem. Överhuvud taget är rättsläget i denna fråga så komplicerat och svårlöst, att man har funnit det önskvärt att lösa problemet genom att hugga av den gordiska knuten och säga, att svenska staten får taga hand om fartygen. Hade man icke gått den vägen, hade vi haft anledning att räkna med en hel del processer mellan dem som göra anspråk på fartygen, och de hade säkerligen blivit svårlösta och mycket tidsödande. Det är för att undvika en mängd svårigheter på detta område, som lagstiftningen har utformats. Man har funnit sig böra gå denna enkla väg, att svenska staten får taga fartyg, som komma från ockuperade eller krigförande länder, i beslag för att sedan kunna förfoga över dem.

Då man beslutat sig för denna lagstiftning, har man ansett det angeläget att

Vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land. (Forts.)

så långt det varit möjligt tillgodose våra gamla rättsprinciper, så att det intrång i enskilda personers rätt till fartygen, som man genom beslaget gör, icke sker utan att man lämnar vederlag till dem som ha rätt till fartygen. Det har varit ett svårt och ömtåligt avvägningsproblem att på ett något så när tillfredsställande sätt genom lagstiftning på en gång lösa frågan om förfoganderätten över fartygen och samtidigt tillgodose de enskilda personernas rätt till fartygen.

Hur det sedan skall förfaras med fartygen och speciellt huruvida saken, såsom herr Håstad frågade, skall upptagas vid handelsavtalsförhandlingar med Sovjetunionen, kan jag icke nu giva något besked om i vidare mån än att jag hänvisar till vad som sagts därom i propositionen.

Herr Holmberg: Herr talman! I § 3 av lagförslaget förekommer en formulering som är mycket betänklig. Tyvärr har jag icke uppmärksammat detta förut, men jag har nu av talmannen förvissat mig om att han anser sig oförhindrad att ställa proposition på ett yrkande, som jag tänker göra nu vid frågans avgörande.

I första satsen av 3 § stadgas, att ersättning skall utgå, om vederbörande lyckas göra sannolikt, att enskild rätt har blivit kränkt. Det kan naturligtvis vara mycket svårt, såsom det också framhållits i utskottsutlåtandet och i propositionen, att skaffa full bevisning i dylika fall, men man bör å andra sidan icke ha en lag, som formligen inbjuder till oegentligheter. Det förefaller mig nämligen vara en ganska lätt sak för utländska äventyrare att med utnyttjande av lagen i den formulering som föreslagits komma hit med båtar, som äro stulna, och skaffa sig ersättning för dem. Det är heller icke så tilltalande att kanske få hit nazister från olika länder, som begagna sig av denna lag och söka få ut ersättningar för fartyg, som äro stulna antingen under kriget från olika stater eller i deras länder före kriget.

För att man åtminstone skall få någon garanti mot sådana konsekvenser ber jag att få föreslå, herr talman, att första satsen i 3 § ändras så, att den får följande lydelse: »Har fartyg tagits i beslag enligt 2 § och sker genom beslaget intrång i enskild rätt, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel, dock ej där beslut varigenom fartyget avvisats är gällande.» Den skulle ersätta den nuvarande formuleringen, som börjar så: »Har fartyg tagits i beslag enligt 2 § och göres sannolikt att genom beslaget intrång sker i enskild rätt» o. s. v.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Herr Holmberg uttalade farhågor för att utformningen av 3 § vore sådan, att den direkt inbjöde mindre nogräknade personer att söka tillskansa sig ersättning i fall, då de icke hade rätt till sådan. Jag anser, att farhågorna äro betydligt överdrivna. I propositionen har jag angivit anledningen till att man stannat vid att endast kräva, att det föreligger sannolika skäl för att enskild rätt kränkes. Det har ju gått så till, då dessa fartyg — jag tänker närmast på de baltiska fartygen — förts hit, att det i allmänhet skett i stor hast och under sådana omständigheter, att vederbörande icke kunnat föra med sig så mycket av sin egendom eller de handlingar de kunnat ha för att styrka sin äganderätt till fartygen. Det har därför ansetts, att man skulle ha gått alltför hårt fram, om man här krävt, att det skall föreligga fullständig juridisk bevisning om att vederbörande har äganderätt eller nyttjanderätt till båtarna. Frågan om ersättning skall utgå eller ej kommer att prövas av en särskild nämnd, där minst en av ledamöterna skall ha förvaltat domarämbete, och det är denna nämnd som har att pröva, om det är sannolikt, att den som framställer anspråk

Vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land. (Forts.)

har rätt till fartyget. Detta att man sagt, att det skall göras sannolikt, innebär självfallet icke, att ersättning skall utgå på snart sagt vilken grund som helst. Man har icke, som jag sade, ansett sig kunna kräva fullständig juridisk bevisning, men det är givet, att det måste visas på ett eller annat sätt, att vederbörande har rätt till fartyget. Icke kommer nämnden att utdöma ersättning på blott och bart ett påstående av sökanden därom eller på bevis av tvivelaktig karaktär. Skulle det t. ex. komma en person med intyg från några grannar eller andra om att han ägt fartyget, är det visst icke säkert, att nämnden utan vidare skall godtaga detta intyg. Finner nämnden det tvivelaktigt, kan nämnden påkalla, att intygsgivarna skola höras på ed som vittnen inför domstol, och nämnden kan på annat sätt kräva ett fullständigt bevisning. Att alltså ersättning skall kunna utgå om vederbörande gjort sannolikt, att han har rätt till fartyget, innebär icke att ersättning skall utdömas på lösa grunder, utan detta skall ske efter objektiv prövning av nämnden.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Efter statsrådets anförande har jag icke något att tillägga, utan yrkar därför endast bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Holmberg; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 39, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom; och

nr 41, i anledning av väckt motion angående översyn av lagen om medling i arbetstvister.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning om avveckling av de utländska intressen, som finnas i bolaget Vieille Montagne.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 268, hade herr *Lindahl m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och framläggande av de förslag, vartill denna utredning kunde komma, eventuellt då överförande av bolaget Vieille Montagnes svenska gruvor och anläggningar i statens ägo.

Utskottet hemställde, att motionen II: 268 icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Skantze, Boman* i Stavsund, *Persson* i Svensköpp, *Jansson* i Aspeboda och *Sveningsson*, vilka ansett, att utskottet bort under åberopande av i reservationen angiven motivering hemställa, att motionen II:268 icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Skantze**: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation, bakom vilken står jämnt hälften av utskottets ledamöter. Avgörandet har fällits genom lottning. I fråga om utlåtandets kläm föreligga emellertid inga meningsskiljaktigheter inom utskottet; på den punkten äro alla överens om att motionen icke bör föranleda någon andra kammarens åtgärd. Vad som föranlett reservationen är, att i motiveringen ryckts in en passus, som har karaktären av ett krav på utredning om en allmän socialisering av malm- och mineralfyndigheterna här i landet. Jag syftar på andra stycket s. 10 i utskottsutlåtandet. En fråga av så vittomfattande karaktär — socialisering av alla svenska gruvor — ha reservanterna enligt min mening på mycket goda grunder ansett ligga långt utanför ramen av det spörsmål motionen avser och som utskottet sålunda haft att yttra sig om.

Vad är det då motionen gäller? Jo, motionärerna ha ansett skäl föreligga att i svenska statens ägo överföra de zinkgruvor i Ämmebergstrakten, som sedan snart ett sekel ägts och bearbetats av det belgiska bolaget Vieille Montagne. Huvudorsaken till detta initiativ har varit vissa mindre tillfredsställande förhållanden av social natur, som sägas ha varit rådande i dessa gruvsamhällen under ett antal år. Det har gällt personalbostädernas beskaflenhet, de båda gruvsamhällellenas sanitära förhållanden och vissa löne- och pensionsfrågor. Motionärernas yrkande bygger praktiskt taget helt och hållet på en redogörelse för dessa förhållanden, men i slutet av motionens motivering förekomma några rader om, att dessa zinkmalmförekomsters införlivande i samhällets ägo även skulle vara av en viss betydelse ur landets synpunkt.

Den av utskottet företagna utredningen ger vid handen, att medan bolaget Vieille Montagne vid sina svenska anläggningar tidigare utövat en socialvårdande verksamhet av t. o. m. föredömlig art, så ha dock uppenbarligen under senare år förhållandena därstädes i åtskilliga hänseenden varit mindre tillfredsställande. Utredningen visar emellertid också, att företagsledningen numera dels på eget intitiativ, dels i samverkan med myndigheterna vidtagit åtgärder till avhjälpande av påtalade förhållanden i sådan utsträckning att utskottet enhälligt förklarat sig — som det ordagrant heter i utlåtandet — »icke behöva förorda några statliga ingripanden i förevarande hänseenden».

Utskottet har även utrett frågan om vilken betydelse dessa zinkmalmförekomster kunna anses äga ur landets egen synpunkt. Det resultat man därvid kommit till — jag hänvisar till första stycket på s. 10 i utlåtandet — utmynnar i följande likaledes enhälliga uttalande: »Något oeftergivligt behov för det svenska näringslivet fyller således ej denna malm, och något intresse att försäkra det allmänna om dessa fyndigheter föreligger således icke från rent näringspolitisk synpunkt.»

Det måste väl då anses bra långsökt, att, sedan man gjort dessa konstateranden, som en förutsättning för sitt avstyrkande av motionen påkalla en »generell utredning angående de svenska malm- och mineralfyndigheternas överförande i samhällets ägo». Jag kan i varje fall inte tänka mig att denna kammar på så lösa grunder vill göra ett sådant uttalande till sitt.

Det rör sig här om ett politiskt programkrav av utomordentligt vittomfat-

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

tande karaktär, och detta krav går för övrigt långt utöver de 27 punkterna i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som man gick till val på i höstas. Vill man aktualisera ett sådant krav, då bör det väl ändå ske i annat sammanhang och i annan form. Att sticka in det i motiveringen till ett utskottsutlåtande över en motion, som man ändå på andra grunder är med om att avstyrka, det kan väl ändå inte, herr talman, vara ett uttryck för god sed i riksdagsarbetet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Persson* i Svensköp och *Jonsson* i Malmgrava.

Herr Lindahl: Herr talman! Man kan ju uppriktigt sagt inte påstå, att motionärerna i denna fråga med någon större entusiasm betrakta det utskottsutlåtande som här föreligger. Det förefaller åtminstone mig som om utskottet tagit alltför stort intryck av den på olika håll — och då framför allt från bolagsledningens sida — hävdade uppfattningen, att en utredning i det syfte, som motionärerna begärt, skulle komma att leda till förvecklingar och till trakkasserier av svenska företag i Belgien.

Man tacks inom utskottet och även i de olika institutioner, som yttrat sig över motionen, helt och hållet ha förbisett, att motionärerna icke ha krävt någon omedelbar expropriation eller socialisering av företaget i fråga. Vi motionärer ha helt enkelt krävt en utredning. För egen del vill jag bara säga, att om denna utredning skulle leda till en upprepning av den sociala djungeln på de orter det här är fråga om, skulle jag för min del finna detta synnerligen tacknämligt. Vad sedan beträffar farhågorna för utländska repressalier mot svenska företag får jag säga, att om det är på det sättet att svenska företag i Belgien behandla sina arbetare och övriga anställda på samma sätt som den belgiska firman behandlar sin personal här i Sverige, så äro även företagen därute mogna för en samhällelig översyn, ty om man kan tala om ett fogdevälde så är det just i det i belgisk ägo varande företaget vid Ammeberg och Zinkgruvan. Man har på olika håll sökt göra gällande, att bolagets styrelse icke har kännedom om de missförhållanden, som råda på dessa orter, utan att driftledningen är syndabocken för dessa missförhållanden. Jag törs icke yttra mig om huruvida så är fallet, men om det nu är så, ställer det ju faktiskt i blyxtbelysning den underliga förvaltningsform, som det härvidlag är fråga om. I företag finns det ju i allmänhet en styrelse, som både de anställda och samhället kunna vända sig till, då förhållandena bli allt för vrånga i ett företag och driftledningen icke på något sätt vill ta reson. I fallet Vieille Montagne befinner sig hela styrelsen på utländsk botten, och anställda och arbetare äro utlämnade till driftledningens godtycke. Man bör ju icke tala illa om människor, som äro frånvarande och således icke ha möjlighet att försvara sig, men den allmänna uppfattningen icke bara hos arbetare och andra anställda i detta företag utan också inom olika samhällsorgan är den att driftledningen vid Ammeberg och Zinkgruvan saknar den sociala ambition som man i dag har rätt att kräva av en arbetsgivare.

Att motionärernas uppgifter äro i det väsentliga riktiga har ju också utskottets ärade ordförande här nyss erkänt. Utskottet har fått mottaga yttranden från olika samhällsorgan och enskilda, i vilka utan tvekan utsäges ungefär detsamma som jag har givit uttryck åt. Framför allt ha landsfiskalen i orten och länsarkitekten på ett utomordentligt sätt klargjort hur för-

Motion angående utredning om arveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

hållandena gestalta sig där nere. Av de infortrade yttrandena framgår emellertid, att det faktiskt finns institutioner, vilka anse sig böra försvara det nuvarande systemet. Hur gärna man än önskar det, har man emellertid icke på något håll kunnat gendriva det väsentliga i vår motion och framför allt då icke uppgifterna om bostadsbeståndets urusla beskaffenhet, ett faktum, som man på olika håll — även om det skett ovilligt — måst understryka.

Jag föreställer mig att icke så värst många av kammarens ledamöter läst motionen. Det finns en passus i denna motion, där förste provinsialläkaren i sin år 1944 avgivna rapport talar om förhållandena vid Ämmeberg och Zinkgruvan. Förste provinsialläkaren anför, att arbetarbostäderna på dessa platser göra ett rent beklämmande intryck, och att han icke trodde att det gick att uppleta motsvarande elände på annat håll. Lägenheterna utgöras, säger han, av rum och kök, vilka bebos av upp till tio personer. Några som helst biutrymmen av godtagbart slag förekomma icke. Ett litet skåp i köket eller en liten inbyggd vrå i förstugan utan några som helst ventilationsmöjligheter får tjäna som skafferier. Vardagskläderna få hänga i köket. Ohyra förekommer i flera fall, heter det vidare, och vatten måste mångenstädes hämtas vid pumpen 200 meter från bostaden. Bostäderna äro ur såväl estetisk som hygienisk synpunkt skräckinjagande. Avfallet kastas ut på högar i omgivningen. Efter denna gruvliga salva från förste provinsialläkaren fann det utländska bolaget för gott att avge vissa löften i fråga om en sanering av bostadsbeståndet. Befolkningen i dessa bygder är icke så där optimistisk som utskottets ordförande att den tror på löftena från detta bolag. När det gällt löften har man nämligen på det hållet icke sparat, men när det gällt att fullfölja löftena har det blivit en annan sak. Som ett exempel på skillnaden mellan löften och gärningar skall jag anförä vad som under den allra senaste tiden inträffat vid Ämmeberg. Sedan motionen väcktes här i riksdagen föreföll det faktiskt som om driftledningens sovande sociala samvete skulle ha börjat vakna på allvar. Man lovade sålunda från driftledningens sida att sätta liv i något som kallas välfärdsutskott, där arbetarna skulle vara representerade och där man alltså skulle kunna framställa förslag i samhällsgagnande syfte. Ja, man gick så långt i välvillighet att de två samlingslokaler, en på vardera platsen, som tillhöra bolaget och vilka samlingslokaler arbetarna icke ha fått gå in i med mindre än att de gjort knäfall för vederbörande driftledning, skulle skänkas till folketshus. Man ställde också i utsikt, att bekräftelse på löftet inom kort tid skulle erhållas från styrelsen i Belgien. Vid löneförhandlingarna visade man sig också åtskilligt mjukare än tidigare, vilket tyder på att denna motion fyllt åtminstone någon uppgift.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang något belysa vad man från bolagets sida ansett sig kunna ge för uppgifter, när det gällt att yttra sig över den föreliggande motionen. I industriförbundets yttrande, sådant det inlagts i utskottsutlåtandet och som givetvis emanerar från bolaget, säges det, att bolagsledningen den 1 december 1944 framlade ett förslag till en reglering av arbetslönerna. Detta överensstämmer icke med verkligheten. Det var icke bolaget som tog initiativet till dessa löneförhandlingar, utan den avtalskonferens för behandling av riksavtalet, som vid denna tidpunkt ägde rum och där de första försöken gjordes för erhållande av omskrivna löneförhöjning. Man har vidare från bolagets sida låtit säga, att arbetarsammanslutningens ledning förklarar sig anse, att bolaget genom löneförhöjningen åstadkommit en godtagbar lönenivå vid företaget. Det verkar ju faktiskt som om arbetarnas representation på detta sätt icke bara godkänt utan också sagt, att man nu hade kommit upp till en lönenivå, som man var synnerligen glad åt.

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

Arbetarnas representanter förneka emellertid synnerligen energiskt, att man fällt något dylikt yttrande.

Man kan säga, att det, sedan vår motion hade väckts, visade sig, att det gick att få i gång social reformverksamhet. Det verkade ett slag faktiskt som om Ämmeberg och Zinkgruvan skulle bli verkliga högborgar för demokrati och socialt framstegsarbete. Dessa löften tror jag för min del hade givits i panikens tecken. Antagligen trodde man, att andra kammarens tredje tillfälliga utskott skulle tillstyrka motionen med dess krav på utredning, och då var det bäst att lägga sig till med en viss social vidsynhet. Genom den hjälp bolaget erhöll från en hel del institutioner därigenom att dessa avstyrkte motionen, repade man tydligen mod på bolagets sida och började inse, att det icke var så farligt som det från början såg ut. Den som först fick veta om det förändrade läget var den nybildade folketshusföreningen i Ämmeberg. Man hade nämligen där med anledning av bolagets löfte bildat en folketshusförening och gått i författning om inköp av en biografapparat till detta folketshus och att göra en del mindre reparationer för att göra huset så tilltalande som möjligt, nu när arbetarna skulle få rätt att gå in när som helst i denna fastighet utan att behöva uppträda som supplikanter. När så folketshusföreningens styrelse hade sitt konstituerande sammanträde för ett par veckor sedan och man kom så långt som till att utse kassör i styrelsen, anmälde bolagets representant, som också var med, att någon kassör behövde man icke utse, ty av allt att döma skulle föreningens handhavande av samlingslokaler bli av ytterst temporär karaktär; någon biograf eller några reparationer skulle man därför överhuvud taget icke tänka på. Motivet för den ändrade ståndpunkten var, att nu skulle driften vid Ämmeberg läggas ned. Det var alltså resultatet av de stora löfterna, och den tid, då man hade rätt att räkna med att dessa skulle uppfyllas, var tydligen förbi.

Vad som blir av hotet om driftsnedläggelse vid Ämmeberg är väl ganska svårt att yttra sig om. Man måste ju dock säga, att det är ganska hänsynslöst emot en hel befolkning att på detta sätt hota med att en driftsnedläggelse kan komma att äga rum precis när som helst. Det måste ju inge befolkningen oro och ängslan i alldeles särskild grad. Det är ingen tvekan om att bakom detta bolagets hot låg en önskan att pressa bort de representanter i förutnämnda välfärdsutskott och i folketshusföreningens styrelse som icke föllo undan för bolaget. Överhuvud taget har befolkningen gjort den erfarenheten, att det icke är möjligt för samhällsbor att göra sig gällande i dessa frågor, fastän det ju icke vore mer än rätt, när det faktiskt gäller organisationer som äro avsedda att verka till hela samhällets bästa.

Det må också observeras, att kritiken mot bolaget icke bara gäller dåliga bostäder i bolagets egen regi. Genom att bolaget konsekvent vägrar att sälja tomtmark till egnahemsbyggare och eftersom de som ändå bygga icke veta hur länge deras stugor få stå kvar, är det alldeles självklart, att man icke tänker på att bygga stabila hus, utan det blir i många fall rena ruckel. För att kringgå ensittarlagens bestämmelse om rätt att friköpa fastighet får vederbörande, innan de bygga, lov att skriva på ett kontrakt, där de utlova att icke utnyttja ensittarlagen och överhuvud taget icke begära att få friköpa den mark som stugan står på. Jag tror ju för min del, att bolaget genom sin verksamhet på denna ort har lyckats injaga en sådan rädsla hos befolkningen, att även om bolaget icke införde den där klausulen i kontraktet skulle ingen ändå våga anlita ensittarlagen gentemot bolaget.

Man har emellertid från länsstyrelsens sida observerat detta, och i sitt uttalande angående vår motion har länsstyrelsen sagt, att ensittarlagen tydligen

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

är mogen för en översyn, som gör att möjligheterna att skriva kontrakt och därmed undgå lagens verkningar ointetgöras. Det är sannerligen icke gott för samhälleliga organ att här göra sig gällande. Länsarkitektens yttrande över motionen är ju ett ypperligt bevis för den saken, då alla strävanden ifrån länsstyrelsens sida att genom skapande av andra samhällsformer få någon ordning på bebyggelsen och de sanitära förhållandena ständigt stupa på grund av bolagets nejsägeri och på grund av att befolkningen själv icke vågar säga ifrån på den punkten.

Kanske allra mest karakteristiskt för det belgiska bolagets verksamhet är, att sedan högsta domstolen tvingat bolaget att betala ut tidigare till arbetarna utfästa pensioner, varje nyanställd får skriva under en förbindelse att vederbörande icke, när den tiden kommer, skall kräva någon pension av bolaget. Det är just ingen vacker behandling av hårt slitande gruvfolk, men så är ändå förhållandet. När högste chefen för företaget vid Ämmeberg och Zinkgruvan för en tid sedan tillfrågades om icke de gamla pensionärerna borde få någon förhöjning på sina små pensioner på grund av den rådande dyrtiden, så blev svaret, att det gick nog icke för sig därför att de belgiska arbetarna hade ju det ändå sämre; därför kunde man icke heller tänka på sina gamla svenska arbetare.

Jag vill till sist säga, att det är enligt mitt sätt att se beklagligt, att icke utskottet funnit någon väg till ett ingripande från det allmännas sida av mera omedelbar karaktär än den som nu föreslås av utskottet. Att besvikelsen hos ortsbefolkningen blir stor över detta riksdagens beslut är klart. Vi trodde ju ändå, att när det här gällde ett företag, vars ägare totalt saknar rötter i den svenska jorden och totalt saknar kontakt med svenska förhållanden, det svenska samhället i ett dylikt fall skulle ha särskilda förpliktelser. Jag tycker för min del, att när man här på olika håll har sagt, att fyndigheterna därnere icke äro av någon vidare storleksordning — man har gjort allt för att förringa fyndigheternas storlek — så borde man också ifrån utskottets sida ha kunnat göra följande reflexion: Är det på det sättet, att dessa fyndigheter äro så små, att de inom en icke alltför avlägsen framtid ha tagit slut, måste vi i god tid se till vad man skall göra med dessa samhällen och med dess befolkning.

Jag vill emellertid för min del villigt erkänna, att utskottets ställningstagande kanske icke kunde bli något annat. Det var icke så gott för utskottet att här ge sig in på en lokal sak och säga, att på det och det sättet skola vi ordna upp det. Jag erkänner sålunda utskottets svårigheter, och jag vill för min del, även om jag nu hade tänkt att några mera omedelbara åtgärder skulle ha kunnat komma till stånd, ansluta mig till utskottets yttrande, i vad det gäller dess sista del, som talar om att vid en allmän undersökning av vilka malmfyndigheter som böra komma i samhällets ägo icke heller Vieille Montagnes böra undantagas. Detta uttalande har enligt min mening en viss betydelse för befolkningen på denna ort så till vida att denna befolkning på grund därav kan känna en viss tillfredsställelse över att icke ha blivit lämnad alldeles i sticket av riksdagen. Det är samma uttryck som återkommer i den andra delen av utskottets yttrande, där det säges, att vid en översyn av industriens sociala förhållanden i allmänhet också förhållandena i Vieille Montagne böra beaktas. Jag vill för min del tolka detta så, att bolaget icke har anledning att känna sig helt frigjort från de förpliktelser mot arbetare och anställda som svenska företagare i största allmänhet ha. Jag menar med detta, att här har ändå från utskottets sida sagts någonting som betyder, att uppmärksamheten inom en icke alltför avlägsen framtid åter kan vara riktad på detta bolag, och med detta få väl också motionärerna känna sig åtminstone för tillfället till-

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

fredsställda. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedqvist**: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag fatta mig mycket kort. Jag kan helt avstå från en del av vad jag hade tänkt säga med hänsyn till att motionären yrkat bifall till vad utskottet har föreslagit. De många detaljer som motionären har gått in på är det omöjligt att i detta sammanhang beröra.

Motionen omfattar ju till största delen de sociala förhållanden som ha varit rådande vid ifrågavarande företaget. De anmärkningar som riktats mot bolaget i dessa stycken ha gällt en notorisk försummelse i lönepolitiska frågor och försummelser beträffande sociala och hygieniska förhållanden. Att de anmärkningarna icke saknat fog ha remissyttrandena visat. På detta område har emellertid som framgår av utskottets yttrande — och det erkänner ju också motionären — på senare tid inträtt avsevärt förbättrade förhållanden. De initiativ, som härvidlag ha tagits av företaget och i vilka de kommunala myndigheterna synas bli inkopplade, ha enligt utskottets uppfattning utgjort en början till lösning av dessa problem för de anställdas vidkommande och till deras bättnad. Vi ha inom utskottet fått den mycket bestämda uppfattningen, att det skulle kunna ske utan något som helst statligt ingripande. Vad som vid tidpunkten för utskottsbehandlingen av detta ärende sålunda har förekommit där på dessa platser har utskottet konstaterat med tillfredsställelse. Vi ha också utgått ifrån att myndigheter och berörda parter i fortsättningen skola bevaka både sina egna och det allmännas intressen och att det — som vi sågo saken åtminstone vid den tidpunkten — påbörjade reformarbetet icke skulle avstanna. Vi ha i och med att vi ha sagt detta velat understryka vikten av att man fortsätter på den linje man har varit inne på. Jag skall icke säga mer om detta.

När det gäller frågan om ett eventuellt överförande i svenska statens ägo av företaget ha såväl utskottet som reservanterna ansett det åtminstone i nuvarande situation vara angeläget att vara försiktig och balanserad. Utskottsmajoriteten har icke sagt något annat i det avseendet än att den frågan i motionen icke bör göras till föremål för en separat utredning, utan att den skall tagas upp i ett större sammanhang och då icke endast därför att det här rör sig om ett utländskt företag. Den skall komma upp vid ett sådant tillfälle, då det kan bli tal om en utredning om allmän socialisering av malm- och mineralfyndigheter i vårt land. Nu ha reservanterna känt sig illa berörda av just denna fråga. I utskottet har från reservanternas sida anförts, att det skrivsätt, som utskottet använt sig av, skulle kunna tolkas som en rekommendation till Kungl. Maj:t att företa en utredning om en allmän socialisering av de svenska malm- och mineralfyndigheterna. Den ärade utskottsordföranden har nu här ytterligare tillsätsat reservanternas uppfattning i dessa avseenden och sagt, att utskottet framställt krav på en utredning om en allmän socialisering. Utskottet har icke avsett att giva en rekommendation för och ännu mindre att framställa ett krav på allmän socialisering. Vi motionärer ha i denna del av motionen framhållit, att ett överförande av de belgiska gruvorna i statens ägo sammanhänger med spørsmålet om en allmän socialisering av vissa naturtillgångar. Vi ha också framhållit, att en sådan utredning så småningom bör komma till stånd, och att då givetvis även i utländsk ägo befintliga företag böra kunna komma i fråga. Utskottsmajoriteten har således ansett det vara sin skyldighet att besvara motionen även i denna del. Det är visserligen självklart, att det kan råda delade meningar om utskottets motivering i detta fall.

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

Utskottet har emellertid, som jag nyss antydde, inte kunnat underlåta att besvara motionen även i detta hänseende. Detta har då skett på det sätt, som framgår av utskottets skrivsätt, vilket avsett att ange utskottsmajoritetens principiella uppfattning i detta fall.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Brandt**: Herr talman! Som ordförande i kommunalfullmäktige samt ledamot av hälsovårds- och kommunalnämnden i den kommun, där ifrågasatt företagets ledning huvudsakligen har sin verksamhet, har jag ganska god kännedom av företagets ledningens inställning till såväl arbetarna som samhället och de kommunala myndigheterna. Jag skall därför, eftersom jag även är motionär, be att få säga några ord i denna fråga, även om tiden är ganska långt framskriden.

För tydlighetens skull kanske jag först skulle påpeka, att Ämmebergs zinkmalmfält äges av ett belgiskt bolag, Vieille Montagne. Bolagets styrelse har sitt säte i Belgien, men bolagets egendom och rörelse här i landet ledas av en direktör, som står under den belgiska bolagsstyrelsens överinseende.

När riksdagen för någon tid sedan diskuterade den ökade offentliga redovisningen av företagets ekonomiska förhållanden, tillät jag mig framhålla, att det var skillnad på företagare och företagare. Jag nämnde också exempel på framsynta, ambitiösa och socialt ansvarsställande företagare. Detta fall utgör emellertid ett exempel på motsatsen. Här är det fråga om en företagsledning, som river ned vad många andra företagare försökt bygga upp. Här gäller det en företagsledning som helt och hållet saknar socialt ansvar gentemot sina anställda och samhället i övrigt. Man kan gott säga, att denna företagsledning i många hänseenden ställt sig vid sidan om utvecklingen och helt saknat förståelse för tidens krav. Det gäller här en bolagsledning med, för att citera landsfiskalens i ifrågasatt distrikt avgivna remissyttrande till utskottet, »bristande intresse för och insikt om vad i vår tid fordras uti hitörande och närliggande frågor».

Då ett företag enligt min mening inte uteslutande bör vara till för privatekonomisk vinning utan har att fylla en social funktion i samhället, anser jag, att man i detta fall bör påtala hur denna företagsledning förfar. Herr Lindahl har redan redogjort för detta. Jag kan därför fatta mig ganska kort i detta avseende. Jag vill emellertid ändå understryka, att de vid detta företag anställda arbetarnas löner varit mycket dåliga och legat 20 % under genomsnittslönerna vid övriga gruvfält. Ändå har bolaget haft omkring 2 000 000 kr i beskattningsbar inkomst till kommunen under 1943. I år ha löner visserligen höjts något. Men detta kan man gott säga har berott på vår aktion här i riksdagen. Pensionerna till arbetarna, som infördes redan för årtionden tillbaka och vilka ursprungligen voro ganska bra, ha undan för undan försämrats. Man har t. o. m. fått processa för att få ut arbetarnas rättigheter därvidlag.

Beträffande bostäderna vid detta företag är det tillräckligt att hänvisa till förste provinsialläkarens rapport 1943, vilken herr Lindahl här citerat. Jag kan därtill lägga landsfiskalens yttrande, som jag förut hänvisat till, men som utskottet icke medtagit i sitt utlåtande. Landsfiskalen, som under en 29-årig tjänst haft tillfälle att iakttaga bolagsledningens uppträdande, vitsordar uppgifterna i vår motion om bristande socialhygieniska förhållanden. Landsfiskalen framhåller i sitt yttrande bl. a.: »Från att bolaget förut varit en föregångare i välfärdsanordningar för sina arbetare, har under de sista 30 åren förhållandena på platsen närmast blivit de motsatta. Många av bolagets bygg-

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

nader ha genom bristande underhåll fått totalt förfalla, så att de nu äro fallfärdiga eller så omoderna och skröpliga att de inte längre fylla sin uppgift.» Landsfiskalen tillägger: »Missförhållandena äro en följd av bristande vilja till samarbete med de kommunala myndigheterna.»

Jag skulle här kunna andraga många andra citat, som beträffande bolagsledningen peka i samma riktning. Jag skall här nöja mig med att citera ett uttalande av länsarkitekten, till vilket även herr Lindahl hänvisat. Länsarkitekten framhåller bl. a. följande: »Såsom förhållandena gestaltat sig under en lång följd av år, är det icke förvånansvärt att bland befolkningen finnes en förtryckt stämning. Samhällenas invånare kunna sålunda icke under nuvarande ordning på något sätt bidra till att höja de samhällen, där de måste hava sin arbets- och boplatz, till en högre standard i olika avseenden. — Det är ej heller ovanligt, att man från utomstående, som mer eller mindre tillfälligt vistats i samhällena, får höra, att förhållandena där gjort ett beklämmande intryck. Särskilt iögonfallande på en utomstående torde de i många fall urusla bostäderna vara.»

Beträffande bolagsledningens ställningstagande till kommunala och samhälleliga spörsmål skall jag anföra endast ett exempel bland de många, som jag skulle kunna andraga. De kommunala myndigheterna ha överhuvud taget försökt att undvika allt samröre med bolaget på grund av dess allmänt avogast inställning, men detta har ju inte varit möjligt i alla situationer. — För något år sedan måste kommunen vidtaga åtgärder för att bygga en ny folkskola i Ämmeberg, där bolagsdirektören bor. Den gamla folkskolan hade nämligen brunnit ned. Bolagsledningen reste emellertid det ena hindret efter det andra mot verkställandet av detta bygge med resultat att byggnadsföretaget fördyrades och drog ut onödigt på tiden. De kommunala myndigheterna fingo föra långvariga förhandlingar med bolaget för att söka skaffa en ny tomt för skolan. Men det var omöjligt att få bolagsledningens medverkan härtill. Kommunen fick till sist besluta, att — ehuru det var mindre lämpligt — uppföra skolbyggnaden på sin egen tomt, där den gamla skolbyggnaden förut varit uppförd. Men även detta försökte bolaget förhindra. När bygget kom i gång, ville man tvinga kommunen att bygga på en stenig och bergig skogsmark, som tillhörde bolaget. Bolagsledningens försök härvidlag lyckades dock inte. Man prövade då andra medel för att stoppa bygget. Man gjorde invändningar mot det sätt på vilket avloppet skulle ordnas, eftersom avloppsledningen måste dragas över bolaget tillhörig mark. Kommunen sökte och erhöi då vederbörande vattendomstols utslag på i vilken riktning, av olika alternativ, avloppsledningen skulle gå. Men detta hjälpte inte. Trots att vattendomstolen genom sedermera laga kraft vunnet utslag, varöfver således ingen part besvärade sig, bestämt avloppsledningens sträckning och även ersättning till bolaget för intrång, försökte bolaget med alla upptänkliga förevändningar att sätta stopp för arbetets utförande. Vattendomstolen hade dock förklarat att »kommunen äger utan bolagets hörande» etc. utföra arbetet enligt utslaget. Detta oaktat ville emellertid bolaget tvinga kommunen att dra avloppsledningen en annan väg, som var mera kostsam och tidsödande. Kommunens representanter möttes av en våg av förbittring av bolagsledningen, när de med stöd av domstolsutslaget vågade påbörja ett arbete utan att ha erhållit bolagsledningens medgivande.

Ja, det är ett litet exempel på denna bolagslednings mentalitet och inställning gentemot samhället och de kommunala problemen, vilkas lösning den tvärtom borde befrämja och underlätta. Men bolagsledningen skall bestämma allt. Efter dess pipa måste allting gå. Bolaget äger marken och har starka påtryckningsmedel. Dess makt är stor, särskilt mot beroende arbetare och tjänste-

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

män. Det har också gjort allt för att befästa denna makt, för att kunna behärska allt och alla. Sålunda vägrar bolagsledningen konsekvent och kategoriskt äganderätt till tomtmark. I arrendekontrakten intages numera en klausul, att arrendator förbinder sig att icke friköpa marken eller utnyttja ensittarlagen. Man kan utan överdrift säga, att demokratien i ett sådant samhälle, där ett bolag behärskar allt och alla, är en chimär. Det borde vara ett samhällsintresse att få en ändring till stånd.

I detta sammanhang vill jag passa på tillfället att göra några små citat ur ett föredrag, som direktör Sven Lundberg höll på industriförbundets årsmöte 1943 över ämnet »Industrien och den sociala välfärden». Jag tror att det skulle vara nyttigt för våra företagare i allmänhet men för den här bolagsledningen i synnerhet att studera detta föredrag. Herr Lundberg ger där anvisningar om vari de sociala insatserna från industriens sida kunna bestå. Han pekar på bostadssociala åtgärder, bidrag till den kommunala utvecklingen, bidrag till semesterhem o. s. v. Han framhåller särskilt en sak som är värd att lägga märke till. Han säger: »På många håll visar man alltför liten benägenhet att vilja offra sina personliga krafter i det kommunala eller rikspolitiska värvet. Det är utan tvivel ett önskemål, att man från industriens sida aktivt deltagar i detta arbete genom att låta sitt eget folk ägna tid åt allmänna värv. För industrien bör det vara naturligt att genom sitt folk med teknisk-industriell erfarenhet ställa sin sakkunskap till det allmännas förfogande, vilket borde vara ett sätt från industriens sida att också främja de sociala välfärdsåtgärderna.» Av denna mentalitet finns det emellertid ingenting hos det bolag, det här gäller, och jag skulle därför vilja rekommendera bolagsledningen att studera just detta föredrag.

För att i någon mån rycka makten från bolagsledningen och under samhällsinnevanarnas medverkan åstadkomma en form för lösningen av de mest efter-satta samhällsproblemen, såsom ordnande av vägar, vatten och avlopp och andra sanitära förhållanden samt ytterbelysning, förordade länsstyrelsen på länsarkitektens förslag municipalbildning. Men även detta bekämpade bolagsledningen på det mest energiska sätt, dels naturligtvis på grund av att ett vidtagande av dessa åtgärder med nuvarande priser skulle bli kostsamt för bolaget, dels på grund av att bolagsledningen genom en sådan municipalbildning skulle förlora greppet över samhället och dess innebyggare.

Utskottet säger nu, att den genom olika myndigheter i anledning av motionen förebragta utredningen även otvetydigt visat, »att bolagsledningen och myndigheterna numera, i vissa fall i samverkan, åstadkommit påtagliga förbättringar i vad som brustit». Utskottet hänvisar vidare till det välfärdsutskott, som länsstyrelsen ställt sina förhoppningar på. Jag tror icke man kan ställa några förhoppningar på detta. Några påtagliga resultat ha ännu icke nåtts annat än på papperet. Det bör observeras att först efter provinsialläkarens rapport och länsstyrelsens hot om municipalbildning en s. k. samarbetskommitté tillsattes, som skulle försöka ordna förhållandena. Den aktivitet, man nu kan tala om från bolagsledningens sida, beror helt enkelt på dessa påtryckningar och på vår motion, och ingenting har kommit spontant som resultat av någon förändrad sinnesförfattning hos vederbörande. Därför har man all anledning att betvivla, att några resultat skola nås på frivillighetens väg under den nuvarande ledningen. Denna uppfattning delas också av landsfiskalen och länsarkitekten. Jag skulle vilja citera vad dessa yttrat om saken, men jag skall på grund av den långt framskridna tiden avstå därifrån. Att någon sinnesändring icke ägt rum hos bolagsledningen har, såsom herr Lindahl redan påpekat, visat sig genom att bolaget återtagit sina löften beträffande samlingslokalerna. Och det

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

är ju inte första gången sådant händer. Med hänsyn därtill mena ordsborna, att när bolagsledningen svikit sitt löfte i detta avseende, så kan man icke tro på den i andra avseenden heller.

Vår motion väckte den största tillfredsställelse i hela bygden, oavsett politisk uppfattning, så undergrävt var bolagsledningens förtroende. Ett avslag på kravet om utredning kommer därför nu att bli en stor besvikelse, främst givetvis för arbetarna och övriga invånare i de berörda samhällena. I likhet med herr Lindahl måste jag därför beklaga, att utskottet icke ansett sig nu kunna tillstyrka en utredning.

Vi motionärer hade genom en utredning velat undersöka, om den negativism, som jag här berört, endast är utmärkande för bolagsledningen i Sverige eller om den också besjälar bolagets styrelse i Belgien. Det kan hända att så icke är förhållandet. Därom veta vi ingenting. Skulle emellertid detta vara fallet, anse motionärerna att det skulle övervägas om icke bolagets egendomar här i Sverige borde överföras i statens ägo. Detta kanhända vore önskvärt även ur andra synpunkter.

Jag kan icke förstå, att en sådan utredning i och för sig skulle vara någon fara. Vad jag däremot vet är, att den skulle ha skapat klarhet i frågan om vilken som här bär yttersta ansvaret för de förhållanden, vi motionärer påtalat och som måste rättas till förr eller senare. Det är det troliga, att detta icke lyckas med mindre än att den nuvarande dynastien i ledningen för företaget här i Sverige ersättes med en mera ambitiös och socialt ansvarskännande sådan, som känner sitt ansvar både mot de anställda och samhället.

Jag kan ju förstå, att utskottet med hänsyn till de avstyrkande remissyttrande — det finns dock även sådana, som gå i tillstyrkande riktning — icke vågat tillstyrka motionen. Jag hoppas dock att frågan, som utskottet säger, icke är avförd från dagordningen utan kommer upp i ett annat och större sammanhang och att resultatet då blir ett positivt beslut. I varje fall komma vi motionärer icke att lugna oss förrän det på ett eller annat sätt har skett en förändring i de förhållanden som vi påtalat.

Herr talman! Tyvärr kan jag icke ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! När jag hör på denna debatt förefaller det mig som om motionärerna med sin motion velat rikta sig mot ett enskilt bolag, där de anse icke önskvärda sociala förhållanden råda. Herr Brandt sade, att ledningen för detta bolag saknade social förståelse, men han nämnde i samband härmed att många andra bolag hade en helt annan inställning i detta avseende. Han ville alltså inte låta sina uttalanden på något sätt få generell betydelse. Herr Lindahl, som yttrade sig tidigare, föreföll nöjd, om bara resultatet av motionen kunde bli en upprepning av »den sociala djungel», som han ansåg förefinnas vid detta företag. Det är alltså detta enskilda företag motionärerna här vända sig emot. Jag kan inte bedöma, om motionärerna kanske tagit till litet i överkant vid sina svartmålningar, och jag skall inte heller gå in i någon debatt om den saken.

Jag har begärt ordet, herr talman, för att yttra mig om den utvidgning av denna fråga, som utskottet gjort i sin motivering, där utskottet går väsentligt längre än vad motionärerna tydligen ha tänkt sig. Utskottet säger sig nämligen utgå ifrån att förhållandena vid nämnda bolag skola beaktas »vid den generella utredning angående de svenska malm- och mineralfyndigheternas överförande i samhällets ägo, som utskottet förutsätter bör komma till stånd». Detta kallar utskottets vice ordförande, herr Hedqvist, för ett försiktigt och

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

balanserat uttalande från utskottets sida. Tillåt mig säga, herr talman, att jag tycker att det är fullständigt raka motsatsen. Utan närmare motivering går utskottet och gör ett uttalande om socialisering av hela den svenska gruvindustrien. Jag förmodar att alla i denna kammare känna till den gamla socialdemokratiska programpunkten, att i samhällets ägo skola överföras alla för en planmässig hushållning nödiga naturtillgångar, ett krav, som ju även kommunisterna utformat på ett likartat sätt. Det må nu vara dem som företräda denna uppfattning tillåtet att komma med sådana krav. Men då tycker jag att man bör framlägga dem på ett betydligt ärligare och öppnare sätt för statsmakterna att ta ställning till än att smyga in dem i ett utlåtande rörande en fråga som denna och i en motivering, där de bra litet höra hemma. Något direkt beslut i överensstämmelse med detta uttalande kommer förmodligen icke att fattas, då utskottsutlåtandet går ut på att motionen icke skall bifallas, och det alltså icke blir fråga om någon skrivelse till Kungl. Maj:t. Men jag förmodar att avsikten är att då man har användning för ett sådant här uttalande plocka fram det och säga: detta har riksdagen redan uttalat sig för. Jag skulle förmoda att om Myrdalskommissionen någon dag finner anledning att ta upp denna eller någon liknande fråga, kommer den i detta utskottsuttalande att finna en lämplig krok att haka sig fast vid. Det är mot detta sätt att insmyga ett sådant uttalande i ett utskottsutlåtande, där det inte har någon hemortsrätt, som jag har velat framföra en mycket allvarlig gensaga. När vi en gång skola taga upp dessa stora problem, vilket jag förmodar kan komma att ske, så låt oss då göra det på ett ärligare och öppnare sätt än som här förekommit.

Herr Voug: Herr talman! Jag är den förste att beklaga att denna debatt måst föras under en så sen timme. Det medför vissa påtagliga nackdelar att vi här i riksdagen inte anses ha tid att ägna mer än ett plenum i veckan åt offentlig behandling av ärendena. Vi måste därför pressa ihop ärendenas behandling till ett jämförelsevis ringa antal timmar. Vi få då sådana snabbpresentationer i fråga om tal konst, som särskilt herr Brandt nyss uppvisade från talarstolen. Jag är övertygad om, att det låg många goda och riktiga synpunkter bakom detta anförande. Men det är klart, att ett sådant anförande inte kan komma till sin rätt under denna sena debattimme, då alla ha en önskan att debatten skall avslutas.

Jag kan rent formellt förstå herr Skoglunds synpunkter på denna fråga. Det har här behandlats en motion, och utskottets utlåtande utmynnar i klämman på avslag av motionen. Samtidigt gör emellertid utskottet ett uttalande, som går tämligen långt i vissa omdebatterade frågor. Jag kan likväl inte nu vara med om att biträda ett förslag, varigenom man skulle stympa detta utlåtande. Ty om vi skulle göra det, bleve vi nödsakade att låta den del av utlåtandet försvinna, i vilken understrykes det intresse, som finns för hela den fråga, vilken motionärerna nu dragit upp. Jag medger dock, att ett tillfälligt utskott kanske inte borde ha gett sig in på sådana här mera vidlyftiga problem, när utskottet ändock i princip avslagit motionen.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Skantze begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motion angående utredning om avveckling av de utländska intressena i bolaget Vieille Montagne. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Skantze begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 60 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 19 november 1943 (nr 778) om tillfällig nedsättning av skatten för vissa automobiler;

nr 227, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för av sjömän uppburen krigsriskersättning för år 1945;

nr 229, i anledning av väckt motion om viss ändring i 20 § förordningen angående stämpelavgiften;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt; och

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker;

från bankoutskottet:

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa f. d. arbetare vid vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 221, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa förutvarande arbetare m. fl. å Hamre och Såtenäs egendomar;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensionsbestämmelser för lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare, dels ock tjänstårsberäkning i pensionshänseende för föreståndarinnan vid akademiska sjukhuset i Uppsala, Elsa Amalia Nordström; och

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livräntor åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare vid statens järnvägar; samt

från första lagutskottet:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.; och

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om fartyg, som ankommit från krigförande eller ockuperat land.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturforeningen bedrivna verksamheten m. m., nämligen:

nr 591 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*;

nr 592 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *von Seth*; samt

nr 593 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*

Vidare avlämnade herr *Senander* en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 594, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.31 på natten.

In fidem

Sune Norrman.